

DIE LEWE EN WERK VAN DIE SKILDER W.H. COETZER
EN SY KULTUURHISTORIESE BETEKENIS

deur

ANDRÉ DE BEER

VOORGELÊ TER VERVULLING VAN 'N DEEL
VAN DIE VEREISTES VIR DIE GRAAD M.A. (B.K.)
IN DIE FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE,
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA,
PRETORIA

NOVEMBER 1969

Opgedra aan my vrou, Silvia,
en ons drie seuntjies, Jaco,
Stefan en André.

INHOUD

	<u>BLADSY</u>
Voorwoord en bedankings	(i)
Lys van afbeeldings in die Eksameneksemplare	(iv)
<u>Hoofstuk I</u> : Biografiese Inleiding	1
<u>Hoofstuk II</u> : Coetzer se uitbeelding van die Voortrekkergeskiedenis	28
<u>Hoofstuk III</u> : Coetzer se persoonlike kuns	81
<u>Hoofstuk IV</u> : Besluit	97
Literatuur	101
Katalogus van werke	105
Kunstenaarsregister	130
Samevatting	132
Summary	136

VOORWOORD EN BEDANKINGS

Die bedoeling met hierdie studie is om oorsig te gee van die kuns van Willem Hermanus Coetzer. Alhoewel in hierdie verhandeling n algemene en oorsigtelike beeld van die skilder as mens en kunstenaar gegee word, is daar deurgaans getrag om die kultuurhistoriese bydrae wat hy tot die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis gelewer het in besonder te benadruk. Die besef van die omvang, belangrikheid en kunsgehalte van genoemde bydrae het my geïnteresseer en tot hierdie studie gelei.

Met waardering word hierdie geredelike hulp en belangstelling van die onderstaande persone en instansies erken wat dit moontlik gemaak het om hierdie verhandeling, die katalogus en n kleurskyfiereeks saam te stel.

In die eerste plek noem ek die skilder, mnr. W.H. Coetzer, self. Ek is hom baie dank en waardering verskuldig vir sy onbaatsugtige hulp en vriendelike samewerking. Die feit dat hy vandag nog altyd voltyds skilder, het meegebring dat hy baie van sy kosbare tyd moes afstaan vir persoonlike onderhoude en die voltooiing van reekse vraelyste.

Voorts het ek baie hulp ontvang van die direkteure, direktrises, kuratore of bestuurders van kunsgalerye. Onder hulle wil ek veral die volgende noem:

Die Africana Museum, Johannesburg.

Die Oorlogsmuseum, Bloemfontein.

Die Voortrekkermuseum, Pietermaritzburg.

Die Durbanse Kunsgalery.

Die Pretoriase Kunsmuseum.

Die Johannesburgse Kunsmuseum.

Die Nasionale Kunsmuseum, Kaapstad.
Die Hester Rupert-kunsgalery, Graaff-Reinet.
Die William Humphreys-kunsgalery, Kimberley.

Wat die Suid-Afrikaanse Ambassades betref, my besondere dank aan die ambassadeurs persoonlik en die lede van hulle personeel:

Die Suid-Afrikaanse Ambassade, België;
S.E. Kolonel N.J.J. Jooste, Buitengewone en Gevolmagtigde Ambassadeur, Athene, Griekeland;
Die Suid-Afrikaanse Ambassade, Parys, Frankryk;
Mnr. D. de V. du Buisson, Konsul-Generaal, Tokio, Japan.

Daar is baie belangstellendes wat in die een of ander sin 'n bydrae gemaak het om my taak te vergemaklik: hieronder in die eerste plek alle persone wat die vraelys so volledig ingevul, teruggestuur en toegelaat het dat kleurskyfies van Coetzer-skilderye wat in hul besit is geneem word. Waardevolle gegewens is verkry van:

mnr. P. Conradie, Voorligtingsbeampte, Voortrekkermonument,
mnr. en mev. Eric Ackroyd, Posbus 2310, Johannesburg.
mnr. Hennie Potgieter, Berghang, Hartbeespoort.
mej. Laurika Postma, Muckleneukstraat 333, Nu-Muckleneuk, Pretoria.
mnr. C.J. Basson, Pk. Schagen, Oos-Transvaal.
mev. Marga J. Mayer (weduwee van Erich Mayer), „Nuwe Orde”,
Winburg, O.V.S.
E. Schweikerdt-kunshandelaars, Queenstraat 89, Pretoria.

Ek wil 'n woord van besondere dank rig aan mnr. P.J. Jacobs van die Pretoriase Onderwyskollege vir die taalversorging van die manuskrip. My besondere dank aan mev. M.E. Strydom van die Pretoriase Onderwyskollege vir die tikwerk.

Aan al hierdie persone is ek baie dank verskuldig vir hulle bereidwillige hulp.

My dank aan die Transvaalse Onderwysdepartement vir die studiebeurs wat aan my toegestaan is.

My hartlike dank aan my vroujie, Silvia, wat my steeds aangemoedig het en moreel gesteun het en ons drie seuntjies wat so lank hulle vaderlike aandag moes ontbeer.

Om kruisverwysings te vergemaklik het ek besluit om die voetnotas deurlopend te nommer en nie volgens die verskillende hoofstukke nie.

My dank aan prof. F.G.E. Nilant onder wie se bekwame en simpatieke leiding ek hierdie verhandeling kon voltooi.

LYS VAN AFBEELDINGS IN DIE EKSAMENEKSEMPLARE

HOOFSTUK I:

- Afb. 1, bl. : Coetzer se vader.
Afb. 2, bl. : Coetzer se moeder.
Afb. 3, bl. : "The Dusty Shelf."(III)
Afb. 4, bl. : Die Gebed. (98)
Afb. 5, bl. : Na die Storm. (221); vgl. Hfst.III bl. 89a.

HOOFSTUK II:

- Afb. 6, bl. 34a : Nagmaal op Middelburg, Transvaal. (63)
Afb. 7, bl. 37a : Die Afrikanerwieg (seëlontwerp).
Afb. 8, bl. 39a : Ontberings oorwin (seëlontwerp).
Afb. 9, bl. 41a : Eeufeeskoevert.
Afb. 10, bl. 42a : Griekse Manuskrif.
Afb. 11, bl. 43a : Bloedrivier Eeufeesprogram.
Afb. 12, bl. 45a : George Honeyball. (308)
Afb. 13, bl. 47a : dr. J.D. Kestell. (166)
Afb. 14, bl. 48a : Konsentrasiekamptonele. (164)
Afb. 15, bl. 53a : Amptelike Program en Gedenkboek
Afb. 16, bl. 56a : Aan hulle die Eer. (Huisgenoot)
Afb. 17, bl. 57a : Die Voortrek.
Afb. 18, bl. 58a : Gipsmodel vir Historiese Fries.
Afb. 19, bl. 64a : Uitspanning by Thaba 'nchu. (Skets)
Afb. 20, bl. 64a : Uitspanning by Thaba 'nchu. (Tapisserie)
Afb. 21, bl. 65a : Detail; Uitspanning by Thaba 'nchu.
Afb. 22, bl. 66a : Die Verjaarsdag. (278)
Afb. 23, bl. 66a : Die Uittog. (279)
Afb. 24, bl. 67a : Oor die Grootrivier. (280)
Afb. 25, bl. 67a : Vegkop. (281)
Afb. 26, bl. 68a : Begrafnis in die Veld. (283)

- Afb. 27, bl. 68a : Herstel van wawiele. (284)
Afb. 28, bl. 69a : Trigardt trek die Drakensberg af. (285)
Afb. 29, bl. 71a : Blijdevoornitzicht. (286)
Afb. 30, bl. 71a : Retief se afskeid. (287)
Afb. 31, bl. 72a : Bloukransmoord. (288)
Afb. 32, bl. 72a : Boekevat. (290)
Afb. 33, bl. 73a : Die Slag van Bloedrivier. (293)
Afb. 34, bl. 73a : Bloedrivier. (tapisserie) (291)
Afb. 35, bl. 73a : Die Geveg in die Sloot. (101)
Afb. 36, bl. 74a : Simboliese Samevatting. (292)
Afb. 37, bl. 76a : Vir jou, Suid-Afrika. (255)
Afb. 38, bl. 79a : Detail: Coetzer se dogter in muurskildery
Vir jou, Suid-Afrika. (255)
Afb. 39, bl. 79a : Detail: Daniël Pfeffer in muurskildery
Vir jou, Suid-Afrika. (255)

HOOFSTUK III:

- Afb. 40, bl. 81a : A Mountain Stream in Basutoland. (201)
Afb. 41, bl. 84a : Houhoek, Kaap. (153)
Afb. 42, bl. 86a : Cribi Gorge. (11)
Afb. 43, bl. 87a : Coetzer besig om in die veld te skilder.
Afb. 44, bl. 88a : 'n Vergesig van die Drakensberge, Natal. (230)
Afb. 45, bl. 88a : Storm oor die Costelike krans, Mont-aux-Sources,
Natal. (218)
Afb. 46, bl. 88a : Die Middel Torings, Mont-aux-Sources, Natal.
(220)
Afb. 47, bl. 89a : Gesig op die Laeveld, Oos-Transvaal. (217)
Afb. 48, bl. 89a : Na die Storm. (221)
Afb. 49, bl. 90a : Studie in Groen. (37)
Afb. 50, bl. 92a : "Our Gang". (46)

- Afb. 51, bl. 93a : "Oriental Treasures". (40)
Afb. 52, bl. 93a : "The Merry Widow". (35)
Afb. 53, bl. 93a : "Proteas". (302)
Afb. 54, bl. 94a : Seetoneel, Ramsgate, Natal. (304)

HOOFSTUK IV:

- Afb. 55, bl. 98a : Coetzer se huis.

HOOFSTUK I

BIOGRAFIESE INLEIDING:

Die kunsskilder Willem Hermanus Coetzer het met sy uitbeelding van Afrikaans-geskiedkundige onderwerpe 'n groot bydrae tot die skilderkuns in Suid-Afrika gelewer. As getroue realis het hy hom tot in die fynste besonderhede aan die werklikheid gehou. Daarom besit hierdie werke benewens kunswaarde ook belangrike historiese waarde. Coetzer het egter ook landskappe, stillewes en portrette van hoogstaande gehalte gelewer.

„Wanneer ons vandag in kunsgalerye die glansende vrug van sy arbeid bewonder, is dit haas onmoontlik om 'n voorstelling te maak van die taaie volharding en buitengewone opofferinge wat sy opkoms voorafgegaan het. En gesien die beskerming en geleide waaronder Coetzer sy intrede in die kunswêreld gedoen het, is dit nog wonderliker dat hy vandag by uitnemendheid die skilder van nasionale en Suid-Afrikaanse geskiedkundige onderwerpe is.”¹⁾

In teenstelling met baie van sy tydgenote soos Anton van Wouw, Pieter Wenning, Edward Roworth, Gwelo Goodman, Frans Oerder en Erich Mayer is Coetzer in Suid-Afrika gebore en wel op 9 November 1900. Gedurende sy jeugjare het hy ook die moeilike tydperk van ontwrigting na die Tweede Vryheidsoorlog deurgemaak. Daarom is dit veral by sy kultuurhistoriese werke dat mens kan aanvoel hoe nou die aard van die onderwerpe verweef is met die gebondenheid van die kunstenaar aan die lotswisselinge van die Afrikanervolk.

Coetzer is lid van die Boerevolk met 'n eie kultuur, 'n volk wie se lede tot innerlike eensgesindheid gebind is op grond van 'n gemeen-

---

1) Kruger, J.J.: W.H. Coetzer in P.J. Nienaber: Skone Kunste in Suid-Afrika, Deel I, bl. 209.

skaplike bloedstroom, erflike eienskappe, tradisies, ervarings, dade, taal, ideale, algemene geestelike strewe en godsdienstige oortuiging. n Ontleding van Coetzer se voorgeslagte verklaar hierdie verbondenheid.

Volgens Coetzer self stam sy voorouers uit die geslag Kreutcher wat oorspronklik afkomstig is uit die dorpie Graz in Oostenryk. ²⁾ Die eerste keer dat ons die naam Coetzer aantref is in n verwysing na Wenzelaus Coetzer ³⁾ wie se seun Jacob Coetzer of ook Kutzer woonagtig was in Sentry, naby Weenen. ⁴⁾ Hy het in die jaar 1709 as soldaat na die Kaap gekom en was die eerste paar jaar as boerkneg werksaam. In 1714 het hy burgerskap verkry en op 15 September 1717 is hy in die eg verbind met Cornelia Helms, die weduwee van Ary van wyk. ⁵⁾ Na haar dood vind sy tweede huwelik met Susanna Snyman in 1722 plaas. Van sy tien kinders is drie waarskynlik ongetroud oorlede. Volgens die kunstenaar was sy oupa Pieter Willemse Coetzer, n boer uit die Tarkastadse distrik, uit die viende geslag Coetzers in Suid-Afrika. ⁶⁾

Die Coetzers het vroeg in die negentiende eeu die Westelike Provinsie verlaat en hulle metterwoon in die omgewing van Alice en Fort Beaufort gevestig. Daar het hulle soos die ander grensboere baie ontberings, soos strooptogte van inboorlinge en diefstal van vee, deurgemaak.

Coetzer se vader, Wentzel Christoffel Coetzer, is op 28 Augustus 1870 op Cradock gebore. Sy ouers het n paar jaar op die plaas „Good

-
- 2) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.
3) W.H. Coetzer se seun Wenselois se naam is van Wenzelaus afgelei.
4) De Villiers, C.C.: Geslagsregisters van die ou Kaapse families; geheel omgewerkte uitgawe hersien en aangevul deur C. Pama, Deel I, bl. 150.
5) Redelinghuys, J.H.: Die Afrikaner Familienaamboek, Personalia 1955, bl. 62.
6) Redelinghuys, J.H.: Ibid, bl. 62.

Hope" gewoon maar daarna na die plaas „Elandspoort“, ook in die Tarkastadse omgewing, verhuis waar hy grootgeword het. Hy is op 1 November 1897 met Johanna Augustin Brümmer getroud. Sy was een van agt kinders van Willem Hermanus Brümmer en sy vrou. 7)

Willem Hermanus Coetzer self, is op die 9e November 1900 op Tarkastad in die Kaapprovinsie gebore as die tweede van vier kinders. 8) Hy is na sy oupa van moederskant vernoem.

Toe Willem slegs twee jaar oud was, het sy ouers na Johannesburg verhuis waar sy vader in n goudmyn gaan werk het. Hulle het in Hoofdstraat in Braamfontein, die destydse „Blikkiesdorp“-voorstad van Johannesburg, gewoon. In 1905 trek hulle na Fordsburg waar hulle tot 1908 bly woon. Van 1908 tot 1920 woon die familie Coetzer in Lake View (Orphirton), wat in dié jare in die hart van Johannesburg geleë was. In 1921 het hulle na Turffontein verhuis waar hulle tot met sy vader se dood, in 1926, gewoon het. 9)

Coetzer se vader was nie veel geïnteresseerd in kuns nie. Sy groot belangstelling was sport en op hierdie gebied het hy besonder presteer as fietsrykampioen. 10) (Afb. I).

Sy moeder het as mode-ontwerpster en kleremaakster by die firma

---

7) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.

8) Die Familie Coetzer: broers en susters:

Pieter Willemsse Coetzer: Gebore 1898. Spoorwegamptenaar in Johannesburg. Woon sedert sy aftrede in Brakpan.

Willem Hermanus Coetzer: Gebore 1900.

Steytler Coetzer : Gebore 1907. Woonagtig in Johannesburg. Sy beroep is monteur en draaibankwerker.

Olive Coetzer : Gebore 1913. Haar man, P. v.d. Heever is in 1946 oorlede.

9) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

10) Ibid, April 1968.

Afb. 1, bl. 3a: Coetzer se vader.

AFB. 1 : COETZER SE VADER.

„Store Brothers" in Johannesburg gewerk. Daar het sy as gevolg van haar natuurlike kunsaanleg, handvaardigheid en sensitiewe aanvoeling en begrip van kleure, bewondering vir haar skeppinge afgedwing. ¹¹⁾

Sy het sedert haar kinderdae besondere kunstantent openbaar. Gedurende haar vrye tyd het sy altyd geskets en geskilder. 'n Dame uit Skotland wat om gesondheidsredes saam met haar man na Suid-Afrika verhuis het, het Coetzer se moeder haar eerste en enigste opleiding in skilderkuns gegee. Sy was nie 'n professionele leermeesteres nie; dit was meer 'n kwessie van die een amateur wat die ander behulpsaam was. ¹²⁾

Die jong Willem Coetzer het sy hele skoolopleiding in Johannesburg ontvang. Die eerste skool wat hy as vier en 'n halfjarige seuntjie besoek het, was die „Lilian Road Infant School" in Fordsburg. Die grootste gedeelte van sy betreklik kort skoolopleiding het hy in Engelse skole voltooi waar hy slegs 'n halfuur per dag Hooghollands geleer het. ¹³⁾

Die Goedehoopskool in Fordsburg, een van die eerste C.N.O.-skole, was die volgende skool wat hy besoek het. Daarna het 'n kort tydperk aan die „Booyens Government School" gevolg.

Volgens Coetzer was dit 'n onderwyseres, mej. Mawbey, aan die „Booyens Government School" wat sy kunstantent die eerste ontdek het. Dit was in 1912 toe hy in standerd vier was. Hy kan egter nie onthou of sy hom ooit bewustelik aangemoedig of in die kunsrigting geïnspireer het nie. Sy kort skoolopleiding het tot 'n einde gekom met die

---

11) In die Africana-Museum Johannesburg is 'n foto van Coetzer se vader as fietsrykampioen; Afb. I: Coetzer se vader.

12) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968; Coetzer kan die dame uit Skotland se naam nie onthou nie.

13) Kruger, t.a.p., bl. 97.

uitbreek van die Eerste Wereldoorlog in 1914. ¹⁴⁾

Volgens Coetzer self, en sover vasgestel kon word, het geeneen van sy voorouers enige kunsaanleg openbaar nie. Sy kunstalent het hy uitsluitlik van sy moeder geërf.

Gedurende die periode wat die Coetzer-gesin in Lakeview woonagtig was, het Willem eers werklik intens begin belangstel in die teken- en skilderkuns. Dit was vir hom aangenaam om by sy moeder te sit terwyl sy besig was om te skets of te skilder. Soos hy dit stel „het ek vir die eerste maal die onweerstaanbare geur van terpentyn in my neusgate gekry.“ ¹⁵⁾ Uit dankbare erkenning vir sy moeder se aanmoediging gedurende sy loopbaan het Coetzer sy boek „My Kwas Vertel“ aan haar opgedra. ^{15a)} (Afb. II).

Deur informele onderrig en ’n besonder fyn waarnemingsvermoë het Coetzer dus die basiese beginsels van teken- en skilderkuns reeds op die vroeë ouderdom van ongeveer twaalf jaar aangeleer. Sy besondere voorliefde vir teken het tot uiting gekom in studies van ’n verskeidenheid onderwerpe wat hy met pastelle, wat hy van sy moeder gekry het, gedoen het. Op soortgelyke wyse het hy op agtienjarige leeftyd die eerste keer kennis gemaak met die olieverfmedium. By die afronding van hierdie pastelsketse het sy moeder hom altyd gehelp sodat dit na voltooiing vir ’n paar sjielings van die hand gesit kon word. ¹⁶⁾

Die feit dat mense belangstelling in hierdie werkstukkie van hom getoon het en bereid was om, hoe min ookal, daarvoor te betaal, het ’n

---

14) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Mei 1969. Mej. Mawbey leef vandag (1969) nog in Johannesburg en het Coetzer onlangs nog in sy ateljee besoek.

15) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968 en Kruger, t.a.p., bl. 97.

15a) Gepubliseer deur L. en S. Boek- en Kunssentrum, Johannesburg, in 1947; Afb. 2, bl. 5a: Coetzer se moeder.

16) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1968.

AFB. 2: COETZER SE MOEDER

geweldige indruk op hom gemaak. „Die helfte van die opbrengs is altyd aan die seun gegee, wat op twaalfjarige leeftyd langs hierdie weg sy eerste £3 (R6) verdien het.”¹⁷⁾ Hierdie karige inkomste het ter aanvulling gedien van sy vader se ontoereikende pensioen wat hy as mynteringslagoffer ontvang het.¹⁸⁾ Die meeste van hierdie ingekleurde sketse was egter kopiërings van tonele wat op almanakke voorgekom het. Dit was dus geensins persoonlike skeppende werk nie. Die tydperk in die lewe van die jong Coetzer is gekenmerk deur baie ontberings en opoffering. In die oggende het hy vieruur opgestaan om koerante te gaan verkoop aan die menigte soldate, wat gedurende die Eerste Wêreldoorlog in die militêre kamp by Booyens saamgetrek was, voor hulle vertrek na die toenmalige Duits-Wes.¹⁹⁾

In 1915 is Coetzer op vyftienjarige ouderdom na die Ambagskool in Braamfontein waar hy as vakleerling opgelei kon word as elektrisiën, loodgieter, skrynwerker, smid of wamaker. Hier het hy binne twee jaar die diploma verwerf waardeur hy as gekwalifiseerde vakman kon gaan werk. Hoewel werk nie volop was nie, het Coetzer daarin geslaag om die volgende drie jaar by die wamakery van die broers Wavell te werk en hierdeur verseker te wees van ’n gereelde maandelikse inkomste. Die wamakery was geleë op die hoek van Mark- en Sauerstraat in Johannesburg, net agter die Africana-biblioteek.²⁰⁾

In 1920 het Coetzer by die wamakery van Jenkins gaan werk, waar hy ’n verhoging van tien sjielings (R1) per week aangebied is.

Die werk as wamaker was fisies baie veeleisend en alhoewel Coetzer se belangstelling vir skeppende kunsaktiwiteit gedurende hierdie jare

---

17) Kruger, J.J.: Skone Kunste in Suid-Afrika, bl. 209.

18) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

19) Gerber, C.: Geskiedenis deur die verfkwas, Die Brandwag, 8 Junie 1965, bl. 70.

20) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

steeds gegroei het, was die beskikbare tyd daarvoor uiters beperk. Wanneer die moontlikheid hom ookal voorgedoen het, het Coetzer sy tyd nuttig gebruik deur sketse te maak.

Die invloed van sy ambag op sy kuns is baie opvallend. Die houtwiele van beide die waens en die eerste motorkarre het hoë eise aan noukeurige afwerking en fyn vakmanskap gestel. Veral die wiele moes, met uitsondering van die ystervelling, kompleet met die hand gemaak word. ²¹⁾ Hierdie presiese tegniese afwerking bly steeds 'n hoofkenmerk in al Coetzer se skeppinge.

In die skilderye waarin Coetzer die Voortrekker geskiedenis uitgebeeld het, is die meesterlike en absolute historiese korrektheid by die voorstelling van die kakebeenwa duidelik. Gedurende die elf jaar dat hy die ambag van wamaker beoefen het, het hy die „anatomie“ van die eenvoudige voertuig deel van sy lewenspatroon gemaak. „Hy moes trouens die ironiese lot belewe dat 'n begrafniskoets wat deur hom gebou is, die eerste keer in gebruik gekom het om die oorskot van sy vader na die graf te dra.“ ²²⁾

Die verantwoordelikheid om vir die gesin te help sorg het swaar op Coetzer gerus. Dit was noodsaaklik dat hy 'n vaste inkomste sou hê. Met kenmerkende selfvertroue het hy in 1925 besluit om hom voltyds op 'n kunsloopbaan toe te lê. Terselfdertyd het hy na Hill Extension, 'n voorstad in die suide van Johannesburg, verhuis waar sy moeder 'n tydlang by hom ingewoon het. Sy het egter meestal in Turffontein gewoon. ²³⁾

Coetzer moes nou as professionele kunstenaar 'n bestaan uit sy kuns maak. Die kunsomstandighede in die destydse Johannesburg was op daar-

---

21) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

22) Nienaber, P.J.: Ibid, bl. 209.

23) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

die stadium nie baie bemoedigend vir 'n jong kunstenaar wie se werk nog in 'n groeistadium verkeer het nie. Dit het Coetzer spoedig uitgevind.

Hy was ook terdeë daarvan bewus dat hy geen werklike kunsopleiding gehad het nie; gevolglik het hy reeds in 1920 met die „Press Art School“ in Londen in verbinding getree ten opsigte van 'n korrespondensiekursus in kuns. Hy het vir die kursus ingeskryf en spoedig daarna die eerste take ontvang wat hy vir die kunsdosente moes uitvoer. Die opdragte het onder andere die skets van gedrapeerde materiaal, asook landskappe vir ontleding van komposisie behels. ²⁴⁾

Hierdie take het Coetzer toegewyd en sistematies uitgevoer en die voltooide werkstukke het hy na die kunsskool in Londen gestuur. Eers na twee maande het hy hulle dan, tesame met die gepaardgaande wysigings en kritiek van die onderskeie dosente, terug ontvang. Hy het spoedig tot die besef gekom dat dit frustrerend en futiel was om volgens hierdie metode van opleiding vordering te maak; gevolglik het hy die kursus laat vaar. ²⁵⁾

Waardering en aanmoediging vir Coetzer se skeppinge was uitsluitlik afkomstig van die kant van sy moeder en sy persoonlike vriende. In sy strewe na erkenning van sy werk het hy reeds van 1923 af, teen betaling van vyf sjielings (50c) per inskrywing, elke jaar 'n paar pastelstudies vir die tentoonstelling van die „South African Academy“ in Johannesburg ingestuur. ²⁶⁾ Elke jaar het hy egter dieselfde briefie as antwoord ontvang: „U inskrywing het nie die vereiste standaard bereik nie en u moet by kamer nommer dertien kom aanklop om u weggewyste werk terug te kry.“ ²⁷⁾ Aan deursettingsvermoë het dit

---

24) Ibid, April 1968.

25) Ibid, April 1968.

26) Kruger, J.J.: „Ons Kuns“, Deel I, bl. 97 (12).

27) Kruger, J.J.: „Ons Kuns“, Deel I, bl. 97 (12).

egter by Coetzer nie ontbreek nie en die talle teleurstellings het slegs sy vasberadenheid om sukses te behaal verder gestimuleer.

Om sy selfverworwe kennis in verband met kuns in die algemeen, en kunstegnieke in die besonder, aan te vul het hy dikwels die Johannesburgse Biblioteek besoek. Daar het hy talle boeke en tydskrifte met aandag bestudeer en aantekeninge gemaak vir verwysingsmateriaal. Veral die beginsels van perspektief en komposisie het sy besondere aandag geniet. 28)

„So sterk was die drang in hom om hom ten volle aan die kuns te wy dat hy in 1925 sy werk laat vaar het en vir studie in die kuns na Londen gereis het. 29) Hierdie poging was geen sukses nie, soos Coetzer self sê: „Ek kon nie studeer nie omdat ek te min geld gehad het en het toe maar van die een kunsmuseum na die ander geloop en probeer om iets uit die ou meesters se werke te leer. Dit was te moeilik sonder onderrig, en na 'n paar maande is ek weer terug na Suid-Afrika.” 30)

Na sy terugkeer in Suid-Afrika het hy gedurende die jare 1926 tot 1928 baiekeer met sy motorfiets na die omgewing suid van Hill Extension gery om studie van die rante en klowe te maak. 31)

In 1928 kry ons uiteindelik die eerste werklike erkenning vir die kunswerk van Coetzer. Alfred Palmer, kunsbeoordelaar van en een van die dryfkragte agter die „South African Academy” het een van die drie inskrywings van Coetzer aangeneem vir uitstalling. Dit was 'n pastelstudie van die klipkloof in Hill Extension, Johannesburg, waar sy huis vandag staan. 32)

---

28) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Mei 1968.

29) Coetzer, W.H.: „My Kwas Vertel”, bl. 14.

30) Ibid, bl. 14.

31) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.

32) Die huis het hy in 1945 gebou op 'n akker grond waarvoor hy destyds £325 (R650) betaal het.

Mnr. Palmer het Coetzer vervolgens ontbied om hom te kom spreek. Coetzer onthou nog dat dit met 'n gevoel van onsekere afwagting en **spanning** was waarmee hy na hierdie gesiene en invloedryke persoon in die kunskringe van daardie tyd gegaan het. Die ontmoeting het gedien tot verdere aansporing aangesien Alfred Palmer hom verseker het dat sy talent 'n studiereis na Europa regverdig om hom verder in die skilderkuns te bekwaam. 33)

Hierdie „ontdekking van Coetzer het verder gelei tot 'n besoek aan sy moeder se huis deur Alfred Palmer, Edward Roworth, R.A. Nelson, kunsredakteur van „The Star" en Ernest Lezard, 'n Johannesburgse kunskenner en afslaer. Lezard het dit soos volg gestel: „Coetzer came to me some four years ago with a few paintings in pastel with which I was immensely struck. I asked the late R.A. Nelson, Art Editor of the Star, Mr. Alfred Palmer, who, fortunately, was in Johannesburg at the time, and Mr. Edward Roworth to come with me to Coetzer's parents' house, which is at the very end of Turffontein, to examine a collection of works he had hanging on the walls there." 34)

Hierdie manne het dadelik die moontlikhede van Coetzer as kunstenaar ingesien volgens Lezard: „We were all so immensely struck with the cleverness of many of these drawings, all of which had been done by a young man with no art education whatever, that, on the spot I decided I would hold an exhibition and sale of his works and with the money derived therefrom perhaps obtain sufficient for him to go to England and commence his studies." 35)

Die onderwerpe van die veertig skilderye wat uitgestal is, was van tonele binne 'n radius van twintig myl om Johannesburg. Al die werke

---

33) Kruger, J.J.: „Ons Kuns", Deel I, bl. 97.

34) Ernest Lezard in voorwoord tot katalogus vir verkoping van skilderye van W.H. Coetzer; 19 Okt. 1931.

35) Ibid, 19 Okt. 1931.

is uitgevoer deur medium van pastel.

Die verkoping het plaasgevind op Maandag 13 Augustus 1928 om 3 nm. in die Lezard-kunsgalery, h/v Rissik en Mainstraat, Johannesburg. Die weloorwoë en simpatieke voorwoord in die katalogus, wat deur Lezard self geskrywe is, het groot belangstelling by die publiek gaande gemaak vir die kuns van die „coachbuilder“. Van die veertig werke wat uitgestal is, is vier-en-dertig verkoop teen 'n totale opbrengs van £90 (R180). 36)

In verband met die meriete van die kunstenaar se werke verklaar mnr. Lezard: „..... I consider the work of Coetzer to have not alone a big appeal as a representation of Transvaal subjects, but also the fact that I am of opinion that Coetzer will after a visit to England or Holland take rank amongst the foremost of our South African painters.“ 37)

Ook Rowoth en Palmer het 'n besonder hoë dunk van Coetzer se kunstvermoë gehad nadat hulle hom verskeie kere by sy huis besoek het. Alfred Palmer is na elke besoek steeds meer beïndruk.

Behalwe die bedrag van £90 (R180) wat die verkoping van Coetzer se werke opgelewer het, het Lezard 'n fonds gestig om Coetzer se reis- en studiekoste te help dek. £100 (R200) is op hierdie wyse ingesamel wat bestaan het uit bydraes van kunsliefhebbers en medekunstenaars. 38)

-
- 36) W.H.Coetzer in „My Kwas Vertel“, bl. 14, en persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 25 April 1967. Die pryse van die verskillende werke verskyn langs die nommers op die katalogus soos aangeteken deur mnr. Pieter Basson, eienaar van die oorspronklike katalogus.
- 37) Ernest Lezard in Voorwoord van katalogus vir verkoping van skilderye deur W.H. Coetzer op 13 Augustus 1928.
- 38) Ernest Lezard: Katalogus, 19 Oktober 1931.
Die volgende persone het onder andere bygedra tot hierdie fonds: mnr. W.W. Battiss, Herbert Evans (oorlede), A.J. Anderson, dr. Greenberg, mnr. Jenkins en kie. (wat op daardie stadium Coetzer se werkgewers was) en die personeel, die „Central News Agency“, mnr. Hubert Abbott, A.V. Lindbergh, P.N. Basson, Howard Pim, mev. A.G. Gately, Jane Plotz, dr. L. Erasmus Ellis, Ernest Lezard en sy broers.

'n Verdere lys van bydraers kom ook voor in 'n omsendbrief van Lezard vir die Coetzer-Kunsfonds. ³⁹⁾ Met enkele uitsonderings was hierdie weldoeners van Coetzer almal Engelssprekendes.

Alhoewel £190 (R380) vir daardie tyd 'n redelike bedrag was, het Coetzer uiterste spaarsaamheid aan die dag geleë by die besteding daarvan sodat hy sy studietydperk so lank moontlik kon uitrek. Bowendien het hy as stoker op die skip waarmee hy gereis het, gewerk om sodoende 'n vrye passaat na Londen te verkry. ⁴⁰⁾

Aangesien Coetzer se eerste oorsese reis in 1925 as studiegeleentheid op 'n mislukking uitgeloop het, ⁴¹⁾ het hy besef dat hy nou 'n gulde geleentheid gekry het wat deeglik benut moes word. ⁴²⁾ Die doel wat hy nou voor oë gehad het, was om op aanbeveling van Alfred Palmer as student by die „Polytechnic Art School" in Regentstraat, Londen, ingeskryf te word.

In Londen is hy egter ontnugter toe daar aanvanklik aan hom toelating as student aan die „Art School" geweier is. Die introduksie brief van Alfred Palmer, gerig aan die hoof van die kunsskool, het egter help bewerkstellig dat Coetzer vir 'n proeftydperk van drie maande toegelaat is. Hierdie toegewing het Coetzer aangegryp en na baie harde werk het hy die toelatingseksamen met sukses afgeleë. ⁴³⁾

Gedurende die volgende ses jaar, t.w. van 1928 tot 1934, het Coetzer voltydse kunsopleiding in Londen ontvang. Daar was egter 'n periode van onderbreking toe hy van 1931 af tot aan die einde van 1933 na Suid-Afrika teruggekeer het om eers weer geld in die hande te kry.

-
- 39) Omsendbrief van Lezard vir Coetzer-kunsfonds, 19 Feb. 1929, bl. 2.
40) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 25 April 1967.
41) Vgl. vtn. 29 bl. 9.
42) Vgl. vtn. 30 bl. 9.
43) Kruger, J.J.: „Ons Kuns", Deel I, bl. 97 en persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 25 April 1967.

Hiervoor het Lezard weer 'n paar uitstallings van sy skilderye aangebied.

In Londen het Coetzer 'n karige bestaan gevoer. In vergelyking met sy medestudente het hy maar min geld tot sy beskikking gehad. Die koue Europese wintermaande was die moeilikste aangesien hy nie kon bekostig om 'n verwarmmer aan te skaf nie. Nog minder kon hy dit bekostig om in sy klein beknopte kamertjie 'n gasstoof te laat brand. Sy weeklikse uitgawes het nooit £7 (R14) oorskry nie. 44)

Coert Steynberg was in daardie dae ook in Londen maar hy het aan 'n ander kunsskool gestudeer. Tog het Coetzer en Steynberg mekaar gedurende naweke gereeld besoek. Die gemeenskaplike band van moeilike lewensomstandighede in die vreemde, en heimwee na hul vaderland, het 'n hegte vriendskap tussen die twee Suid-Afrikaanse studente laat ontstaan. 45)

Coetzer het 'n ou tweedehandse trapfiets teen die bedrag van £1.5/- (R2.50) aangeskaf om reiskoste per trein te bespaar. Met hierdie eenvoudige vervoermiddel het hy gedurende sy vakansieperiodes in die somer die vasteland van Europa deurreis om kunsmusea, veral in Frankryk en Switserland, te besoek en sodoende sy kuns kennis aan te vul. Gedurende hierdie reis kon Coetzer natuurlik glad nie verblyf in hotelle oorweeg nie; so 'n luuksheid kon hy nie bekostig nie. Gevolglik het hy menige nag deur die goedgunstigheids van die polisie in tronke langs die pad deurgebring. Hy was baie eensaam aangesien niemand sy taal kon verstaan nie. 46)

'n Volgende keer het hy per fiets oor die Alpe na Italië gereis. Dit was vir hom 'n openbaring om ure lank in die kunsgalerye deur te bring

---

44) Kruger, J.J.: "Skone Kunste in Suid-Afrika, bl. 211.

45) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 25 April 1967.

46) "Ons Vaderland", 30 September 1929.

en indrukke op papier, maar veral in sy geheue, vas te lê. Daarna het hy deur Italië en Spanje gereis en oor Marseilles deur Frankryk na Londen teruggekeer. Sy ou fiets het egter onderweg na Avignon onherstelbaar gebreek sodat hy kilometers te voet moes aflê voor hy weer die kanaal kon oorsteek. In totaal het Coetzer gedurende hierdie vakansiereis 2,160 kilometers afgelê. Sy uitgawes tydens die reis was slegs £2 (R4) meer as wat dit sou wees indien hy die vakansie in Londen gebly het. 47)

Uit 'n prakties-vormende kunsoogpunt gesien het Coetzer gedurende hierdie reis sy tyd nuttig bestee en minstens twee oliesketse per dag voltooi. Sy kunsmateriaal het hy in 'n groot rugsak saamkarwei. „Die gewone rugsak het hy gebruik, waarin hy 'n gewig van presies 26 lb. gestop het, bestaande uit een hemp, twee paar sokkies, sy Burberry-reënjas, en verder was dit alles net verf, olie, tekenpapier en sketsboeke.” 48) Hierdie vlugtige oliesketse het Coetzer egter nooit later tot groot skilderye verwerk nie. 49)

Die aard van Coetzer se kunsopleiding aan die „Regent Street Polytechnic Art School” in Londen was die bepalende faktor in sy kunsuitbeelding wat tot vandag toe deurwerk. Die opleiding was streng akademies gerig. Geen student was die vryheid veroorloof om te eksperimenteer in verskillende heersende stylrigtings en tegnieke nie. Die begrip en beoefening van die basiese beginsels van korrekte teken- en skilderkuns was die primêre doelstelling. Die elemente van lyn, vorm, komposisie, balans, tekstuur en ritme is deeglik bestudeer. 50)

---

47) Kruger, J.J.: „Skone Kunste in Suid-Afrika”, bl. 213.

48) Coetzer, W.H.: „Ons Vaderland”, 30 September 1929.

49) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

50) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

Vir alle afdelings was die klastye van tienuur voormiddag tot vieruur in die namiddag, met 'n pouse vir ete. Gedurende die teetye om elfuur voormiddag en drie-uur namiddag het Coetzer met sy werk voortgegaan aangesien die tee 'n luuksheid was wat hy nie kon bekostig nie.

Coetzer het praktiese onderrig van mnr. G.H. Lenfesty ontvang wat klasse in die teken en skilder van stillewes en landskappe gegee het. Hy was lid van die „Royal Society of British Artists" asook „Associate of the Royal Academy of Artists". Sy onderrigmetodes was baie sistematies, streng en deeglik soos aangedui word deur sy uitgangspunt, „the truth is the truth". Sy studente moes deeglik onderleg wees en fotografies-korrekte weergawe was sy doelstelling. Meestal is daar gedurende sy lesings slegs stillewes geteken en geskilder aangesien gereelde reëndae landskapskildering feitlik onmoontlik gemaak het.

Sommige reëndae het mnr. Lenfesty sy leerlinge na die „South Kensington Museum" geneem waar hulle sketse van interieurs moes maak vir die beoefening van die juiste beginsels van perspektieftekening. 51)

Mnr. Lenfesty het 'n paar stillewes in die klas opgestel en die studente in groepe verdeel. Hierdie stillewes moes dan binne die bestek van 'n voorafbepaalde tyd voltooi word. Hoewel die studente 'n keuse van media gehad het, het Coetzer al sy werkstukke in kleur met olie-
verf gedoen. 52)

Huiswerktake vir die naweke het onderwerpe soos „Spelende kinders", „Arbeiders", ens., ingesluit. Mandagoggende is 'n klassikale bespreking oor die onderskeie studente se werkstukke gevoer, waarna die nodige verbeteringe aangebring moes word. Daar is jaarliks kompetisies gereël vir die studente se werk in die verskillende afdelings. „Coetzer het so goed gevorder dat hy aan die einde van sy eerste jaar 'n eersteprys-medalje uit 250 leerlinge verower het."

Die skildery was 'n stillewe „The Dusty Shelf." 53) (Afb. 3)

---

51) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April, 1968.

52) Ibid, April 1968.

53) Kruger, J.J.: „Skone Kunste in Suid-Afrika", bl. 213.
en Coetzer, W.H.: „My Kwas Vertel", bl. 15; Afb. 3 bl.15a: „The Dusty Shelf".

AFB. 3 : „THE DUSTY SHELF”

Die vyf-en-twintig ghienies en 'n jaar se vrye lesse wat die eersteprys meegebring het, het die jong skilder in staat gestel om sy studie voort te sit. 54)

Die hoë standaard van werk wat aan die „Art School“ vereis is, blyk uit die feit dat aan Coetzer, wat 90% vir sy werk behaal het, slegs 'n bronsmedalje toegeken is. Vir 'n silwermedalje moes 95% behaal word, terwyl daar volgens Coetzer nooit 'n goue medalje vir stillewe-skildering toegeken is nie. 55)

Hierdie bekende werk van Coetzer wat tans in die Johannesburgse kunstgalerie hang, het hy in 1931 aan die „South African Academy of Art“ verkoop vir £25 (R50). 56a)

Mnr. Harry Watson het die afdeling portret- en figuurstudie waargeneem. Hy was nie net 'n uitstekende dosent nie maar ook 'n kunstenaar van hoogstaande gehalte en 'n „Fellow of the Royal Society of Watercolour Artists“. 57) Hy was bowendien besonder bekwaam in landskapskildering en het aan Coetzer ook vormende leiding in hierdie verband gegee. Van sy studente het mnr. Watson, eweas mnr. Lenfesty, absoluut fotografiese weergawes van beide portret- en figuurstudies vereis. Alle skets- en skilderwerk is van die lewende model gedoen. Professionele modelle van albei geslagte en verskillende ouderdomme is gebruik. Direkte en indirekte beligting is met groot sorg aangewend om sodoende effektiewe uitbeelding van karaktervolle en anatomies-korrekte gehalte te verseker.

Poseringstye is op oordeelkundige wyse afgewissel om die studente oefening te gee in sowel vlugtige as gedetailleerde skets- en skilderwerk. Soms het die model in die lokaal rondbeweeg en slegs kort

---

54) Kruger, J.J.: „Skone Kunste in Suid-Afrika“, bl. 213.

55) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

56a) Johannesburgse Kunsmuseum, Lys van werke in die versamelings (1968) S.A. Versameling, nr. 8.

57) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

periodes van drie minute per keer 'n spesifieke houding ingeneem wat dan deur die studente uitgebeeld moes word. Hierdie vlugtige sketswerk het fyn waarnemingsvermoë geverg en vaardigheid in lyngebruik bevorder. 58)

Die studente het gereeld take gekry om tuis te voltooi. Die vereiste was dat uitsluitend van die lewende model gewerk moes word. Volgens Coetzer was daar egter baie min persone wat bereid was om in sy swak geventileerde klein kamertjie te poseer; gevolglik was hy genoodsaak om gebruik te maak van professionele modelle teen betaling van 2/6 (25c) per uur. Hierdie noodgedwonge uitgawes het Coetzer se geldvoorraad redelik vinnig laat krimp.

'n Tipiese voorbeeld van so 'n werkstuk wat Coetzer tuis moes voltooi, was „Die gebed”. 58a) Heel toevallig het hy hierdie professionele model, mnr. de Luca, wat toe reeds 96 jaar oud was, op straat raakgeloop. Beroemde kunstenaars het mnr. de Luca met verskeie geleenthede as model gebruik vir die uitbeelding van die Christusfiguur. 59)

Saans laat het Coetzer tuis baie geheuesketse van gesigte en figure gedoen met potlood of houtskool. Gedurende klastyd het hy feitlik net olieverf gebruik. 60) Vandag nog spreek sy werke van tegniese vaardigheid in die hantering van hierdie medium.

Mnr. H. Tresillian het Coetzer anatomie geleer. Soos die voorgenoemde twee dosente het ook hy fotografies-realistiese uitbeelding van sy studente vereis. Alhoewel hy die anatomie van die menslike liggaam doseer het, was hy eintlik nog meer 'n deskundige op die gebied van die dieranatomie.

---

58) Ibid, April 1969.

58a) Afb. 4, bl. 17a: „Die Gebed”. In huidige besit van kunstenaar.

59) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.

60) Vgl. vtn. 52 bl. 15 en vraag nommer 35 in Vraelys, April 1967. Coetzer het altyd sy olieverf by die firma Windsor en Newton in Londen gekoop.

17a

AFB. 4 : „DIE GEBED“

Dwarsdeur die kursus is deeglike studie van die menslike beenstelsel en geraamte gemaak. Anatomiesketse na die lewende model, met spesifieke uitbeelding van die spierstelsel, was 'n roetinesaak. Daar moes gereeld biblioteeknaslaanwerk gedoen word met die oog op eksamen-doeleindes. ⁶¹⁾

By die aflegging van die praktiese eksamen in anatomieteken en -skilder is gebruik gemaak van afgietsels van byvoorbeeld Michelangelo se „Dawid“ en „Die Slaaf“. Benewens die korrektheid van uitbeelding moes volgens Coetzer selfs die tekstuur van die gips uit die voltooide skets of skildery spreek.

Onderrig in die afdeling wat bekend gestaan het as „Antique Drawing“ is deur mnr. Mathews waargeneem. Ook sy uitgangspunt en benadering was natuurgetroue realisme. In hierdie kursus is slegs die gebruik van potlood en houtskool as media toegelaat. Daar is studies van afgietsels van portrette deur Michelangelo, Rodin en ander beeldhoumeesters gemaak. Soms is ook die torso en volle figuur geteken. Dis veelseggend dat slegs studente wat hierdie betreklik kort kursus van ongeveer ses maande met sukses kon aflê tot die teken-na-die-lewe-kursus van mnr. Watson toegelaat is. ⁶²⁾

Coetzer het ongeveer twee en 'n halfjaar aan die „Polytechnic“ studeer. Terwyl die meeste van die kursusse slegs ongeveer ses maande geduur het, het Coetzer die volle tydperk van sy opleiding die klasse van mnr. Lenfesty bygewoon. ⁶³⁾

Alhoewel Coetzer se skilderwerk vandag 'n ryke verskeidenheid onderwerpe verteenwoordig, skilder hy gereeld stillewes. Volgens hom is dit maklik om landskappe as't ware volgens formule te fabriseer.

---

61) Ibid, Maart 1969.

62) Ibid, Maart 1969.

63) Vgl. vtn.51, bl. 15.

Coetzer het hierdie gevaar terdeë besef en daarom gaan hy vandag nog „skool" deur gereeld stillewes te skilder aangesien hierdie onderwerp volgens hom die hoogste eise aan die kunstenaarskap van die kunstenaar stel. 64)

Coetzer was dwarsdeur sy oorsese opleidingstydperk altyd bewus van die beperkende tydsfaktor as gevolg van sy nypende geldtekort. Eowendien het hy baie kunsmateriaal verbruik wat hy ten duurste uit sy beskikbare geld moes aankoop. 65) Hy was egter 'n toegewyde student en daarby vasbeslote om uit sy opleiding die maksimum voordeel te trek.

Coetzer het op daardie stadium besef dat indien hy nie verdere finansiële hulp ontvang nie, hy noodgedwonge sy studie sou moes staak en na Suid-Afrika terugkeer. Om geld te bekom wou hy 'n versameling werke na Lezard stuur om vir hom te verkoop. Alfred Palmer, op wie se advies Coetzer oorsee is vir studie wou hiervan egter niks hoor nie: „Alfred Palmer, who has shown tremendous interest in Coetzer's work, writes me this mail, that under no circumstances must Coetzer be allowed to paint pictures for exhibition and sale until he is completely qualified in his profession, as by doing so he might ruin his chances." 66)

Palmer en Lezard het besef dat Coetzer vir 'n verdere periode van minstens agtien maande aan die „Polytechnic" moes aanbly om sy opleiding te voltooi. Om hierdie rede het Lezard 'n brief met die volgende opskrif bo-aan: „This is an urgent letter with reference to the 'Coetzer Art Fund'" aan Johannesburgse kunsliefhebbers gestuur. Hierin het hy 'n beroep gedoen om geldelike bydrae. Hy het ook per brief 'n ooreenkoms met Coetzer getref dat laasgenoemde alle donasies

---

64) Kruger, J.J.: „Ons Kuns", Deel I, bl. 98 en persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.

65) Vgl. vtn.60, bl.17.

66) Brief van Ernest Lezard vir Coetzer-Kunsfonds, 19 Feb. 1931.

sou terugbetaal sodra hy met sy terugkeer 'n uitstalling van sy werke gehou het. Die reaksie was besonder bevredigend en Coetzer se studietydperk kon gevolglik verleng word. ⁶⁷⁾

Coetzer het in teenstelling met sy medestudente sowel die dag- as aandklasse bygewoon. Sy daaglikse klasse het dus gestrek van tien-uur in die oggend tot vieruur in die middag en dan weer van halfsewe tot nege-uur in die aand. Aan sy huiswerktake moes hy gevolglik tot so laat in die nagte werk dat hy by vele geleenthede deur die eienares van die gebou, waar hy 'n kamertjie gehuur het, berispe is oor sy rojale elektrisiteitsverbruik. ⁶⁸⁾ Hierdie geroetineerde leefwyse, sonder enige tyd vir afleiding en ontspanning, het hoë eise aan hom gestel. Hy was egter vasbeslote om nie sy weldoeners in Johannesburg teleur te stel nie en het met onvermoeide ywer en deursettingsvermoë voortgegaan. Sy geld het egter totaal opgeraak en aan die begin van 1931 was hy genoodsaak om na sy vaderland terug te gaan.

Sy terugkeer het saamgeval met die depressiejare in Suid-Afrika sodat dit vir Coetzer maar baie moeilik gegaan het om skilderye verkoop te kry. ⁶⁹⁾

Op 19 Oktober 1931 het daar weer 'n verkoping van Coetzer se werke by die firma Lezard in Johannesburg plaasgevind. Die uitstalling wat bestaan het uit veertig skilderye in olieverf, waterverf en pastel, is drie-uur die middag geopen. 'n Week lank was die uitstalling oop vir voorbesigtiging.

Ook ten opsigte van hierdie uitstalling het Lezard self die voorwoord vir die katalogus geskrywe. ⁷⁰⁾ As inleiding het hy kortliks 'n

---

67) Ibid, 19 Feb. 1931.
en Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.
68) Nienaber, P.J.: Ibid, bl. 213.
69) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.
70) Vgl. bl. 11 vtn.36.

lewensoorsig van die skilder gegee, asook die wyse waarop dit vir hom moontlik gemaak is om oorsee te gaan studeer. Sy opleiding en sy toegewydheid word eweneens vermeld. Oor die potensialiteite van Coetzer as kunstenaar het Lezard hom soos volg uitgelaat: „I believe his paintings will, in a way, cause a sensation. His figure studies are splendid. His composition, always innately good, is now sans reproche. When he went to London he could only handle, in his amateur way, pastels, but he is now versed in the use of both oils and watercolour and has also done some clever etchings. 71)

In persverslae het daar egter neerhalende opmerkings oor die uitgestalde werke van Coetzer verskyn. Dit is bestempel as „undistinguished work" en „Suid-Afrikaanse tonele waarmee Johannesburgse kopers in die laaste tyd oorstrom is." 72)

Die reaksie van die publiek het die teendeel bewys van die negatiewe kritiek in die pers. Feitlik al die werke is verkoop teen 'n totale bedrag van £470 (R940) maar nadat al die onkoste verbonde aan die uitstalling afgetrek is, het Coetzer slegs £267 (R534) ontvang. 73)

Op hierdie uitstalling het Coetzer heelwat werke verkoop wat hy gedurende sy studiejare in Londen gemaak het, byvoorbeeld 'n groot olie-verfskildery „Interior of South Kensington Museum". Wat gehalte betref, heg die kunstenaar vandag nog besondere waarde aan hierdie skildery.

Coetzer se uiteindelijke oogmerk was om genoeg geld bymekaar te maak vir 'n verdere oorsese studiereis. In hierdie opsig het mnr. Lezard wat tereg sy „beskermheer" genoem kan word, weer 'n positiewe bydrae

---

71) Ernest Lezard in voorwoord van katalogus vir verkoping van skilderye deur W.H. Coetzer, 19 Oktober 1931.

72) Nienaber, P.J.: Ibid, bl. 213.

73) Vraag nr. 18, Vraelys aan Coetzer, April 1967; Die pryse van die skilderye, in ghienies, is op die katalogus ingevul deur oorlede mnr. P. Basson.

gelewer deur periodieke verkopings van sy werke in Johannesburg. Gedurende hierdie eerste jare het Coetzer baie ondersteuning en bystand van Engelssprekende vriende en belangstellendes geniet.⁷⁴⁾

Benewens hierdie persone, blyk dit egter ook uit aantekeninge wat die skilder van daardie eerste verkopings gehou het, dat juis „die bemiddelde Afrikaners aan die Rand die meerderheid van sy werke aangekoop het.“ Name soos dr. Schabort, Dekker, Erasmus, Steyn, Fouché, Kestell, Krige, Smit en ds. Broodryk het op die koperslys voorgekom.⁷⁵⁾

Die aanvraag vir sy skilderye het stadigaan toegeneem by kunsversamelaars en die algemene publiek, kragtens Lezard se opmerking in die voorwoord van die katalogus van 19 Oktober 1931: „Several Art Galleries have approached him for work but he has decided to sell nothing until this first exhibition of his paintings is shown in its entirety at our salerooms, Fox Street.”⁷⁶⁾ Coetzer het hom egter daarvan weerhou om skilderye te massaproduseer. Sy werke vir uitstallings het hy krities geselekteer en hy het nooit werke tentoongestel bloot om die publiek se smaak te bevredig nie.

In hierdie vormingsjare het hy steeds grondige studie van die verskillende kunselemente gemaak en die moontlikhede en beperkinge van verskillende media in die praktyk ondersoek.⁷⁷⁾ Hy het die meeste van hierdie eksperimentele pogings, wat hy van minderwaardige gehalte geag het, self vernietig.

Op 17 Oktober 1932 is daar weer 'n verkoping van Coetzer se skilderye by die firma Lezard in Johannesburg gehou. Laasgenoemde was teleurgesteld dat Coetzer in die loop van 'n volle jaar slegs dertig

---

74) Vgl. bl.1 vtn.1 en bl.12 vtn.39.

75) Nienaber, P.J.: Ibid, bl. 215.

76) Brief van Ernest Lezard vir Coetzer-Kunsfonds, 19 Feb. 1932.

77) Vgl. bl.14 vtn.50 .

skilderye gereed gehad het vir hierdie uitstalling. In sy gebruiklike voorwoord het mnr. Lezard die hoop uitgespreek dat die kunstenaar meer produktief sou wees sodat hy darem sestig skilderye per jaar kon lewer. 78)

Dat sy kuns steeds meer in die smaak van die publiek geval het, word weerspieël deur die feit dat sy werke, met enkele uitsonderings, op die verkopings van die hand gesit is. Gevolglik verwek dit verwondering dat nie een van Coetzer se werke aangeneem is vir vertoning in die Suid-Afrikaanse Kunsafdeling van die Rykskou in 1936 in Johannesburg nie. As gevolg hiervan het hy besluit om gelyktydig met dié skou self 'n uitstalling van sy werke te reël. Met hierdie doel voor oë het Coetzer 'n klein saaltjie op die Skouterrein van Milnerpark gehuur. Aangesien die huur van die saaltjie £10 (R20) per week was, het Coetzer en die bekende Africanaversamelaar, Fred Rose, saam uitgestal om koste te bespaar. Rose het Africanaboeke en -manuskripte uitgestal. Die meerderheid van Coetzer se werke op die uitstalling het bestaan uit etse van uiteenlopende aard, asook tien olieverfskilderye. Al die skilderye en die meeste van die etse is verkoop. 79)

Hierdie onderneming van Coetzer moet as klinkende sukses beskou word. Bowendien het die vroeëre negatiewe kritiek oor sy werke in die pers verander na gunstiger opskrifte, soos bv. die volgende: „One man Art Show Success" en „Two pictures sold for £175." 80) Dit is logies aangesien daardie kunstenaars alreeds 'n vaste en gerespekteerde plek in die geskiedenis van die Suid-Afrikaanse skilderkuns beklee het.

---

78) Nienaber, P.J.: Ibid, bl. 215.

79) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.

80) Vgl. bl. 21 vtn.73 .

Uit 'n gesprek met Coetzer het dit baie duidelik geblyk dat hy sedert daardie dae reeds hoë agting en bewondering gekoester het vir 'n aantal Suid-Afrikaanse kunstenaars.

Wat hom in die werk van Edward Roworth getref het, was die kragtige landskapsuitbeelding. Dit is vanweë Roworth se standpunt dat die natuur nie deur „moderne" neigings - waarteenoor hy altyd afsydig bly - „verkrag moet word nie".⁸¹⁾ Coetzer huldig dieselfde standpunt aangesien daar vir hom groter kuns lê in die getroue en kundige weergawe van wat werklik met die oog waargeneem kan word.

Die werke van Hugo Naudé (1869-1941) dwing by Coetzer respek af weens eersgenoemde se tegniese vaardigheid, veral by die uitbeelding van seetonele. Ook die werk van Gwelo Goodman (1871-1939) het Coetzer geïnspireer om steeds te strewen na groter tegniese vaardigheid in eie uitbeelding.

Coetzer het veel goeie invloed ondergaan van die tekenwerk en fantasie van William M. Timlin (1896-1943) terwyl die kleuraanwending van Alfred Palmer 'n ewe groot indruk op hom gemaak het.⁸²⁾

Van die werk van John Henry Amschewitz was dit veral die stillewes van die kunstenaar wat hom beïndruk het.

Gedurende sy studietydperk in Engeland het Coetzer in die oorsese kunsmusea die werke van die ou meesters grondig bestudeer, sy indrukke neergeskryf en ook vlugtige natekeninge van sommige skilderye gemaak.⁸³⁾ Sodoende het hy die basiese komposisies van die werke ontleed en bestudeer.

---

81) Jeppe, Harold: Suid-Afrikaanse Kunstenaar 1900-1962, bl. 83.

82) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.
en Vraag nr. 20 van Vraelys aan die kunstenaar, April 1967.

83) Vgl. bl.14 vtn.47 .

Veral uit die werke van Raphael het Coetzer baie kennis opgedoen ten opsigte van die ineenvloei van lyne in 'n komposisie. Hierdie kennis het hy later baie aangewend veral in die uitvoering van sy groter historiese skilderye. ⁸⁴⁾

Coetzer het ook baie bewondering vir die Franse landskap- en figuur-schilder Corot (1796-1875) gehad. Corot kan bestempel word as 'n oorgangsfiguur tussen die vroeg-negentiende-eeuse tradisie van klassieke komposisie en die latere Romantiese sensitiewe benadering tot natuuruitbeelding. Corot het Coetzer se oë geopen vir die feit dat die natuur as onderwerp nie „hard“ is nie maar met baie teerheid uitgebeeld moet word. ⁸⁵⁾ Ons bemark baie duidelike bewys van regstreekse beïnvloeding van Corot, wie se skilderye gedurende die tydperk 1840 tot 1850 bestempel word as „filmy atmospheric studies“ ⁸⁶⁾, met baie van Coetzer se vergesiglandskappe, byvoorbeeld „Na die Storm“. (Afb. 5) (Vgl. Afb. 48, bl. 89a.)

Die Spaanse skilder Velasquez (1599-1660) se kuns het ook belangrike invloed op Coetzer gehad. Verlasquez se portret- en naakfiguur-studies het Coetzer getref deur die „skakerings van subtiele en delikate kleure.“ ⁸⁷⁾

Die invloed van al die voorgenoemde kunstenaars het Coetzer in sy eie werk opgeneem sonder om sy identiteit as kunstenaar prys te gee deur blote slaafse navolging.

Coetzer vertel dat hy gedurende die jare 1932 tot 1934 baiekeer oorweeg het om die beroep as kunsskilder te laat vaar en weer na sy

---

84) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

85) Ibid, April 1968.

86) Myers, Bernard S.: Encyclopedia of painting, bl. 124.
Afb. 5, bl. 25a: „Na die Storm“. Huidige besitter:
Mnr. E. Schweikerdt, Pretoria.

87) Kruger, J.J.: „Ons Kuns“, Deel I, bl. 97.

ambag terug te keer. Hierdie gedagtes was gegrond op finansiële nood en die daarmee gepaardgaande moeilikhede. Sy onwrikbare geloof in sy eie kuns en sy liefde vir skeppende uiting het hom egter, ongeag sy probleme, besiel met groter toewyding. Sy moeder was in hierdie tyd altyd die persoon wat hom voortdurend besiel en aangevoelig het. Sy was, soos Coetzer self, oortuig dat sy gekose loopbaan uiteindelik met sukses bekroon sou word. 88)

Hierdie tydperk van Coetzer se stryd om erkenning in die kunswêreld is vir ons vandag van groot betekenis. 89) Indien hy op hierdie stadium sy ideaal om professionele skilder te wees prysgegee het, sou ons vandag sekerlik nie oor die ryke erfenis van die Voortrekker-geskiedenis-in-beeld kon beskik het nie.

Gedurende hierdie tyd het daar by Coetzer 'n bepalende verandering as mens en kunstenaar ingetree. „Waar hy vroeër die behoefte gevoel het om hom suiwer as kunstenaar te bekwaam, het daar nou in hom die drang ontwikkel om as kunstenaar 'n nasionale roeping te vervul.“ 90)

Elke keer wanneer hy die natuurskoon van ons land op doek vasgelê het, het dit al meer tot hom deurgedring dat sy geboorteland vir hom die mooiste land was wat hy nog gesien het. Sy bewondering vir die voorgeslagte wat hierdie indrukwekkende land bewoonbaar gemaak het vir die nageslag het daarmee steeds toegeneem. 91)

„Suid-Afrika is nou vir hom meer as 'n land met duisende wonderskoon tonele wat die kunstenaar dwing om hulle op doek te verewig. Suid-Afrika het nou vir hom die vaderland geword van 'n Trekkersvolk;

---

88) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1969.

89) Vgl. bl.21 vtn. 72 en bl.23 vtn. 79.

80) Coetzer, W.H.: „My Kwas Vertel“, bl. 15.

91) Vraag nr. 49, Vraelys aan die kunstenaar, April 1967.

sy vlaktes en berge, sy bosse en riviere kry vir hom nuwe betekenis as tonele waarop 'n heldhaftige geskiedenis afgespeel is." 92)

Coetzer het deeglik besef dat intensiewe studie van die geskiedenis van die Groot Trek noodsaaklik was vir die uitbeelding van gebeure uit die Voortrekkergeskiedenis. Dit sou baie navorsingswerk en besoeke aan verskillende dele van die land meebring. Die meer winsgewende genre van landskap en stilleweschildering het Coetzer verruil om onderwerpe uit te beeld waarvoor die aanvraag bra onseker was.

---

92) Coetzer, W.H.: „My Kwas Vertel”, bl. 16.

HOOFSTUK IICOETZER SE UITBEELDING VAN DIE VOORTREKKERGESKIEDENIS

Die Groot Trek kan as vryheidsuittog met reg beskou word as die mees algemeen bewuste kultuurdaad van die Afrikaner tot op daardie stadium.⁹³⁾ Die histories korrekte uitbeelding van gebeure tydens die Groot Trek kan dus as kultuurhistoriese bydrae bestempel word.

Coetzer het vir ons in sy uitbeelding van aspekte of grepe en historiese voorvalle uit die Voortrekkerlewe die Voortrekkerkultuur onafskeidbaar verbind met die breëre Afrikaanse kultuur. Sy kultuurhistoriese werk vorm 'n bepaalde skeppingsfase in sy lewe as kunstenaar.

Wat die ontwikkeling van geskiedkundige uitbeelding as tema vir beeldende kunstenaars betref, is die volgende aanhaling veelseggend: „That which was considered and up to a point is still considered as 'noble' art concerns itself with the 'subjects of great significance to mankind'; and for long periods of time these are supplied by religion and myth.”⁹⁴⁾ Die kunstenaar se keuse van onderwerpe asook die wyse van uitbeelding daarvan, was egter eeue lank onderheilig aan die voorskrifte van politieke of kerklike maghebbers. In sy uitbeelding van godsdienstige of mitologiese onderwerpe is hy egter nie beperk tot die konkrete, die werklikheid nie; hy kan dus fantaseer

Die opkoms van demokrasie, wat die vryheid van die individu impliseer, het die keuse van onderwerpe vir die kunstenaar enorm verbreed. Nou het kunstenaars hulle vry gevoel en onderwerpe soos aktuele gebeurtenisse is uitgebeeld; historiese juistheid is hier egter 'n vereiste.

---

93) v.d. Heever, C.M.: Die Afrikaanse Gedagte, in Kultuurgeskiedenis van die Afrikaner, Deel III bl. 3.

94) Friedländer, Max J.: „On Art and Connoisseurship”. Bruno Cassirer, Oxford, 1946, bl. 100.

Die skepping van 'n rykdom kultuurhistoriese werke op die terreine van skilderkuns, beeldhoukuns en boukuns dwarsdeur die wêreld was die gevolg. Die begeerte het om begryplike redes ook in Suid-Afrika ontstaan om ons geskiedenis in ons kuns uitgebeeld te kry, t.w. die begin van die volksplanting, die groot sage van die Voortrekkers en die heldedade van die Tweede Vryheidsoorlog. 95)

Dis hoofsaaklik aan skilders dat die Suid-Afrikaanse geskiedenis 'n ryk bron van geskiedkundige temas bied. Die meeste van daardie skilders het egter slegs 'n bydrae van dokumentêr-illustratiewe aard gelewer.

Baie van die voorstellinge was die werk van „besoekers aan Kaapstad onderweg na of van Indië, sommige deur militêre offisiere wat in Suid-Afrika gestasioneer was en ander deur sendelinge en staatsamptenare wat van oorsee af hierheen gestuur is.” 96) Hulle werke kan bestempel word as 'n waardevolle bydrae tot die prentegesiedenis van ons volk. Hierdie vroeë tekenaars en skilders het byna sonder uitsondering die Suid-Afrikaanse landskap, plekke en mense objektief gesien en selde tot die siel en gees van die onderwerp deurgedring.

Daar was egter ook ander vroeëre kunstenaars wie se werke benewens historiese ook kunswaarde besit het. Hierdie kunstenaars se werke is meestal opgeneem in inrigtings soos die Africana-museum in die Suid-Afrikaanse Biblioteek in Johannesburg, die Suid-Afrikaanse kunsgalery, die Port Elizabethse Openbare Biblioteek, die Britse Geografiese Vereniging en so meer.

Wat daar gepresteer is aan oorspronklike werk in hierdie tyd, is byna uitsluitend afkomstig van Engelse artieste. En daar is belangrike,

---

95) Alexander, F.L.: „Kuns in Suid-Afrika sedert 1900”, bl. 38.
96) Gordon-Brown, A.: „Suid-Afrikaanse Erfenis”, Deel V, bl. 18.

hoogstaande werk gelewer, deur manne soos T.W. Bowler, J.T. Baines, F.T. I'ons, G.F. Angas en andere. Hul werke is vandag skaars en gesogte Africana. 97) Danksy hul talryke skilderye en sketse vorm hierdie kunstenaars 'n belangrike skakel met die verlede ook van die Afrikanervolk. Kultuurhistories is hierdie skakel onmisbaar. 98)

Van hierdie groep was Thomas Baines (1820-1875), en Thomas Bowler (1813-1869) van die belangrikste. Hierdie twee kunstenaars het as immigrante sonder kunsopleiding na Suid-Afrika gekom. Hier het hulle kuns ontwikkel en hier het hulle 'n kosbare versameling sketse en skilderye van kultuurhistoriese waarde nagelaat. 99)

Dor die bydrae van Bowler en Baines verklaar Frank Bradlow: „Apart from Vignon and Alphen, whose production was very limited, Bowler was the only artist of any real merit on the South African scene in the middle nineteenth century. His contemporary Thomas Baines, although more prolific, and often more historically accurate, painted in oils for the most part and is generally considered to be inferior in artistic talent." 100) Hy bestempel Bowler verder as 'n „pictorial historian."

Baines se werke het nie veel kunswaarde besit nie. J.P.R. Wallis se: „The value of significant composition, balance of colour or chiaroscuro eluded him, and there are no tokens of meditation or imagination. His art was mimetic in a simple way, a pleasant pictorial transcript." Verder verklaar hy egter: „His zeal never flagged and his relish never cloyed, while his zest for and fidelity to what he saw invest his work with singular value and interest

---

97) Nienaber, P.J.: „Skone Kunste in Suid-Afrika", Deel I, bl. 97.

98) Bouman, A.C.: „Suid-Afrika in die kuns" in Kultuurgeskiedenis van die Afrikaner, Deel III, bl. 410.

99) Gordon-Brown, A.: Ibid, bl. 19.

100) Bradlow, Frank R.: „Thomas Bowler, his life and work". A.A. Balkema, Cape Town/Amsterdam/1967 bl. 68.

historically." 101)

Skilderye waarin geskiedkundige gebeurtenisse of plekke uitgebeeld word, besit alleenlik dokumentêre of historiese waarde indien die kunstenaar aan die werklikheid getrou bly.

Vir die kunstenaar wat 'n gebeurtenis so getrou en noukeurig moontlik wou weergee, was dit nodig om plekke te besoek, oudheidkundiges en geskiedkundiges te raadpleeg en literatuur te bestudeer. Oudheidkundige navorsing is noodsaaklik vir die uitvoering van historiese onderwerpe om die publiek sodoende te help om 'n beter voorstelling van die groot oomblikke uit die verlede te kry. 102)

In sy geskiedkundige werke was Thomas Baines sô getrou aan die werklikheid dat hy tot die plek, dag, datum, selfs in sommige gevalle die uur van die dag, en aanwesige persone indien daar was, aangeteken het. In sy ruwe sketse het hy selfs die kompasrigting aangedui. 103)

Die Realisme staan egter bloot aan die gevaar dat die talryke besonderhede die aandag kan aflei van die totaalindruk. Veral by tragiese of ernstige voorstellings kan onnodige detail maklik hinder.

Tydgenote van Coetzer wat ook kultuurhistoriese onderwerpe geskilder het, was onder andere Gwelo Goodman met skilderye soos „Die parade en die stadsaal, Kaapstad" en sy tonele van Johannesburg met mynhope.

Edward Roworth se portrette, en veral sy portret van die Nasionale Konvensie van 1909, toe die grondwet van die Unie van Suid-Afrika

---

101) Wallis, J.P.R.: „Thomas Baines of King's Lynn, Explorer and Artist, 1820-1875." Jonathan Cape, Thirty Bedford Square, London 1941, bl. 23.

102) Gombrich, E.H.: „Kuns deur die Eeue", vertaal deur dr. F.G.F. en M. Nilant, A.A. Balkema/Kaapstad 1958 bl. 363; met verwysing na die Amerikaner J.S. Copley.

103) Kennedy, R.F.: „Ons Kuns", Deel I, bl. 49.

vasgeleë is, is in alle opsigte 'n waardevolle Africana-bydrae.¹⁰⁴⁾

Baie van die werke van Pierneef (1886-1957) besit vandag besondere kultuurhistoriese waarde, byvoorbeeld sy skildery van 'n „Uitsig oor Johannesburg, 1886".¹⁰⁵⁾ Hierdie skildery is een van 'n reeks panele wat hy geskilder het wat vandag in die Johannesburgse magistratsgebou pryk. Kultuurhistories is hierdie panele van belang aangesien dit die weergawe van plekke in Johannesburg gedurende fases van hul ontwikkelingsbestaan uitbeeld.

Die beeldhouer Anton van Wouw (1862-1945) het met die uitvoering van groot opdragte van nasionale figure soos die Krugerstandbeeld in Pretoria 'n groot bydrae op kultuurhistoriese gebied gelewer.

Frans Gerder (1867-1944) het ook kultuurhistoriese werke gelewer, byvoorbeeld sy portrette van Boeregeneraals, „Die Witwatersrand in die ou dae" en „Naby Pretoria." ¹⁰⁶⁾

Wanneer Erich Mayer in sy beskeie kuns Boere op trek of by die Nagmaal uitgebeeld het, gee hy 'n juiste verslag van die gebeurtenisse. Hy word nie as groot kunstenaar bestempel nie maar veral in hierdie kultuurhistoriese uitbeeldings van hom kan ons sy werk as eerlik en natuurgetrou bestempel.¹⁰⁷⁾

In teenstelling met al hierdie kunstenaars, met uitsondering van Pierneef, is Coetzer in Suid-Afrika gebore. Dis moontlik 'n rede waarom die kulturgebondenheid teenoor sy volk, wat by elke mens in mindere of meerdere mate teenwoordig is, by Coetzer besonder sterk is.¹⁰⁸⁾

---

104) Anderson, Dean: „Ons Kuns", Deel I, bl. 55.

105) Grosskopf, J.F.W.: „Hendrik Pierneef, The man and his work", J.E. van Schaik, Ltd., Pretoria 1947, Afb.54 .

106) Johannesburgse Kunsmuseum, Lys van werke in die Versamelings (1968), Suid-Afrikaanse Versameling, Nrs. 83 en 84.

107) Alexander, F.L.: Ibid, bl. 38.

108) Vgl. bl.26 voetnotas 90 en 91 .

Met die oog op die uitbeelding van die Voortrekkergeskiedenis wou Coetzer hom deegliker bekwaam in portret- en figuurskildering. Met hierdie doel voor oë het hy aan die begin van 1934 weer na Engeland vertrek met die oog op verdere opleiding waar hy by die „Central School of Art" in Southampton ingeskryf het.¹⁰⁹⁾ Benewens die klasse in portret- en figuurkuns het Coetzer ook deeglike studie gemaak van die tegnieke van droognaald en etswerk onder die bekwame leiding van R.E. Robins, 'n lid van die genootskap van „Royal Etchers."¹¹⁰⁾ Die opleiding by hierdie kunsskool was net so streng akademies gerig as by die „Polytechnic Art School" in Londen.¹¹¹⁾ Coetzer het nege maande aan die „Central School" gestudeer en aan die einde van 1934 na Suid-Afrika teruggekeer.

Op daardie stadium het Coetzer nog geen werklike kennis van die Voortrekkergeskiedenis gehad nie behalwe wat hy gedurende sy skooljare geleer het. Hy was nietemin vasbeslote om hierdie selfopgeleegde taak van die uitbeelding van die Voortrekkergeskiedenis deur te voer, maar bra onseker hoe om te begin.¹¹²⁾

Intussen moes hy geld verdien deur voort te gaan om landskappe van die omliggende platteland van Johannesburg te skilder. Op uitnodiging van generaal J.C. Smuts het hy drie maande lank op sy plaas „Doornkloof" naby Irene, geskilder. Dis deur toeval dat hy sy rigting ontdek het want terwyl hy eendag 'n koppie tee by sy gasheer nuttig, kom hy in die generaal se studeerkamer op die boekreeks „Voortrekkermense" van Gustav Preller af. Hy het in Deel I begin lees en daar het die geskiedenis vir hom oopgegaan. Vir drie sjellings en nege pennies het hy daarna Preller se boek „Piet Retief" gekoop.¹¹³⁾ Coetzer het die boek aandagtig deurgelees en aante-

---

109) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

110) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

111) Vgl. bl. 14, vtn. 50.

112) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

113) Kruger, J.J.: „Ons Kuns", Deel I, bl. 98.

keninge gemaak van die geskiedkundige plekke wat hy wou besoek.

In Johannesburg het hy vir hom 'n ou tweedehandse motortjie aangeskaf en daarmee die spore van die Voortrekkers gevolg met die doel om 'n deeglike studie te maak van die tonele wat later op sy doeke sou verskyn. 114)

In 1934 het Coetzer die „Nagmaal op Middelburg, Transvaal“ geskilder. (Afb. 6) Kultuurhistories is dit 'n belangrike werk aangesien hier 'n gebeurtenis uit die Boerelewe uitgebeeld word wat lankal nie meer op die platteland in gebruik is nie. Dié skildery van die samekoms by die kerk met 'n nagmaalsviering het Coetzer geskilder van die eerste verdieping van die hotel regoor die kerk af terwyl die gebeurtenis plaasvind. So 'n uitspanning het soms tot 'n week lank geduur en in die skildery gee die skilder vir ons 'n beeld van die daaglikse lewe in so 'n laer. Hier kon Coetzer vrye uiting gee aan realistiese uitbeelding van besonderhede. Hierdie detail is egter nie hinderlik nie, danksy die saambindende faktor van 'n weloorwoë komposisie. Die komposisie is so gerangskik dat byna al die verskillende aktiwiteite in die kamp gesien kan word. Die kerk vorm die hoofpunt waarheen die waens wat die straat opkom, beweeg. Heel agter, regs op die horison, is daar waens in aantog. 115)

Terwyl hy deur die land gereis het op plekke waar daar nie paaie was nie en die terrein onbegaanbaar, het hy sy motortjie by die naaste dorp gelaat en te voet verder gegaan. „Coetzer het die Voortrekkerpaaie van Oos-Kaapland tot in Natal afgeloop, elke drif, elke berg, elke slagveld besoek en die heldeverhaal in sy kunstenaarsiel opgeneem.“ 116) Van elke plek wat hy as moontlike tema vir 'n skildery

---

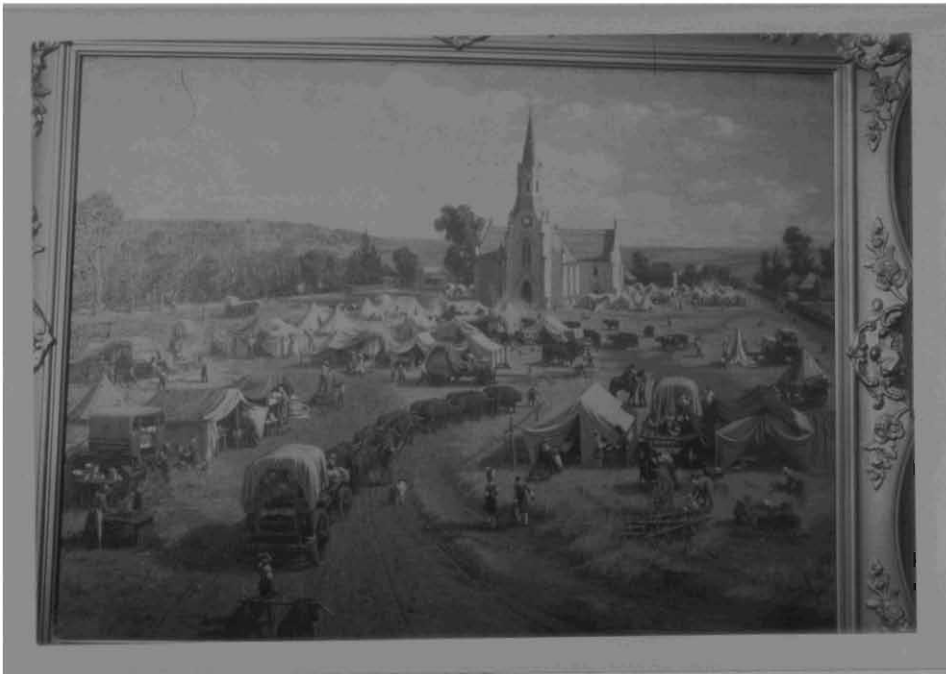
114) v.d. Merwe, H.A.: „Die Huisgenoot“, 14 Febr. 1947, bl. 22.

115) Afb. 6, bl. 34a: „Nagmaal op Middelburg, Transvaal“. Huidige besit: Durbanse Kunstgalerie.

115) Coetzer, W.H.: „My Kwas Vertel“, bl. 201; Vraag nr. 82 van Vraelys aan W.H. Coetzer, April 1967.

116) Kruger, J.J.: Ibid, bl. 98.

34a

AFB.6: NAGMAAL OP MIDDELBURG, TRANSVAAL

beskou het, het hy sketse en noukeurige aantekeninge gemaak.

Intussen het Coetzer alle bekombare boeke oor die Voortrekkergeskiedenis wat hy as toepaslik vir sy doel beskou, aangekoop. Op hierdie wyse het hy met verloop van jare 'n Africana-versameling van meer as 1500 werke opgebou. So het hy vir gegewens oor die trek van Louis Trigardt deeglike studie van beide Louis Trigardt se dagboek en dr. Claude Fuller se boek oor Trigardt se trek oor die Drakensberge gemaak. 116a)

Twee voorbeelde van presiese ooreenkoms het ons in „My Kwas Vertel“, bl. 84: „Trigardt by die eerste uitgraving“, en 'n foto, fig. 5, bl. 96 in Fuller se boek. Die tweede voorbeeld is in „My Kwas Vertel“, bl. 82: „Trigardt trek die Drakensberg af“, en fig. 4, bl. 81 in Fuller se boek: „The klip bank on first ledge.“ 117)

Die deeglike studie wat Coetzer van sy onderwerpe vir historiese korrekte uitbeelding gemaak het, word weerspieël deur 'n skets „Vooraansig van die berg en roete waar Trigardt afgekom het“, wat gemaak is van Sikorra se lokasie in die laeveld net onderkant die berg. 118) Ook dui die meeste ander sketse in Coetzer se boek op intensiewe navorsing sodat hy in alle opsigte in sy uitbeeldings so getrou moontlik aan die werklikheid kon bly.

Baie van die kultuurhistoriese werke wat Coetzer gedoen het, was opdragte. Die eerste hiervan het in direkte verband gestaan met die Historiese Ossewatrek van 1938.

Die Sentrale Volksmonumentekomitee is in 1931 in die lewe geroep met die doel om geld in te samel vir die beoogde monument. Die

---

116a) (vervolg) Fuller, Claude: „Louis Trigardt's Trek across the Drakensberg, 1837-1838, ed.“ deur prof. Leo Fouché. V.R.V. Nr. 13, 1932.

117) Fuller, Claude: Ibid, bl. 81 en 96.

118) Coetzer, W.H.: t.a.p. bl. 93.

depressiejare het intussen voorkom dat voldoende geld byeengebring kon word. Die Sekretaris van die Sentrale Volksmonumentekomitee het Coetzer vroeg in 1938 gevra om drie seëls met toeslag ten bate van die Voortrekkermonument-gedenkfonds te ontwerp en drie Voortrekkerherdenkingsseëls sonder toeslag vir die Staat.

Die eerste seël wat hy gepak het was die eenpennie vir die Gedenkfondsreeks. Eerlang het hy tot die besef gekom dat sy aanvaarding van die opdrag hom diep in die moeilikheid beland het en dat hy die werk bloot as 'n liefdestaak sal moet uitvoer want sprake van gepaste vergoeding vir sy arbeid het met elke sketsstreep verdwyn. 119)

Die ontwerp het hy in sy ateljee tuis voltooi. In Pretoria moes hy ontdek dat sy kunswerk heeltemal ongeskik vir 'n posseël is. Verskeie kere moes hy wysigings aanbring maar hy het gaandeweg touwys geraak. Hy het agter gekom dat oordadige detail weggelaat moes word. Hy moet met die ontvouing van sy motief sonder sekere detail klaarkom, sonder om afbreek van die beeld in gedagte te doen. Daarna het die werk gevlot. 'n Rubriekskrywer het nogtans met die verskyning van die eerste seëls wat hy ontwerp het, naamlik die Voortrekkermonumentseëls van 1938, in 'n Engelse posseëlblad geskryf dat „The stamps err on the side of fulsome, but we can hardly blame the artist since his country is so full of history.“ 120)

„Waar die kunstenaar volgens opdrag drie monumentseëls vir die eeu-feesviering en drie vir herdenkingsdoeleindes ontwerp het, is die

---

119) Vermaak, S.J.: Die posseëlontwerpe van W.H. Coetzer; *Africana Notes and News*, Sept. 1969, Vol. 18 nr. 7, bl. 281.

120) Vermaak, S.J.: *Ibid*, bl. 282.
Die groottes van die oorspronklike ontwerpe was 29 by 20½ cms. en is gedoen met gouaché. Slegs swart en wit en verskillende skakerings van grys is gebruik. Ter wille van skerper reproduksie het Coetzer by die verskillende gryse 'n bietjie gebrande sienna bygevoeg. (Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 5 Mei 1969.)

ses ontwerpe op die ou end bestem vir 'n reeks van vier vir die Voortrekkermonument-gedenkfonds en twee vir die Voortrekkerherdenking. Eersvermelde vier was posgeldig vir $\frac{1}{2}$ d., 1 d., $1\frac{1}{2}$ d. en 3 d. onderskeidelik, elk met 'n toeslag van enersse bedrae ten bate van die monumentfonds. Die twee in die herdenkingstel was net vir 1 d. en $1\frac{1}{2}$ d. posgeld." 121) Die seëlontwerpe het gebeurtenisse uit die Trekkerlewe uitgebeeld met inbegrip van simboliek in beide die voorstellings en randontwerpe.

Die $\frac{1}{2}$ d. + $\frac{1}{2}$ d.-seël (blou en groen) „Arbeidsaamheid“:

Die ontwerp dui 'n Voortrekker aan wat ploeg. Op die agtergrond staan Tafelberg heel links, in die middel Spandaukop (Graaff-Reinet) en regs Soutpansberg. Teen die agtergrond is 'n eenvoudige hartbeeshuisie sigbaar. Hierdie seël simboliseer die verbouing van die grond deur die Voortrekkers, van die Kaap tot Transvaal. Die twee sykante word deur fakkels gevorm wat die lig van die beskawing voorstel wat deur die Voortrekkers in donker Afrika gebring is. In die boonste twee hoeke verskyn die ploegskaar wat die Voortrekkers gebruik het en tussen die twee hoeke staan vier gerwe koring wat vrugbaarheid voorstel.

Die 1 d. + 1 d.-seël (blou en karmyn) „Die Afrikanerwieg“: (Afb. 7)

Hierdie seël bied 'n voorstelling van Louis Trigardt se oortog oor die Drakensbergse in Noord-Transvaal. Die berg op die agtergrond is die omgewing waar Trigardt op Kersdag 1837 uitgespan het. Heel links op die agtergrond staan 'n kameeldoringboom waarvan die een tak afgebreek is en op die grond hang. Dit stel die treurspel voor van die feitlik algehele uitwissing van die Trigardt-trek deur die koors.

---

121) Ibid, bl. 282; ook Botha, M.G. „Die 1938-Herdenkingsseëls in die Amptelike program by die Inwyding van die Voortrekkermonument, Pretoria, 13 tot 16 Des. 1949, bl. 65. Coetzer het die buiteblad van hierdie amptelike program ontwerp. Afb. 7 , bl.37a : „Die Afrikanerwieg“.

37a

AFB. 7: DIE AFRIKANERWIEG

Die buiteraamwerk is soos volg saamgestel: Langs die twee sykante en heel onder is die Voortrekkerwiel. Tussen die remketting en die wiel verskyn die domkrag wat die Trekkers gebruik het, terwyl die vier hoeke deur remskoene gevorm word. 122)

Die 1½ d + 1½ d.-seël (ligbruin en blougroen) „Vertroue en Verraad“:
 Die toneel binne die raamwerk stel die ondertekening van die Retief-Dingaantraktaat voor. Dingaan sit op sy stoel met 'n veer in sy hand. Retief wys in buigende houding vir Dingaan waar hy sy kruisie op die traktaat moet maak. Tussen Retief en Dingaan sien ons vir Thomas Halstead, die Engelse tolk terwyl die hoofindoena, Tamboesa, reg agter Dingaan staan. Regs sit Retief se ongewapende burgers, waaronder sy seuntjie wat nuuskierig toekyk. Op die agtergrond is Dingaan se hutte sigbaar. Tussen hulle en die burgers is 'n kaal, oop plek, die optogterrein en net agter die hutte is 'n bult met die naam Hlomo-Amaboeta of moordkoppie. Oor die bult trek 'n donker doodskaduwee presies op die plek waar Retief en sy burgers vermoor is. Bokant die moordplek sirkel die aasvoëls en op die agtergrond is die bekende berg Thlalo, die rigting waarin Dingaan na die Slag van Bloedrivier gevlug het. 123)

3 d. + 3 d.-seël (blou) „n Volk se hulde“:

Dominerend in die middel van die seël staan 'n getroue weergawe van die Voortrekkermonument in 'n sirkel, gestut deur 'n kruithoring en skildvel aan weerskante. Links van die monument sien ons hoe 'n kakebeenwa deur die Grootrivier naby Aliwal-Noord deur 'n span osse die rivierbank uit getrek word. Die paneel regs toon die Trek wat die Drakensberg afkom. 124) Die uiters onbegaanbare terrein versinnebeeld die Voortrekkers se ontberings en hoe hulle te bowe gekom

122) Coetzer, W.H.: t.a.p. bl. 207-209.

123) Coetzer, W.H.: t.a.p. bl. 213.

124) Coetzer, W.H.: t.a.p. bl. 217.

is. Regs voor is Retief en sy seuntjie te perd by die stam van 'n afgebreekte boom, simbolies van die moord op die 71 perderuiters.

(Al die landskaptonele wat op die seëls afgebeeld is, is afgeteken van die verskeie plekke waar die gebeure in werklikheid plaasgevind het.) 125)

1 d.-Herdenkingseël (blou en karmyn) „Ontberings oorwin“: (Afb. 8)

In hierdie ontwerp is die gedeelte van die wiel links bo, met barste in die hout, die bonte deur die velling en die gelaste speek simbool van die ontberings wat die Trekkers moes deurmaak. Die klippe waaroor die wiel beweeg, dui die moeilike terrein aan waardeur hulle moes trek. Die twee verrotte boomstamme, met hul wortels nog diep in die grond veranker, is simbool van die deursettingsvermoë van die Voortrekkers ongeag hul ontberings. Uit een van die boomstamme spruit nuwe lote wat 'n opkomende nuwe volk versinnebeeld. Op die agtergrond troon die Drakensberge uit bo die mistige wolkmassas, wat Suid-Afrika-in-wording simboliseer. Dit is 'n diagonale komposisie, gevorm deur die skuinste van die helling waarteen die wiel afbeweeg en die remskoenketting. Die gekromde boomstam regs lei die oog weer terug in die toneel.

1½ d.-Herdenkingseël (groenerige blou en bruin) „Hoop na stryd“:

Op die voorgrond word 'n Voortrekkergesin wat na die verre gesigseinder staar, afgebeeld. Die gesigseinder bestaan uit berge van geskiedkundige belang. Heel links word Vegkop gesien en in die middel Bloukransrivier met die Drakensberge in die verte. 'n Donker doodskaduweer trek oor die rivier, wat dien as simbool van die bloedbad en ramp by Bloukrans wat op 17 Februarie 1838 plaasgevind het. Heel regs word Gelatokop, ook bekend as Vegkop, gesien en Bloedrivier

---

125) Vermaak, S.J.: t.a.p. bl. 284.
 Afb. 8 , bl. 39a: „Ontberings oorwin.“

39a

AFB.8: ONTBERINGS OORWIN

wat voor die kop verbyvloei. Die droë donga loop in die rivier heel regs, op die juiste plek waar die geveg plaasgevind het. 'n Fas uitgewoede storm is net aan die wegtrek en van die slagveld by Bloedrivier verrys daar 'n dubbele reënboog, sinnebeeld van oorwinning, vrede en bevryding uit die mag van Dingaan se hordes. Die kind op die voorgrond gee volle uiting aan haar gevoelens en met uitgestrekte arms toon sy haar blydschap. Die randontwerp vir hierdie seël stel in elke hoek 'n juk voor wat simbolies is van die juk van ontbering wat die Voortrekkers moes dra. Van die juk val daar druppels langs die sypaneel af, om sweetdruppels, bloed en tranes voor te stel. 126)

S.J. Vermaak skryf in 'n artikel oor die posseëlontwerpe van W.H. Coetzer: 'n Reklameportret van die Coetzer-seëls is deur die publisierteitskantoor van die Departement Pos- en Telegraafwese in 1938 aan koerante en vooraanstaande persone gestuur. Die deursnee posseëlversamelaar was nie van hierdie reklamestuk bewus nie. Versamelaars wat wel een aan die hande gekry het, het die afbeeldings klaarblyklik sonder die nodige sorg as korrek aanvaar, met die gevolg dat 'n blatante vergissing nie voor 1957 pertinent onder versamelaars se aandag gebring is deur middel van 'n artikel wat in die South African Philatelist van September van daardie jaar verskyn het.

'n Vlugtige vergelyking van die 1½ d.-eeufeseseël en die 1 d.-herdenkingseël met hulle ewebeelde op die reklamestuk bewys 'n omruiling van die raamwerk van die twee seëls, 'n algehele afwyking van die kunstenaar se ontwerpe. Om dit te kon bewerkstellig moes 'n groot mate van bywerking van die Coetzerontwerpe deur die Staatsdrukker se kunstenaars geverg het, anders sou die hoeke van die binnebeelde 'n onafgeronde oorvleueling gewys het. Hoe dit gekom het weet niemand nie en die raaisel sal maar onopgelos moet bly. Die ont-

---

126) Ibid, bl. 215.

werpkunstenaar is dronkgeslaan. Trouens hy was salig onbewus daarvan en het nou tot die ontnugtering gekom dat sy boek „My Kwas Vertel" wat in 1947 verskyn het hierdie onjuistheid bevat, kompleet met verkeerde beskrywings van ontwerp en simboliek." ¹²⁷⁾

As uitvloeisel van sy seëlontwerpe het Coetzer ook opdrag gekry om ontwerpe vir twee eeufeeskoeverte en vyf posstempels voor te lê. Die simboliese Ossewatrek van 1938 was deel van die Voortrekker-eeufeesvierings en die Trek sou al die belangrike Voortrekkerroetes van weleer meemaak. Een van die Coetzer-koeverte is bestem om langs die verskeie Trekke gebruik te word sodat die stel gedenkseëls met spesiale posstempels gerojear kan word. ¹²⁸⁾

Die koevert is 9 by 6 duim groot en die ontwerp is in 'n rooibruin kleur. Die ontwerp op die koevert het die linker-onderste gedeelte van die koevert gevul en was 'n lynskets wat die oortog van twee waens oor die Drakensberg, met 'n afgrond na regs aantoon. Die tweede koevert kom in grootte en kleur ooreen met die eerste. Dit is bedoel om by die Voortrekkermonument versprei te word. 'n Boog van 16 waens met sweepstokke en lanTERS (soos by die slag van Bloedrivier) oorkoepel die monument. Die 16 waens hierinner aan die dag 16 Desember. Hier het ons laertrek en lig na 'n lang en moeilike skof wat op 15 Desember sy bestemming bereik het. Dit simboliseer die eindelike vestiging van 'n volk, vrede en skone, onbelemmerde, vooruitsigte. (Afb. 9)

Eeufeesposstukke is by al die belangrike punte op die verskeie roetes van die 1938-Ossewatrekke gestempel maar slegs by die vyf wat die diepste indruk op die Voortrekker-geskiedenis gelaat het is Coetzer-

---

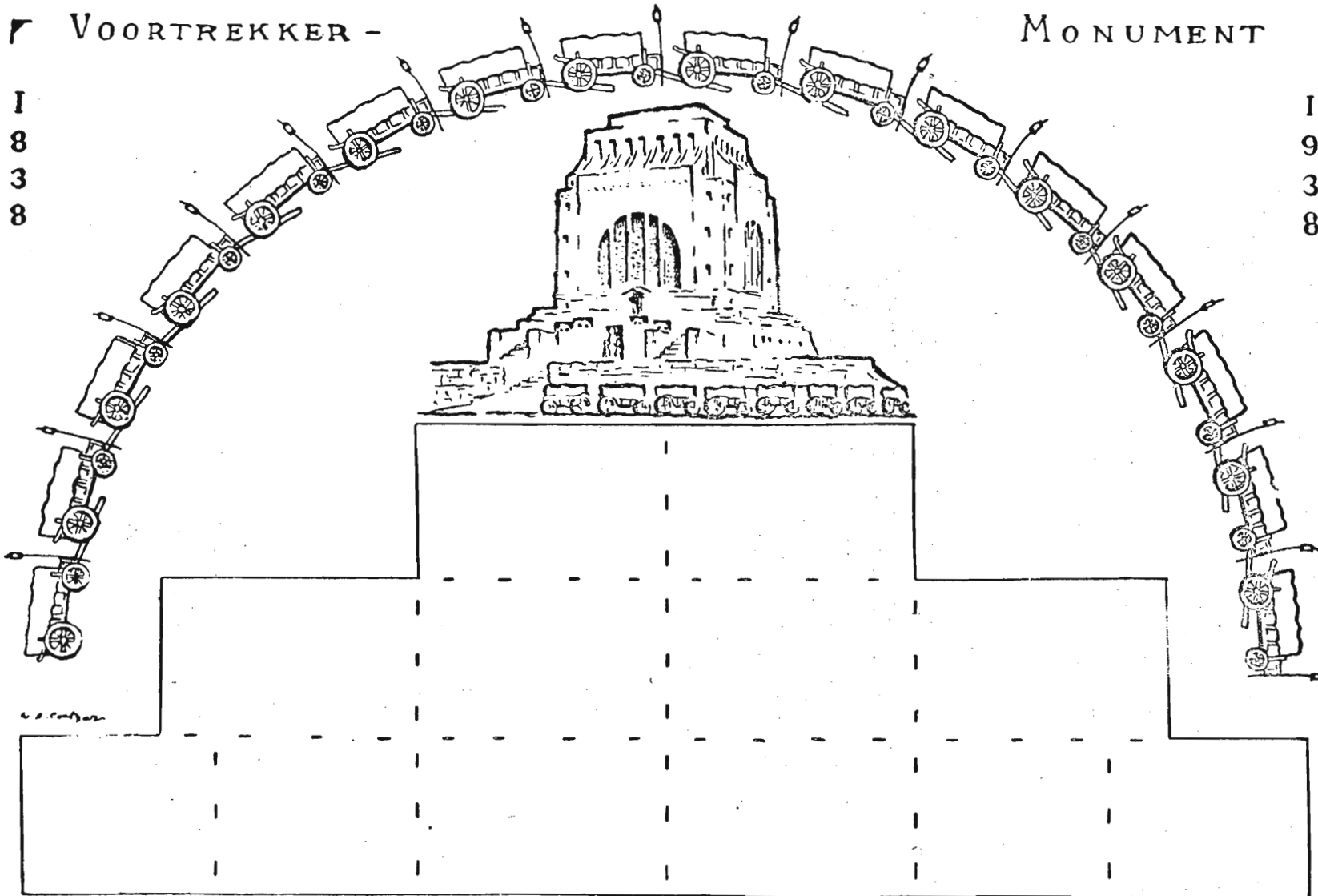
127) Vermaak, S.J.: t.a.p. bl. 285.

128) Vermaak, S.J.: t.a.p. bl. 285.

Afb. 9 , bl.41a : „Ontwerp van die Eeufeeskoevert."

VOORTREKKER -

MONUMENT

- 41a -

ONTWERP VAN DIE EEUFEESKOEVERT

'n Stel Eeufesposseëls en 'n stel Herdenkingseëls om hierop te plak is by die Poskantoor verkrybaar.

AFB. 9.

stempels gebruik, te wete Kaapstad, Retiefklip, Bloukrans, Danskraal en Bloedrivier. Al die stempels is rond en simbolies-dekoratief van ontwerp. Dié van Kaapstad is 43 m.m. in deursnee met die ander vier 35 m.m. Die treffendste van die vyf is Bloedrivier wat in die boonste helfte die monument toon wat op die plek van die slagveld van Bloedrivier opgerig sou word. Die onderste helfte bestaan uit twee halwe sirkels waarvan die binneste die datum 14-6.XII.38 dra en die buitenste die naam Bloedrivier. 129)

Vir die Voortrekkereuefees 1938, is daar 'n gedenkboek uitgegee deur die Sentrale Volksfeestekomitee van Johannesburg as aandenking van die aankoms van die Ossewatrek aan die Witwatersrand. Vir hierdie publikasie het Coetzer die buiteblad ontwerp.

Die Griekse gemeenskap van Suid-Afrika het 'n bedrag van £1000 (R2000) bygedra tot die boufonds van die Voortrekkermonument. Tesame hiermee is daar tydens die hoeksteenlegging van die monument op 16 Desember 1938 'n adres namens die Griekse gemeenskap aan die S.V.K. oorhandig. Coetzer het hierdie adres wat bekend staan as „Die Griekse Manuskrip“ (Afb. 10) ontwerp en met waterverf ingekleur. Die grootte van die ontwerp is 35' by 30½ cms. 'n Randontwerp bestaande uit 'n aaneenskakeling van skildvelle en spiese omsluit 'n simboliese voorstelling van die Groot Trek, terwyl 'n visioen van die Akropolis van Athene en die Griekse godin van oorwinning die ovaalvormige illustrasie voltooi. In die middel is die boodskap in beide Afrikaans en Grieks aangebring.

Verdere geldinsameling het geskied deur tydens die Eeufees aandenkings aan die publiek te verkoop. Van hierdie aandenkings het Coetzer die

---

129) Vermaak, S.J.: Ibid, bl. 287.
Afb. 10 , bl. 42 a: „Die Griekse Manuskrip“. Huidige besitter:
Versameling van die Voortrekkermonument.

42a

AFB.10: DIE GRIEKSE MANUSKRIP

die bekende Voortrekkerkommetjie asook die Voortrekkereuefeeslepel ontwerp. Die simboliek aan hierdie elegant ontwerpte silwerlepel verbonde is: „Die seëviering van die kruithorings oor die assegaai en die skildvel van die barbare, gekroon met die gelofte wat die Trekkers aan die Here gemaak het.”¹³⁰)

In 1838 het ’n gedeelte van die Trek onder Hendrik Potgieter uit Tarkastad na die noorde vertrek. Daarom het die inwoners van die dorp in 1838 elkeen ’n klip gebring en ’n hoop daarmee gevorm as aandeking aan die Ossewatrek. Coetzer is op Tarkastad gebore. Tewel dien was die inwoners asook die plaaslike predikant van die N.G. Gemeente aldaar, ds. Naudé, bewus van Coetzer se prestasies as kunstenaar. Met die goedkeuring van die dorpsraad is Coetzer genader om ’n monument te ontwerp uit dié hoop klippe. Die ontwerp wat hy gemaak het, is deur die dorpsraad goedgekeur en die monument in 1838 opgerig. ¹³¹

Terselfdertyd met die hoeksteenlegging van die Voortrekkermonument in Pretoria is daar op 16 Desember 1838 ook ’n groot fees by Bloedrivier gereël. Vir hierdie geleentheid het Coetzer die buitebladontwerp gemaak vir die Bloedrivier-euefeesprogram. (Afb. 11)

Ondertussen het Coetzer voortgegaan met besoeke aan geskiedkundige plekke waar hy sketse gemaak en gegewens ingesamel het vir latere historiese skilderye.¹³²) As gevolg van sy intensiewe geskiedkundige kennis wat hy op hierdie manier verwerf het, het hy onder die aandag van verskillende instansies gekom. Dit het daartoe aanleiding gegee dat hy verskeie opdragte vir skilderye ontvang het.

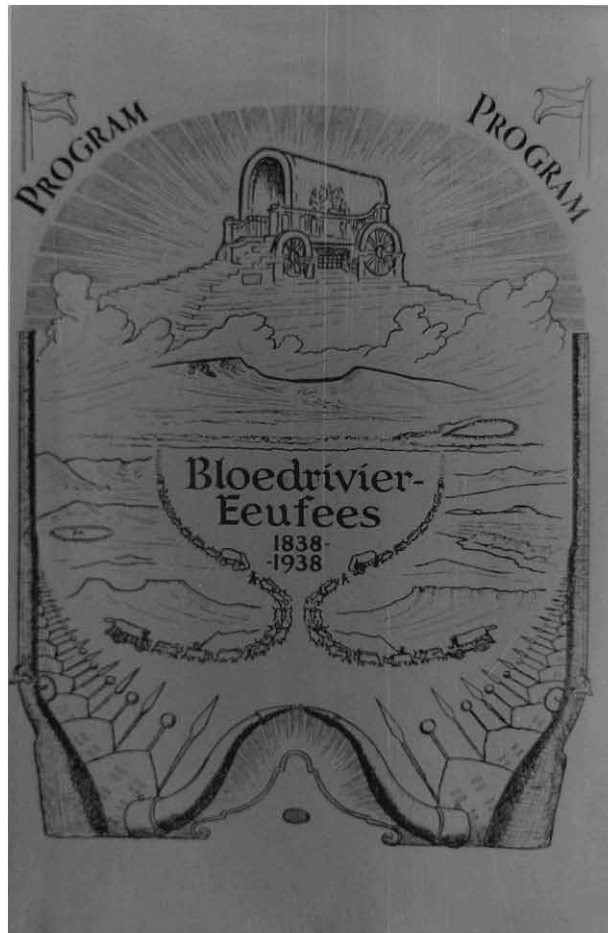
---

130) Coetzer, W.H.: t.a.p. bl. 221; ’n afdruk van die lepel verskyn op bl. 220.

131) Ibid, bl. 223; Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 5 Mei 1967. Die Monument is opgerig voor die N.G. Kerk op Tarkastad. Afb. 11 bl. 43 a: Ontwerp vir die Bloedrivier-euefeesprogram.

132) Vgl. bl. 35 vt. 118.

43a

AFB. II: ONTWERP VIR DIE BLOEDRIVIER - EEUFESPROGRAM

So het Coetzer in opdrag van die skoolkomitee van die laerskool Jan Celliers in Johannesburg in 1937 'n portret van die gevierde Afrikaanse digter, Jan F.E. Celliers, na wie die skool vernoem is, geskilder. ¹³³⁾ Die portret is geskilder in driekwart-vooraansig en alleenlik die kop en skouers word uitgebeeld. Die helder lig op die hemp en gesig kontrasteer sterk teen die donker baadjie en die donker, effekleurige agtergrond. Die ferme blik wat uit die donker oë straal, is sprekend van 'n skerpsinnige intellek. Die skildery is 'n fyn, realistiese weergawe waarin Coetzer in hoë mate daarin geslaag het om die karakter van Celliers na vore te bring.

Die Slag van Bloedrivier was Coetzer se eerste opdrag vir 'n skildery wat 'n besondere gebeurtenis uit die geskiedenis van die Groot Trek uitgebeeld het. Coetzer het die skildery gemaak in opdrag van Senator Spies. Laasgenoemde het beweer dat volgens oorlewering die laer by Bloedrivier die vorm van 'n hoofletter D gehad het. In die uitbeelding van die slag het Coetzer hom streng aan hierdie mening van die Senator gehou.

Die skildery toon die oomblik toe die Trekkers uit die laer gejaag en die vluggende Zoeloes agterna gesit het. Alhoewel die uitbeelding van die gebeure die vrug van die kunstenaar se verbeelding was, is die toneel van die rivier en landskap, met Vegkop op die agtergrond, geografies 'n absolute korrekte weergawe. As sodanig is die skildery dus van groot kultuurhistoriese waarde. ¹³⁴⁾

Coetzer het in 1937 die Voortrekkers se oortog oor die Drakensberge na Natal by Kerkenberg, ook genoem Retiefsnek, geskilder. Die naam van hierdie skildery, wat hy eers in 1938 voltooi het, staan bekend

---

133) Vraag nr. 40, Vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968.

134) Coetzer, W.H.: t.a.p. bl. 137.

as „Blijdevooruitzicht“. ¹³⁵⁾ Die oorwegend horisontale lyne van die komposisie skep 'n gevoel van rustige vreedzaamheid. Hierdie stemming word verder versterk deur 'n Voortrekkermeisie wat veldblomme pluk tussen skape wat heel voor wei. Die lyn wat van regs na links deur die bewegende waens en osse gesuggereer word, word deur die droë boom links voor teruggevoer, deur die bergskaduwees na die horisonlyn van die berge in die dynserige verte. Die drie ruiters 'n entjie agter die waens is in diep skaduwee geplaas, as simbool van die wrede lot wat hierdie groep Trekkers kort daarna by Bloukrans getref het. Die toneelsetting is absoluut korrek aangesien die kunstenaar die skildery voltooi het aan die hand van kleursketse wat hy ter plaatse gemaak het. Die skildery het die eienares, mej. Trudie Kestell, in 1952 aan die Nasionale Museum in Bloemfontein geskenk. Die onderskrif op die plaatjie onderaan die skildery lui soos volg: „Prof. D.J. Kestell - As blyk van opregte waardering vir getroue volksdiens op die trekpad van Suid-Afrika - Aangebied namens ons volk deur die F.A.K., 4 Oktober 1938.“ ¹³⁶⁾

In 1937 het Coetzer ook, in opdrag van die Raad van die Africana-museum in Johannesburg, 'n portret van George Honeyball (Afb. 12) , een van die ontdekkers van goud aan die Witwatersrand, geskilder. ¹³⁷⁾ Dit is 'n portret van die voormalige tagtigjarige transportryer met 'n gryswolbaard en 'n hoed op sy kop. Sy regterhand rus op 'n klerie. Hierdie portret is vandag van groot kultuurhistoriese belang.

Die middernagtelike moord by Bloukrans op 17 Februarie 1838, waar die Zoeloehordes die niksvermoedende Trekkers oorval en 41 mans, 56 vrouens, 185 kinders en ongeveer 200 bediendes vermoor en 20,000 grootvee

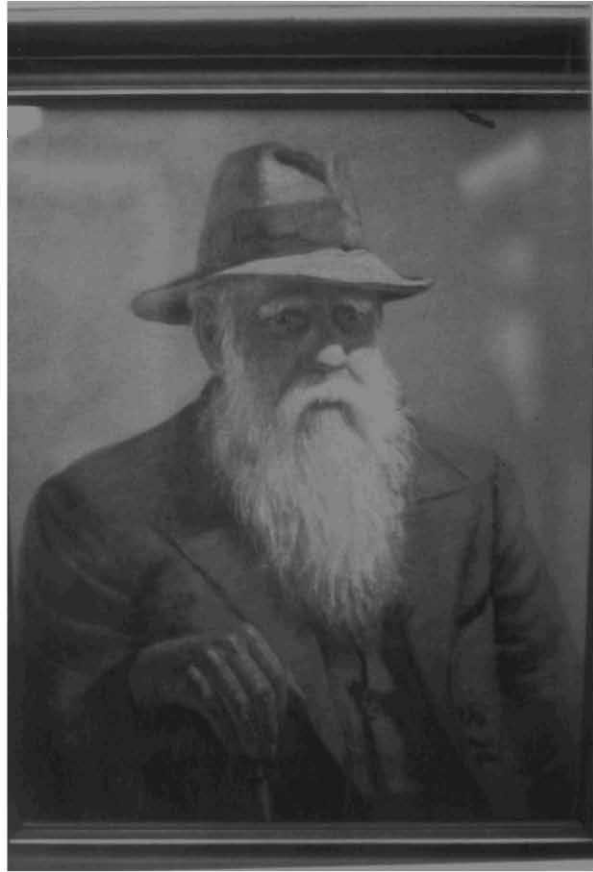
135) Ibid, bl. 55.

136) Antwoord op vraelys aan die Nasionale Vrouemonumentkommissie, 10 April 1969.

Afb. 12 , bl. 45 a: „George Honeyball.“ Huidige besitter: Africana-museum, Johannesburg.

137) Vraag Nr. 40, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1967.

45a

AFB.12: GEORGE HONEYBALL

weggevoer het, kan bestempel word as die grootste ramp wat die Voortrekkers getref het. ¹³⁸⁾ Hierdie aangrypende tragedie het Coetzer tussen die jare 1936 en 1938 geskilder. Dit is 'n groot skildery, 152 cms. breed by 84 cms. hoog, wat die nagtelike aanval uitbeeld.

Die skildery bevat somber skakerings van bruin en rooi, afgewissel met skerp geeloranje kontraspunte wat gevorm word deur die brandende waens en borrelende rookwolke. Die ang van vroue en kinders en die dapperheid van die Trekker links op die voorgrond word uitgebeeld teen 'n agtergrond van brand, verwoesting en moord. Die komposisie is in die vorm van 'n piramide wat deurkruis word met 'n horisontale S-kurwe. ¹³⁹⁾ Die lyke van vrouens, kinders en Zoeloes op die voorgrond vorm die basis van die piramide. Die Zoeloe gesilhoëteer teen die rooi gloed van die agtergrond, in stekende houding met sy voete geplaas op dele van twee verwoeste waens vorm die bopunt van die piramide. Die figuur van die knielende vrou wat biddend na die hemel opkyk, weerspieël die godsdienssin van die Voortrekkers.

In 1939 het Coetzer ses maande lank kunswaardering aan die Potchefstroomse Onderwyskollege gedoseer. Volgens 'n student wat by hom klasgeloop het, het Coetzer hoofsaaklik die beginsels van komposisie en simboliek in skilderye met hulle behandel. Vir hierdie doel het hy baie gebruik gemaak van sy eie skilderye, waarvan sommige uitbeeldings uit die Trekgeskiedenis was. Hy het ook die groep van ongeveer 15 finalejaarstudente soms vir sketswerk in die natuur geneem. Sy lesings was interessant en insiggewend en sy wenke tydens praktiese lesse baie waardevol. ¹⁴⁰⁾

Hierna het Coetzer in 1939 'n tydlank na Bloemfontein gegaan waar hy

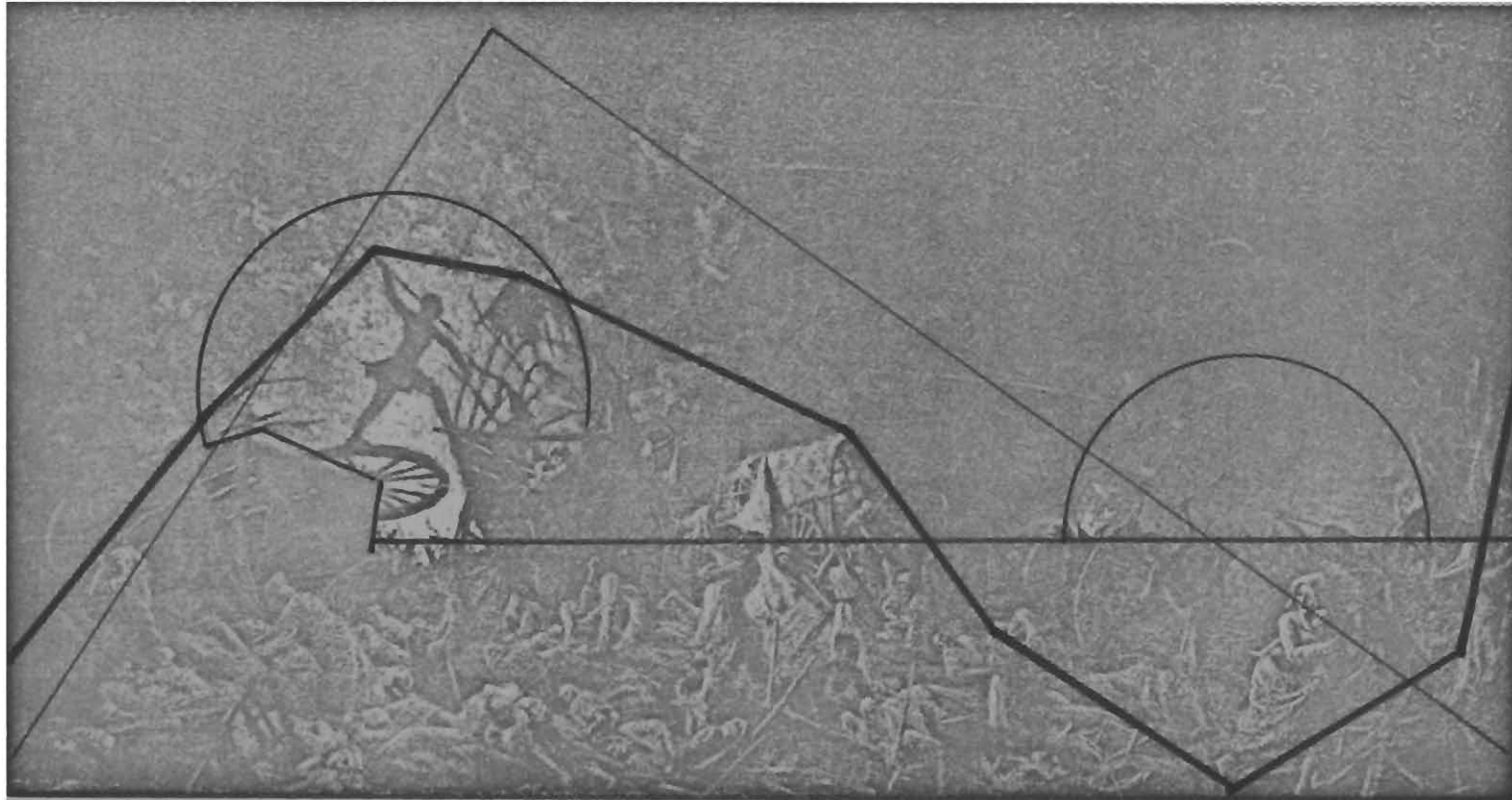
---

138) Coetzer, W.H.: Ibid, bl. 123.

139) Vgl. bl. 46 a: Skematiese uiteensetting van die komposisie van "Bloukranmoord".

140) Mededeling deur mnr. P.J. v.d. Merwe, Pretoriase Onderwyskollege, Mei 1969.

SKEMATIESE HITEENSETTING VAN DIE KOMPOSISIE VAN „BLOUKRANSMOORD“

in opdrag van die Oranje-Vrouevereniging 'n portret van mev. Steyn op die plaas „Onzerust" geskilder het. ¹⁴¹⁾ Mev. Steyn het op Coetzer se versoek 'n voorwoord tot sy boek „My Kwas Vertel" geskrywe.

Terwyl hy in Bloemfontein was, het hy ook 'n portret van dr. J.D. Kestell in die studeerkamer van sy woning geskilder. (Afb. 13) Dr. Kestell was een van die hoofvertalers van die Bybel in Afrikaans en die skildery toon hom waar hy by sy studeertafel besig was met hierdie vertaling. Hierdie skildery is in opdrag van die F.A.K. geskilder en tydens die Ekonomiese Volkskongres op 3 Oktober 1964 aan die Nasionale Vrouemonumentkommissie (Oorlogsmuseum) geskenk. ¹⁴²⁾ In die skildery val die lig deur die venster regs agter. Die papiere op die lessenaar weerkaats sterk lig op die gesig van die gryse dr. Kestell. Links agter sy kop hang die Vrystaatse vlag teen die muur en op die rak onder die venster staan 'n portret van generaal de Wet. Die boekstaander en boeke op die lessenaar, regs onder in die skildery, herlei die ooglyn terug in die skildery. Die wisseling van ligte en donker massas vorm 'n interessante patroon. Die skilder het deeglik daarin geslaag om die waardigheid en karakter van dr. Kestell, een van die grootste kultuurdraers van ons eeu, uit te beeld waar hy rustig en toegewyd aan hierdie taak vir sy volk gearbei het.

In 1940 het Coetzer 'n portret van generaal J.B.M. Hertzog, destydse Eerste Minister van die Unie van Suid-Afrika, op sy plaas Waterval, naby Witbank, geskilder. ¹⁴³⁾ Dit toon die generaal waar hy in 'n rottangstoel op die stoep van sy plaas 'n boek sit en lees het, met 'n

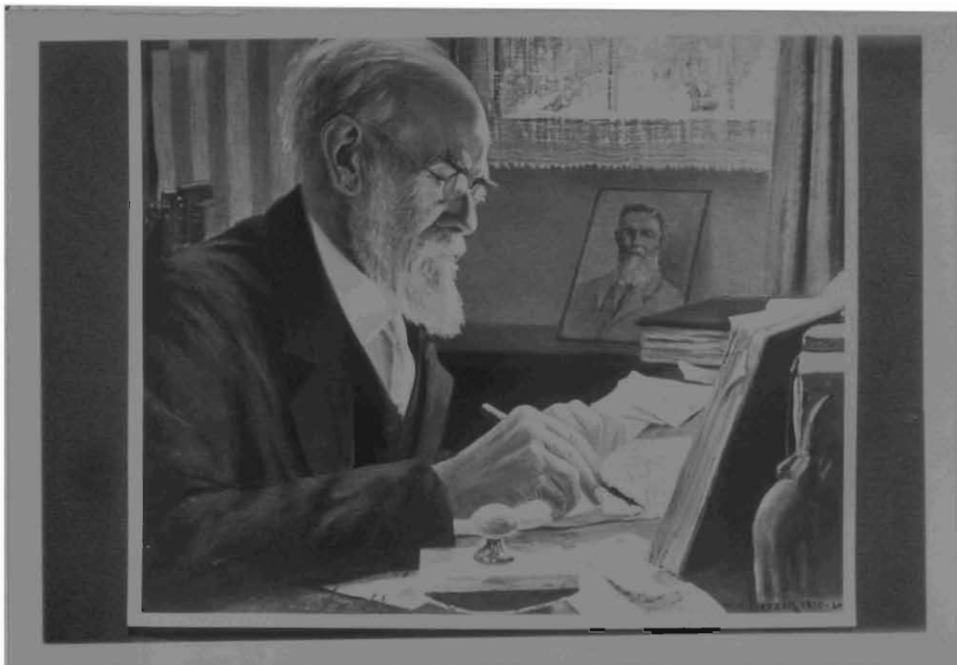
---

141) Vraag Nr. 40, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968. en Kruger, J.J.: „Kuns in Suid-Afrika", bl. 217. Afb.13 , bl.47 a: „Dr. J.D. Kestell"; Huidige besitter: Oorlogsmuseum, Bloemfontein.

142) Antwoord op vraelys aan Nasionale Vrouemonumentkommissie, 10 April 1969.

143) Coetzer, W.H.: Ibid, bl. 223; huidige besitter: Versameling, wyle genl. Hertzog.

47a

AFB. 13 : DR. J.D. KESTELL

gedeelte van sy plaas op die agtergrond. Behalwe vir die ferme blik wat uit sy oë straal en die fier houding van die toe reeds 76-jarige generaal, is dit slegs 'n objektiewe, realistiese weergawe sonder enige besonder diepliggende karakteruitbeelding.

Tussen die jare 1940 en 1942 het Coetzer een van sy aangrypendste historiese werke, „Die konsentrasiekampe van die Engelse oorlog (1899-1902)“ geskilder. (Afb. 14) Die lydensweg van weerlose moeders en kinders tydens die Tweede Vryheidsoorlog word deur die kunstenaar in die vorm van 'n triptiek uitgebeeld. Die hoofmotief is in die middel met kleiner aanvullende panele aan weerskante. Die drie panele vloei ineen asof dit een toneel is. Behalwe individuele figure en die samestelling van groepies figure het die kunstenaar, veral in die sentrale paneel en die paneel regs, niks denkbeeldigs uitgebeeld nie.

Coetzer het saam met dr. N.J. v.d. Merwe, wat self as jong kind in die kamp by Norvalspont was, na die besondere plek gegaan en al die voorbereidende sketse ter plaatse gemaak. ¹⁴⁴⁾ Die orige gegewens waarop Coetzer sy uitbeeldings gebasseer het, het hy verkry uit vertellinge van moeder en kinders wat self in die betrokke konsentrasiekamp was en toe reeds volwasse of oud was. Hierdie mense het persoonlik elke voorval, soos uitgebeeld, beleef. ¹⁴⁵⁾

In die geheel verloop die verhaal wat voorgestel word van die verdrywing van Boerevrouens en kinders van die plase af, deur die toenemende ellende in die konsentrasiekampe wat versinnebeeld word deur die newels wat groei tot donker wolkmassas na die klimaks in die

---

Afb. 14, bl.48 a: „Die konsentrasiekampe van die Engelse oorlog (1899-1902)“; Huidige besitter: Oorlogsmuseum, Bloemfontein.

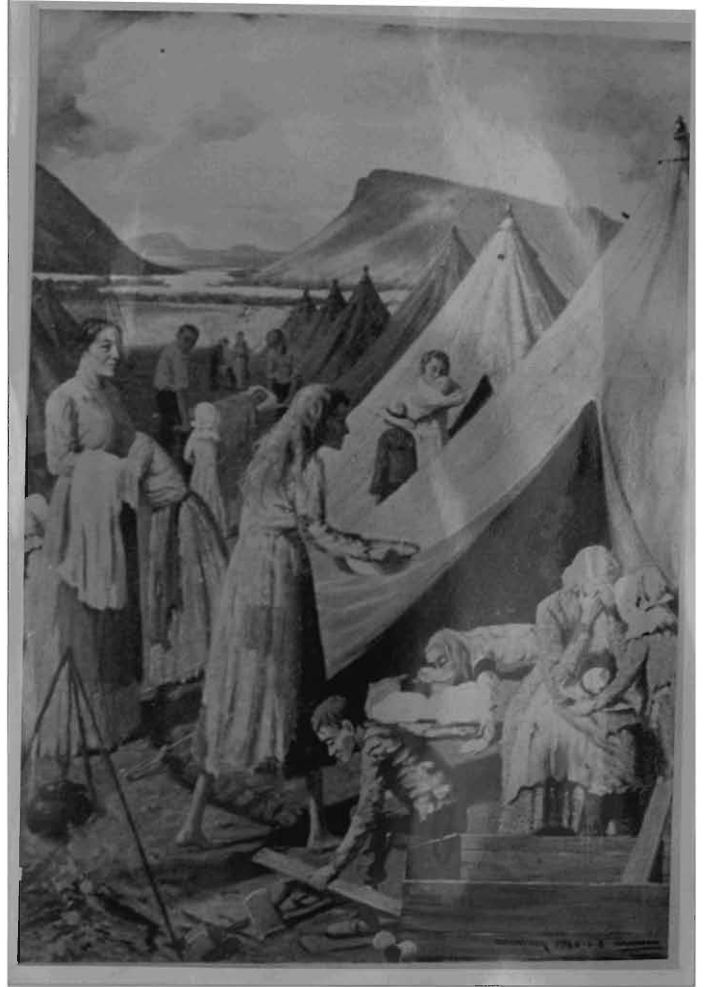
144) Coetzer, W.H.: Ibid, bl. 177.

145) Brosjyre uitgegee deur die Nasionale Oorlogsmuseum, Bloemfontein, 1954, bl. 2.

LINKER-PANEEL

REGTER-PANEEL

SENTRALE-PANEEL

AFB. 14: DIE KONSENTRASIEKAMPE VAN DIE ENGELSE OORLOG (1899-1902)

laaste tafereel. In die laaste paneel bring nog n moeder haar hoogste offer - die lewe van haar kind - en lê dit op die altaar van haar land en volk se vryheid.

Op die paneel links staan n Boerewoning in ligte laaie. Op die voorgrond verlaat twee verslae en bewoë vrouens met hul kinders en besittings hulle vernietigde woonplek. Teen die agtergrond van verterende vlamme staan die perde van die Engelse soldate, terwyl die werf bestrooi lê met dooie hoenders; n vernielde rytuig eenkant. Een dogtertjie neem vir oulaas afskeid van haar hond terwyl die seuntjie sy moeder help om hul besittings in n sak op haar skouer te plaas. Die werk is in n S-vormige komposisie opgebou wat begin met die wolke in die boonste regterhoek. Dit word verder deurgevoer deur die rookkolom, perde, langs die voetpad af en in n voltooide boog teruggevoer deur die koppe van die vrouens en die dogtertjie regs voor, langs die voete en roksome na die klip en hekpaal links op die voorgrond. Die onweerswolke wat regs bo begin saampak, versinnebeeld die ontberings wat die toekoms ingehou het. 146)

Die groot paneel in die middel beeld gebeurtenisse in die konsentrasiekamp by Bethulie uit. Die verskillende kinderlykies wat gelyktydig begrawe word, is aangrypend. Simbolies van die ellende wat daar geheers het, is die donker, stormbelaaide wolkmassas wat n roukleed van diep skaduwees oor die hele tafereel uitsprei. Die sonlig wat hier en daar deurbreek, versinnebeeld hoop op verlossing. Die komposisie in hierdie paneel is n omgekeerde piramide waarvan die basis gevorm word deur die kamptente agter. Die rangskikking van die figure aan weerskante vorm die sye van die piramide wat lei na die seepkissie heel voor by die oop graf wat die punt vorm. Verslaenheid en diepe veemoed spreek uit die groepie figure heel voor waar n gryse ou vader

---

146) Brosjyre van die Nasionale Oorlogsmuseum, bl. 3

die lyksrede hou. Die wa regs agter, wat daagliks die roete met sy tragiese vrag seepkissies gevolg het, het al diep spore in die grond getrap. 147)

Dis veral op hierdie paneel dat ons bemerk hoe sorgvuldig Coetzer besonderhede vaslê wat alleenlik kan gebeur as die waarneming gerugsteun word deur simpatie en meeleving. Geen besonderhede is hier oordadig of niksseggend nie. Die pik en kruis met 'n grafnommer daarop heel voor teen die hoop grond, asook die lee bottels 148) met stukkie wit papier daarin vorm alles 'n integrale deel van die groter geheel.

Die derde toneel is 'n voorstelling van 'n sterftoneel in die konsentrasiekamp by Norvalspont. Die tragiese toneel op die voorgrond vorm 'n skrilte kontras met die pragtige natuur teen die agtergrond waar die Oranjerivier tussen die koppe deurvloei. Onweerswolke bedek die lug geheel-en-al en 'n storm het reeds begin uitsak. 'n Reënboog regs agter is simbool van die uiteindelijke verlossing van die lydende kind. Hierdie kontras word verder versterk deur die spel van lig en skadu in die skildery. Die komposisie word gevorm deur die ineenvloei van S-vormige lyne. Agter die sterftent staan Nico van der Merwe as jong seun met 'n stok in sy hand voor sy moeder se tent. 149) Hierdie sterftoneel is deur hom in die kamp op Norvalspont aanskou en persoonlik aan die kunstenaar meegedeel, op die plek waar die kamp met sy moeder se tent gestaan het. 150) Hierdie triptiek van die konsentrasiekamptonele wat 101.5 cms. hoog en 355.5 cms. breed is, het Coetzer in sy slaapkamer van 305 cms. by 488 cms. in sy huis in

147) Coetzer, W.H.: Ibid, bl. 174.

148) Brosjyre, Ibid, bl. 3: "In die bottels is die name van die slagoffers of meer as een slagoffer wat in die betrokke graffie le.

149) Dr. N.J. v.d. Merwe (oorlede), was die skoonseun van pres. N.T. Steyn.

150) Brosjyre: Ibid, bl. 4 en vgl. bl.48 vtn.144.

Turffontein geskilder. ¹⁵¹⁾ Coetzer meld dat 'n amptenaar van die destydse regering hom in dié kamer besoek het onderwyl hy nog met die skildery besig was. Hy het hom gevra om oorlogskunstenaar te word met die rang van kommandant. Coetzer het egter geweier met die antwoord: „Ek skilder my volk vir my volk.” Dieselfde aand is 'n poging aangewend om Coetzer se ateljee-slaapkamer af te brand. Op aandrang van dr. S.H. Pellisier, by wie die skilder sy nood gekla het, is die doek vervolgens na Bloemfontein geneem waar Coetzer die skildery in die museum kon voltooi, terwyl die geboutjie deur wagte bewaak is. ¹⁵²⁾

Uit hierdie voorval blyk dat Coetzer op daardie stadium nog nie oor 'n ruim en behoorlike toegeruste ateljee beskik het nie. Hy het nou terdeë besef dat dit om praktiese redes dringend noodsaaklik geword het om een te besit.

Op 9 November 1942 het Willem Coetzer in Johannesburg in die huwelik getree met Joey Frances van der Merwe. ¹⁵³⁾ Met verloop van jare sou sy, soos Coetzer self beaam, die beste kritikus van sy kunswerke wees. Sy het later ook eiehandig twee van die groot tapisserieë in die Voortrekkermonument uitgevoer, naamlik „Blijdevoornit” en „Die herstel van die wawiel.” ¹⁵⁴⁾

Na hulle huwelik het Coetzer en sy vrou in sy huis aan Klipriviersbergweg 34, Hill Extension, Johannesburg gewoon. Uit die huwelik is daar twee kinders gebore, 'n seun Wenselois Johan in 1947 en 'n dogter Thérèsa Louise in 1949. ¹⁵⁵⁾ In 1940 het Coetzer reeds die

---

151) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Mei 1969.

152) R. Hendriks: „Ster”, bl. 22.

153) Vraag Nr. 13, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1967.

Haar vader was Nicolaas Johannes v.d. Merwe, haar moeder Ester Maris (gebore le Roux). Mev. Coetzer was die tweede oudste van 6 kinders (3 seuns, 3 dogters). Haar ouers het in 1918 van die Paarl distrik na Johannesburg verhuis.

154) Kruger, Nellie: „Die Voortrekkertapisserie,” bl. 3

155) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Maart 1968.

pragtige erf waar sy huis vandag staan vir 'n bedrag van £325 (R650) gekoop. Hy het hierdie besondere erf uitgekies om sentimentele redes en sy huidige huis in 1945 daar gebou. ¹⁵⁶⁾ Van toe af het hy darem 'n ruim vertrek as ateljee gehad.

In 1945 het Coetzer 'n trombose aanval gekry waardeur hy drie weke in die hospitaal was en daaglikse aarvoeding moes ontvang. Die hele linkerkant van sy figuur en gesig is daardeur geaffekteer. Gedeeltelike verlamming van die gesig het ingetree en daardeur is sy linkeroog 'n lang tyd aangetas; gevolglik kon hy 'n paar maande lank glad nie skilder nie. Alhoewel sy oog naderhand weer volkome herstel het, is die reaksie van die linkerkant van sy lyf vandag nog nie normaal nie.

Vanaf 29 Augustus tot 7 September 1946 is daar 'n groepsuitstalling van skilderye van vooraanstaande kunstenaars in die Blou Kamer van die Grossherzog Hotel in Johannesburg onder beskerming van die Transvaler Boekhandel gehou. Coetzer was een van die deelnemers saam met J.H. Pierneef, Vera Volschenk, Gabriël de Jongh, Erich Mayer, Jack de Leeuw, Stafford Smith, W.G. Wiles, G.P. Canitz, G.J. Beukes, J.H. Rabe en Gerrie Snyman.

Die aansien wat Coetzer op daardie stadium as skilder by die publiek geniet het, word bewys deur die feit dat sy werke gou verkoop is en wel teen redelike hoë pryse. ¹⁵⁷⁾

---

156) Vgl. bl. 9, vtn. 32.

157) Coetzer het 5 skilderye uitgestal naamlik „Kommandoberg“ (£150) (R300), „Die Sentinel, Mont-aux-Sources“ (80 ghienies) (R168), „Mont-aux-Sources“ (£380) (R760), „Naby Ficksburg, O.V.S.“ (£150) (R300) en „Seetoneel“ (£80) (R160). Gegewens is verkry van mnr. F.J.B. Pretorius, Hibiscusweg, Margate, Natal. Hy besit nog die oorspronklike katalogus en het self die werk „Die Sentinel, Mont-aux-Sources“ aangekoop.

In 1947 het Coetzer in opdrag van die Africana-museum in Johannesburg 'n portret van die befaamde argeoloog, dr. Robert Broom, geskilder.¹⁵⁸⁾ Hierdie skildery het Coetzer aan genoemde museum geskenk.

Coetzer het benewens historiese werke en opdragte sy persoonlike kuns tussenin beoefen en 'n lewende belangstelling getoon in die kunswêreld van daardie tyd. Hy en wyle Gladstone Solomon was onder andere in 1948 twee van die stigterslede van die „Brush and Chisel Club“ in Johannesburg.¹⁵⁹⁾ Volgens Coetzer is die doelstelling en werksaamhede van die klub, wat vandag nog aktief bestaan, daarop gerig „om die publiek ook kans te gee om die natuur te sien soos dit is.“¹⁶⁰⁾ Hierdie klub hou jaarliks uitstallings van die lede se kunswerke in Johannesburg en Coetzer neem gereeld met drie werke by elke uitstalling deel.

By die inwyding van die Voortrekkermonument in 1949 is 'n amptelike program en gedenkboek uitgegee, waarvoor Coetzer die buitebladontwerp gemaak het. (Afb. 15) Hy het eweneens op versoek van die Sentrale Volksmonumente-komitee die ontwerpe gemaak vir 'n drietal spesiale herinneringsseëls wat vir hierdie geleentheid uitgegee is. Nadat hy die seëlontwerpe gemaak het is dit aan voornoemde komitee vir goedkeuring voorgelê. In teenstelling met die vorige Voortrekkerseëls is hierdie reeks „tweetalig“, d.w.s. albei landstale kom op elke seël voor en nie Afrikaans op een en Engels op 'n tweede van dieselfde waardesoort nie.¹⁶¹⁾

1 d.-seël (persrooi):

Die ontwerp toon die Voortrekkers wat na Natal trek. In die verte

---

158) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968. Huidige besitter: Africana-museum, Johannesburg.

159) Vraag Nr. 52, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968.

160) Ibid, nr. 53.

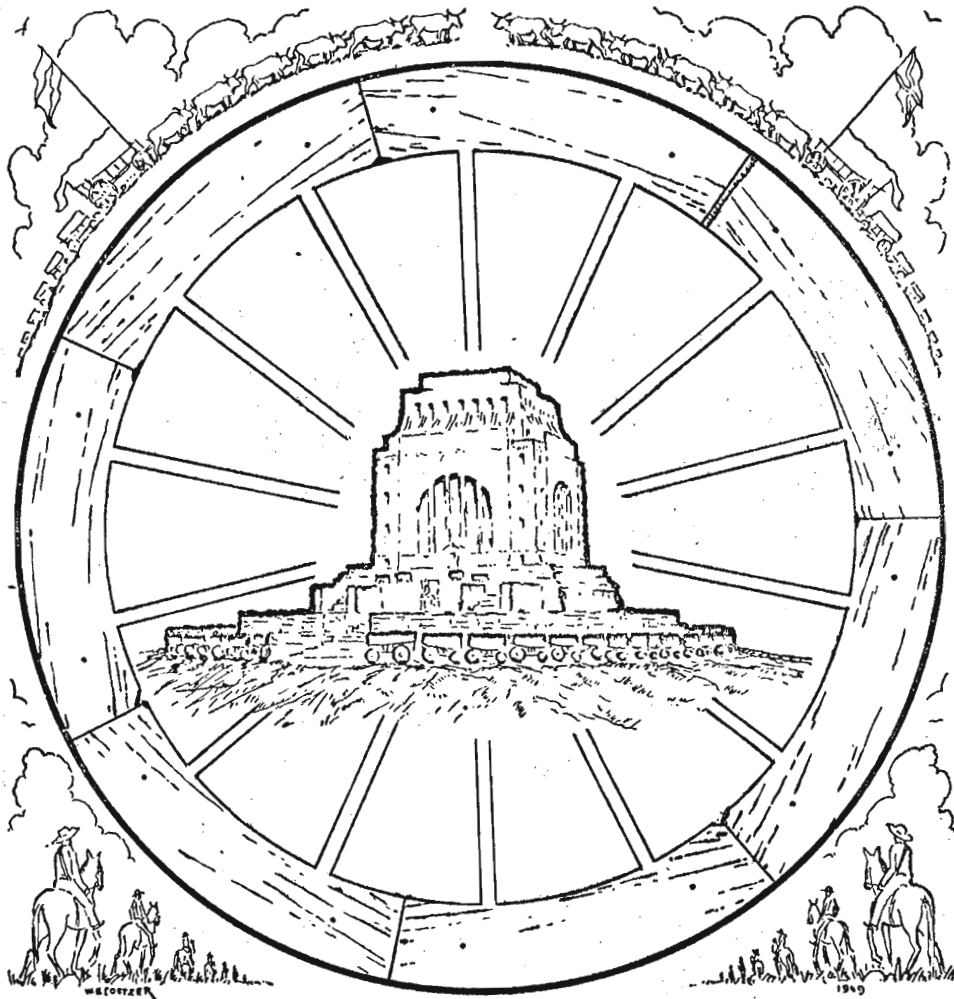
Afb. 15, bl. 53 a: „Amptelike program en gedenkboek, Pretoria. 13-16 Desember 1949 (fotostatiese afdruk).“

161) Vermaak, S.J.: t.a.p. bl. 287.

AFB. 15

INWYDING VAN DIE VOORTREKKERMONUMENT

AMPTELIKE
PROGRAM
EN GEDENKBOEK
PRETORIA 13 TOT 16 DESEMBER 1949

is Kerkenberg naby Harrismith. 162) Hier is ook die bekende Retief-klip. Die Voortrekkernooientjie op die voorgrond tel 'n lammetjie op wat te swak is om te loop. Die geweldige storm en bliksemstrale agter die Kerkenberg simboliseer die moeilikhede waarmee die Voortrekkers te kampe gehad het en die rampe van die Retief- en Bloukransmoorde. 163)

1½ d.-seël (blougroen):

Die Voortrekkermonument is die hulde wat die huidige geslag aan die Trekkers bring. Dit is omraam deur die gewel van die Geloftekerk wat weer eerbewys aan die Here was vir die oorwinning by Bloedrivier. Aan weerskante van die gewel is twee skildvelle en in die boonste hoeke kruithorings. Dit stel die wapens van die Zoeloes en die Voortrekkers voor. Die ligte vlek in die middel van die skildvelle is in die vorm van die landkaart van Suid-Afrika. Heel onder aan die seël is 'n juk as sinnebeeld van diens. 164)

3 d.-seël:

Hierdie seël is in die vorm van 'n triptiek. Die linkerpaneel bevat 'n Voortrekkermoeder en kind met 'n ooi en haar lam. Op die agtergrond is Cathkin-piek in die Drakensberge wat hulle van Blijdevoornuitsicht, naby Oliviershoekpas gesien het. Die regterpaneel toon 'n Trekker te perd met sy getroue hond by hom. Almal kyk in die rigting van Natal.

Die oop Bybel in die middelste paneel simboliseer die geloof van die Voortrekkers. Die kandelaar, soos deur die Voortrekkers gebruik, en kers stel die lig voor wat deur die Trekkers in die duisternis van die onbeskaafde wêrelddele waardeur hulle getrek het, gebring

---

162) Kerkenberg staan vandag bekend as Binghamberg.

163) Amptelike program en gedenkboek, bl. 56.

164) Botha, M.C.: „Die Huldejaar 1949,” bl. 241.

is. Dit word omring deur skildvelle en dreigende assegaai van die verskillende naturelle stamme. Die skildvelle is gerangskik in die kenmerkende vorm van 'n Zoeloe-aanval, naamlik die vorm van twee horings wat bymekaar kom of die sogenaamde knyptangbeweging. Aan weerskante van die Bybel is 'n afbeelding van die ploegskaar van die Trekkers wat hulle vrugbare werk voorstel. 165)

Saam met die posseels van 1938 verteenwoordig hierdie seëlontwerpe Coetzer se allerbeste kultuurhistoriese werke. Simboliek is op 'n treffende wyse ingewef, veral die $1\frac{1}{2}$ d.-seël en die middelste paneel van die 3 d.-seël. Die $1\frac{1}{2}$ d.-eeufeesseël van 1938 en die $1\frac{1}{2}$ d.-seël van 1949 is as seëlontwerpe besonder geslaag.

In 1949 het Coetzer weer eens 'n Voortrekkerkommetjie ontwerp. Hierdie kommetjie het hy die Slag van Bloedrivier simbolies uitgebeeld. In die ontwerp word die walaer, met sweepstokke en lanterns in posisie, bedreig deur die Zoeloe wapens, t.w. skildvelle, assegaai en knopkieries. Die vorm en grootte van die kommetjie is presies dieselfde as die eeufeeskommetjie van 1938, maar die kwaliteit van die erdewerk is van hoër graad. Anders as in 1938 is die ontwerp nie in kleur op die kommetjie afgedruk nie, maar uitgegraveer op die erdewerk. Die ontwerp vertoon baie goed deurdat die heuningkleurige glasuur dikker in die groefies van die ontwerp loop en gevolglik 'n effens donkerder kleur aanneem as op die res van die oppervlakte. Die deursnit van die kommetjie is $11\frac{1}{2}$ cms. Dit is vervaardig deur die firma „Crown Devon“ en verkoop teen 2/6 (25c) stuk. 166)

Coetzer het ook twee verskillende stelle teelepels ontwerp. 'n Stel

165) Rotha, M.C.: Ibid, bl. 241.

166) „Die Voortrek“: Spesiale byvoegsel tot die Transvaler, 13 Des. 1949, bl. 4. Die geregistreerde U.W.B.-merk (Uniewinkels Bpk.) het verskyn op alle amptelike aandenkings wat deur die Sentrale Volksmonumentekomitee goedgekeur is en waarop laasgenoemde kommissie ontvang het.

het bestaan uit ses teelepels en 'n suikerlepel en is vervaardig deur die firma „Gilpin Sheffield" en verkoop teen £6-7-6 (R12.75) per stel. Die ontwerp van die een stel se lepels het bestaan uit motiewe soos die wawiel, kruithoring, skildvel, assegaai en knopkierie. In die ontwerp van die ander stel het die kop en horings van 'n swartwitpens en 'n boompatroon 'n raam gevorm vir 'n sonsopkoms agter 'n tipiese Suid-Afrikaanse koppie. 167)

In 1949 het Coetzer ook die ontwerp vir 'n gedenkbord gemaak. Hiervan is duisend met die hand gemaak en as Africana teen £9 (R18) stuk verkoop. Die masjienvervaardigde stukke wat ook spoedig uitverkoop is, is verkoop teen £1-12-6 (R3.25) stuk.

Verder het Coetzer 'n slaaibak van geslypte glas ontwerp. Die deursnit van die bak bo is $20\frac{1}{2}$ cms. Die vervaardigers was „Royal Prierly Lead Crystal" en die bakke is verkoop teen £2-12-6 (R5.25) stuk. 'n Dekoratiewe randontwerp bestaande uit 'n samestelling van 'n voël as simbool van vrede en vryheid, 'n kruithoring en 'n skildvel is deur middel van 'n suurproses op die glas aangebring. 168)

Die monumentuitgawe van die Huisgenoot het op 25 November 1949 verskyn. Vir die buiteblad van hierdie uitgawe het Coetzer 'n spesiale skildery, „Aan hulle die Eer", gemaak. (Afb. 16) Dit toon die agterkant van 'n Voortrekkerwa op die voorgrond links, 'n Voortrekker-vrou en haar dogtertjie kyk af op die waens en osse wat teen die

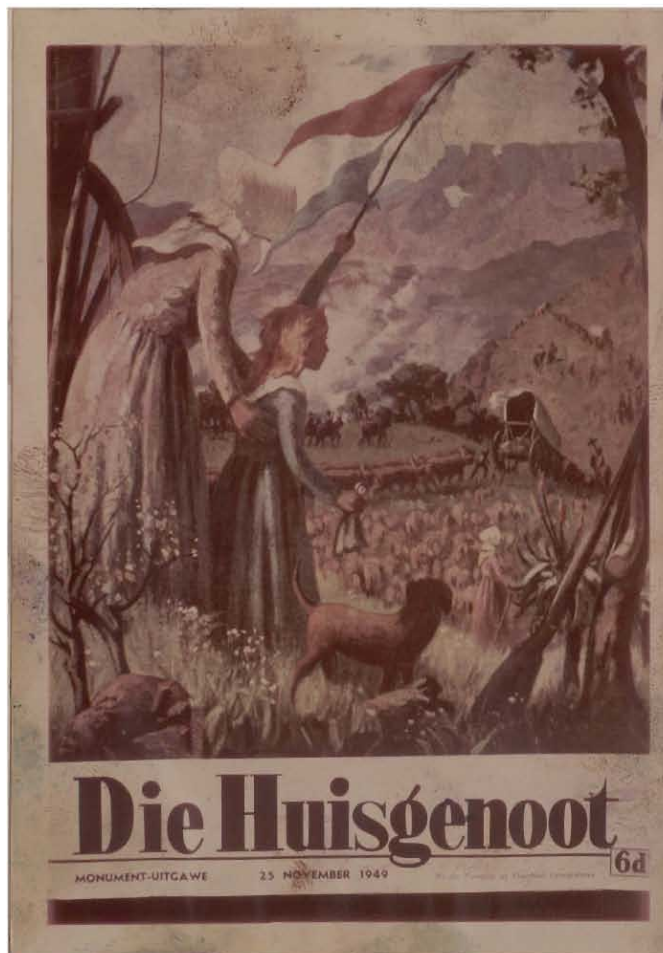
167) Ibid, bl. 4.

168) Ibid, bl. 4.

Afb. 16, bl. 56 a: „Aan hulle die Eer".

Agter in die uitgawe van die Huisgenoot het 'n advertensie verskyn: „Die pragtige skildery op die voorblad van Die Huisgenoot deur die bekende Suid-Afrikaanse kunsskilder W.H. Coetzer is spesiaal geskilder vir die inwyding van die Voortrekkermonument. 'n Beperkte aantal van die afdrucke (39 x $50\frac{1}{2}$ cms.) in kleur, op kunspapier gedruk en 'n ligte $7\frac{1}{2}$ cms. raam onder glas, is beskikbaar teen 21/- (R2.10) (vrag te betaal). Die Burger-Boekhandel, Postbus 692, Kaapstad." Gegewens uit Die Huisgenoot, 25 November 1949, bl. 139.

56a

AFB. 10: AAN HULLE DIE EER

helling ondertoe voorttrek. Die dogtertjie waai met 'n Voortrekker-vlag en word begroet deur 'n man te perd langs die wa vorentoe. In die laagte voor staan 'n vrou by die skape. Hier en daar sien ons groepies van twee of drie Trekkers te perd. Op die agtergrond ver-rys die kruin van die Drakensberge bokant die miswolke in die klowe. Die komposisie bestaan uit 'n sirkel wat gevorm word deur die wa en sweepstok, die vrou en die vlag. Die lyn word verder deurgevoer deur die blare en stam van die boom regs, die geweer, klippe en skadu's voor. Verder kruis verskillende diagonale lyne die kompo-sisie. Uit die groot aantal afdrucke van hierdie skildery wat ver-koop is, kan afgelei word dat Coetzer as kunsskilder en veral as volkskilder reeds baie hoogaangeskrewe gestaan het.

In 1949 het Coetzer ook 'n skildery gemaak wat gebruik is vir die buiteblad van „Die Voortrek“, 'n spesiale bylaag ter ere van ons voorgeslag. ¹⁶⁹⁾ (Afb. 17)

Coetzer het 'n baie belangrike aandeel gehad in die versiering van die groot saal in die Voortrekkermonument. Hierdie Haldesaal, met die geskiedkundige fries langs die vier mure, neem die grootste ruimte van die monument in beslag. „Die Historiese Fries vorm 'n onafskeidbare deel van die Voortrekkermonument. Daarin word 'n ver-staanbare voorstelling gegee van al die belangrikste fases van die Groot Trek sodat hierdie magtige volksbeweging deur middel van die fries selfs tot die vreemdeling wat heeltemal onbekend is met die geskiedenis, in eenvoudige maar duidelike taal spreek.“ ¹⁷⁰⁾

'n Kommissie het aan die begin van 1937 besluit watter panele aange-

---

169) „Die Voortrek“ was 'n bylaag tot „Die Transvaler“ van 13 Desember 1949.

Afb. 17, bl. 57 a: „Die Voortrek“-buiteblad.

170) Moerdyk, G.: „Die Voortrekkermonument, Pretoria,“ bl. 40.

57a

AFB. 17 : „DIE VOORTREK“- BUIITEBLAD

bring moet word. 171) Na die keuse van die kommissie is 'n massa materiaal verwerk ten einde 'n deurlopende geheel te vorm en 'n drama op te bou, bestaande uit die begin, 'n klimaks en 'n einde. Hierin is uiteindelik geslaag sonder om die kronologiese verband van die gebeurtenisse veel uit verband te ruk en daar is op gelet dat die hoogtepunte van die tafereel op die meer in-die-oog-lopende plekke geplaas is. Indeling en ritme het veral besondere aandag geveg. 172

Mnr. Gerard Moerdyk, argitek van die Voortrekkermonument, het eerste vir Erich Mayer genader om die Historiese Fries te skilder. Die tydperk wat hy Mayer sou toelaat om die taak te voltooi, en veral die vergoeding van slegs £200, was egter gladnie voldoende nie. In 'n brief van mev. Marga Mayer sê sy „Erich het toe openhartig en reguit soos hy altyd was, gesê: „Jy het nie die flouste benul wat 'n historiese fries behels nie. Ek gooi nie my naam weg om 'n paar versinsels op die mure te krabbel vir £200 nie.” 173)

Dit was W.H. Goetzer wat die eerste reeks sketse gemaak het. Waar nodig is in sy ontwerpe veranderings voorgestel. Daarna kon finaal oor die getal, grootte en posisie van die verskillende panele ooreengekom word. Met die sketse as leidraad kon die eerste sketsmodelle vervolgens gemaak word. 174) 'n Paar Afrikaanse beeldhouers sou gekies word om die panele te maak aangesien die kommissie besef het dat die taak te groot sou wees vir 'n enkele beeldhouer.

Dit was absoluut noodsaaklik dat die beeldhouers sou besef dat hulle grotendeels hul individualiteit as kunstenaars sou moes prysgee ter-

---

171) Scheepers, J.J.: „Gedenkuitgawe v.d. Huisgenoot“, Des. 1938, bl. 13. Die kommissie het bestaan uit dr. E.G. Jansen, ds. Paul Nel, dr. Gustav Preller, prof. dr. S.P. Engelbrecht en prof. J.D. Bosman. Hulle moes besluit oor die geskikste geskiedkundige gebeurtenisse wat in die fries uitgebeeld moes word.

172) Moerdyk, G.: Ibid, bl. 40

173) Brief van mev. Marga J. Mayer, „Nuwe Orde“, Winburg, G.V.S., 19 Oktober 1965.

174) Moerdyk, G.: Ibid, bl. 40 en Afb. 18, bl.58 a.

58a

AFB. 18: GIPSMODEL VIR HISTORIESE FRIES

wille van die harmoniese geheel van die fries. Die vier beeldhouers wat uiteindelik gekies is, was dr. P. Kirchoff, mej. Laurika Postma, mnr. Hennie Potgieter en mnr. Frikkie Kruger.

As tegniese voorbeeld is genoem die metodes en afwerking van die twee Renaissance beeldhouers Verrochio en Donatello. Vanselfsprekend was dit noodsaaklik vir die suksesvolle uitvoering van die fries dat die vier beeldhouers gereeld met mekaar oorleg pleeg.

Daar bestaan nie vandag volkome duidelikheid oor wie die ontwerper van die fries was nie. M.C. Botha maak melding van „W.H. Coetzer, kunsskilder, wat verantwoordelik was vir die Historiese Fries en wat ook die tapisserie ontwerp het.“ 175)

In baie artikels en persberigte word die finale ontwerpe vir die Historiese Fries dikwels uitsluitlik aan Coetzer toegeskryf. 176) In die amptelike gids van die Voortrekkermonument verklaar Gerard Moerdyk heeltemal tereg: „Die eerste reeks sketse is met behulp van die kunsskilder W.H. Coetzer gemaak. Na verdere oorweging is dit waar nodig weer verander .....“ 177)

Dit blyk dus dat Coetzer slegs verantwoordelik was vir die leidraadsketse en dat die beeldhouers in hul uitbeeldings gedeeltelik of totaal van sy sketse afgewyk het. 178)

---

175) Botha, M.C.: „Die Voortrekkermonument, Pretoria“, bl. 80.

176) „The Star“ (overseas), 20th Nov. 1965: „He designed the carving round the Voortrekker Monument.“

177) Moerdyk, G.: Ibid, bl.40.

Aanvullend hierby kry ons die aanhaling van J.J. Kruger: „So was hy verantwoordelik vir die leidraad van die marmerfries in die Voortrekkermonument.“ in Verdere korrekte verklaring het ons in n ander persberig: „Mr. Coetzer designed the 15 huge tapestries which adorn the halls of the Voortrekker Monument and he also prepared the first rough sketches for the Monument's friezes.“ („Rand Daily Mail“: 17th Nov. 1965.)

178) Persoonlike mededeling deur Hennie Potgieter en Laurika Postma, 26 Mei 1969.

Volgens mnr. Hennie Potgieter en mej. Laurika Postma het hulle slegs insover van Coetzer se sketse gebruik gemaak dat daardeur bepaal is watter tonele uitgebeeld moes word.

Coetzer het ook nie alle beplanningsketse vir die sewe-en-twintig panele gedoen nie. Die volgende panele is nie in sy reeks nie:

Paneel 4: „Die aankoms van Louis Trigardt in Lourenco Marques.”

Paneel 7: „Die Slag van Kapaïn.”

Paneel 10: „Die Retiefklip.”

Paneel 15: „Theresa Viglione.”

Paneel 19: „Aankoms van Andries Pretorius in die klein Tugela-laer.”

Paneel 23: „Saailaer.”

Paneel 25: „Die vermoor van Dingaan.”¹⁷⁹⁾

Afdrukke van die oorspronklike sketse van Coetzer¹⁸⁰⁾ toon dat die beeldhouers nie afgewyk het by die uitbeelding van besondere plekke waar die gebeure plaasgevind het nie. Coetzer was bekend vir die historiese korrektheid in sy werk en hiervan het die beeldhouers dankbare gebruik gemaak. In die paneel „Terugtog van die Boere uit Natal” is alles op die voorgrond verander, maar die berge op die agtergrond is presies gelaat volgens Coetzer se ontwerp.

Die volgende panele vertoon ’n mate van ooreenkoms tussen die oorspronklike ontwerpe deur Coetzer en die finale uitvoering in die Historiese Fries:

Paneel 2: „Oorhandiging van die Bybel.”

Paneel 5: „Die Slag van Vegkop.”

---

179) Aantekeninge van mnr. P.J. Conradie, Voorligtingsbeampte by die Voortrekkermonument, gedateer 30 Nov. 1960 meld: „Mnr. W.H. Coetzer, die kunsskilder, het op 28 Nov. 1960 sketse vir die panele in die Haldesaal vir insae aan my oorhandig ....”

180) Ibid, Maart 1969.

Paneel 11: „Oortog van die Voortrekkers oor die Drakensberg Natal toe.“

Paneel 12: „Ondertekening van die Traktaat tussen Retief en Dingaan.“

Paneel 13: „Die moord op Retief en sy manne.“

In plaas van die Simboliese paneel van Coetzer het Hennie Potgieter ook op eie ingewing die „Slag van Kapain“ uitgebeeld. ¹⁸¹⁾

Deur die aantal ontwerpe wat hy gemaak het, het Coetzer die eerste aanwysings gegee en hoewel daar aansienlik van afgewyk is, het hy tog baie bygedra tot die eenheid wat nou in die werk bestaan. Vir die uitvoering van die werk is die Harmoniesaal in Presidentstraat, Sunnyside, Pretoria gehuur. Die vier beeldhouers het hier sedert 1942 byna ses jaar lank aan die panele gewerk. ¹⁸²⁾

Die ontwerpe vir die Voortrekkermuurtafisserie in die Voortrekkermonument kan bestempel word as 'n hoogtepunt van W.H. Coetzer se kultuur-historiese werk. Aan hierdie taak het Coetzer ongeveer ses van sy rypste jare as skeppende kunstenaar gewy.

Hierdie tafisserieë het hul bestaan te danke aan die Vrou- en Moederbeweging van die A.T.K.V. (S.A.S. en H.) wat in September 1952 op sy Uniale Jaarvergadering op 'n vroeëre wenk van mev. Nellie Kruger besluit het om 'n reusetafisserie vir die Voortrekkermonument te vervaardig. ¹⁸³⁾ Hiervoor het vroueorganisasies deur die hele land saamgewerk en geld ingesamel om die onkoste in verband met die reuseonderneming te bestry. Op hierdie wyse is £26,000 (R52,000) ingesamel. Bykomende bydraes is ontvang van verskillende stadsrade, die Afrikaanse kerke, skole, sakeondernemings, ander georganiseerde liggame en belangstellendes. ¹⁸⁴⁾

---

181) Persoonlike mededeling, Hennie Potgieter, April 1969.

182) Persoonlike mededeling, Laurika Postma, 26 Mei 1969.
Die Harmoniesaal is omskep en is vandag die Breytenbach-teater van N.T.O.

183) Botha, M.C.: „Die Voortrekkermonument“, bl. 80.

184) Kruger, Nellie: „Die Voortrekkertafisserie“, bl. 3.

Die Voortrekker het in die volle sin van die woord getrek. Dit was 'n volksverhuising. Hy het sy vrou, gesin, bediendes, soveel moontlik huisraad en gebruiksgoedere en lewende hawe saamgeneem. Dit was die Voortrekkervrou en die Voortrekker gesin wat die Groot Trek moontlik gemaak het. Sonder hulle sou die Trek uitgeloop het op 'n verkennings-tog en die moontlike stigting van 'n buitepos of jagterskamp - niks meer nie. ¹⁸⁵⁾

Vrou- en Moederbeweging van die A.T.K.V. het as uitgangspunt bepaal dat die klem in hierdie reeks tapisserieë moes val op die rol van die vrou in die Groot Trek. Om hierdie rede is naald en wol as die mees gepaste medium gekies. Die tapisserieë sou bestaan uit vyftien verskillende panele met 'n totale lengte van 2,621.5 cms. en 'n deurlopende hoogte van 81½ cms. ¹⁸⁶⁾

W.H. Coetzer met sy intensiewe kennis van die Voortrekkerlewe en -geskiedenis is deur die Reëlingskomitee genader om ontwerpe vir die tapisserieë te maak. Tydens die samespreking wat gevolg het, was dit op 'n wenk van Coetzer dat werklike gebeure tydens die Groot Trek en nie slegs 'n simboliese weergawe van die Trek nie, as tema vir die reeks tapisserieë gebruik sou word. ¹⁸⁷⁾ Coetzer was deeglik daarvan bewus dat die medium waarin die panele uitgevoer sou word sekere beperkinge op hom as kunstenaar sou lê. Dit het veral opgeduik toe hy die finale skilderye op die tapisserieë begin skilder het. Sy eerste taak was om te besluit oor vyftien geskiedkundige momente of gebeurtenisse in die Trekgeskiedenis, volgens kronologiese volgorde waarin die Voortrekkervrou 'n prominente rol moes vervul. Die paneel „Die Slag van Bloedrivier" was die enigste uitsondering wat die deelname van die Voortrekkervrou betref.

---

185) Moerdyk, G.: „Die Voortrekkermonument, Pretoria," bl. 33.

186) Kruger, N.: „Die Brandwag", 31 Des. 1954, bl. 20.

187) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

Na weldeurdagte en sorgvuldige oorweging het Coetzer op die volgende temas besluit: ¹⁸⁸⁾

1. Die verjaarsdag (mev. J.W. Prinsloo).
2. Die Uittog (mev. J.W. Prinsloo).
3. Oor die Grootrivier (mev. J.W. Prinsloo).
4. Vegkop (mev. M.S. Pienaar).
5. Uitspanning by Thaba 'nchu (mev. H. Rossouw).
6. Begrafnis in die veld (mev. N. Kruger).
7. Herstel van wawiele (mev. J.F. Coetzer).
8. Oor die Drakensberge (mev. H.J. Combrinck).
9. Blijdevooruitzicht (mev. J.F. Coetzer).
10. Retief se afskeid (mev. M.B. de Wet).
11. Bloukransmoord (mev. A.W. Steyn).
12. Die Storm (mev. A.W. Steyn).
13. Boekevat (mev. M.R. Oosthuizen).
14. Bloedrivier (mev. N. Kruger).
15. Simboliese samevatting (mev. H. Rossouw). ¹⁸⁹⁾

Coetzer het in 1953 begin met die voorbereidende beplanningsketse. Die komposisie van elke afsonderlike paneel is sorgvuldig beplan. Vir besonderhede en bykomstighede wat uitgebeeld is, moes baie geskiedkundige navorsing verrig word. Coetzer het noodwendig baie gereis om besondere plekke wat hy wou uitbeeld te besoek. ¹⁹⁰⁾ Volgens het hy die onderwerpe deur medium van gouaché in volkleur

---

188) Vgl. vraag Nr. 68, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968.

189) Kruger, N.: t.a.p. bl. 3-19.

Die dames wat die afsonderlike panele uitgewerk het se name verskyn tussen hakies agter elke paneel.

190) Coetzer vertel dat hy vir die paneel "Trek oor die Drakensberge" (paneel 8), waarin hy dieselfde toneel uitgebeeld het as in sy latere muurskildery "Vir jou, Suid-Afrika", wat in die Provinsiale gebou in Pretoria hang, 34 myl met drie pakdonkies die Drakensberge uitgesukkel het om by die besondere plek te kom.

voltooi. Die groottes van hierdie kleurontwerpe het in lengtes gewissel van $40\frac{1}{2}$ cms. tot 51 cms. maar die hoogtes was almal $30\frac{1}{2}$ cms. Die kleure van die ontwerpe was baie intens in vergelyking met die gedempte kleurskakerings van die naderhand voltooide tapisserieë.

(Afb. 19)

Nadat die ontwerpe deur die paneel deskundiges ¹⁹¹⁾ goedgekeur is, het Coetzer begin met die groot en ingewikkelde taak om die ontwerpe op die tapisseergaas te skilder. Hy het die vergrotings volgens die inbloeimetode gemaak, soos duidelik gesien kan word aan die potloodlyne op die kleurontwerpe. Hy het hom nie streng gehou aan die oorspronklike goedgekeurde ontwerpe nie. In die meeste panele moes as gevolg van die vergrotings kleinere wysiginkies aangebring word. Dit is veral baie opmerklik by die kleursketse en die voltooide tapisserie „Uitspanning by Thaba 'nchu". (Afb. 20) ¹⁹²⁾ In die finale tapisserie is die seil wat onder die bome links gespan is, baie gewysig. Sowel die gedeelte wat afhang grond toe as die skadu's van die blare wat daarop val, is weggelaat. Daar is ook heelwat meer bome bygevoeg. 'n Aantal figure wat besig is om alledaagse takies by so 'n uitspanning te verrig het bygekom. Die veranderings het nietemin bygedra tot verbetering van die komposisie en die geheelindruk. Kleurwysigings is algemeen en die effek van ruimte in die besonder is meer geslaagd in die finale tapisserie as in die kleurontwerp. Ongeag die ryk kleurverskeidenheid in hierdie paneel het Coetzer deur middel van kleurbalans daarin geslaag om 'n harmoniese geheel te skep.

Afb. 19 , bl.64 a: „Die Uittog", „Uitspanning by Thaba 'nchu", en „Retief se afskeid".

191) Die paneel was saamgestel uit die Beheerraad van die Monument met dr. W.M. Nicol as voorsitter, dr. G.D. Scholtz (historikus) en mej. Trudie Kestell (kleredragdeskundige).

192) Die paneel deskundiges het geen beswaar teen hierdie wysiginkies gemaak nie.

Afb. 20 , bl.64 a: „Uitspanning by Thaba 'nchu".

64a

AFB. 19: ONTWERP VIR UITSPANNING BY THABA'NCHU

Uitspanning by Thaba Nchu
The outspan at Thaba Nchu

AFB.20

Coetzer het hom verbind om drie panele per jaar te voltooi. Dit het voltydse werk beteken. Hy het tog af en toe tussenin 'n stillewe of landskap geskilder ter afwisseling van die moeilike en veeleisende tegniek wat die skildering op tapisseergaas geverg het. ¹⁹³⁾

Coetzer het die panele in sy huidige ateljee geskilder. Die gaas was oor 'n stuk hardhout gespan om sodoende die wit gaas te kontrasteer teen 'n donkerder agtergrond. Hy moes gebruik maak van 'n pointillistiese tegniek aangesien hy op 'n oppervlakte geskilder het wat grotendeels uit gaatjies bestaan het. (Afb. 21) Die verf het hy aangewend met 'n klein kwassie waarvan hy die haartjies effens korter geknip het. Dit was dus 'n geweldige tydrawende werk as die afmeting van die panele in ag geneem word.

Die verf wat Coetzer gebruik het, was 'n Duitse Casein-mengsel, genaamd „Plaka“-verf. Hy het die kleure self gemeng, in ooreenstemming met die kleure van die wol. Dit was baie moeilik en het ongeveer drie weke in beslag geneem om die 102 kleure te meng. Hy kon nooit groot hoeveelhede verf op 'n keer meng nie maar moes telkens tweebotteltjies vir die onderskeie kleure gebruik. ¹⁹⁴⁾

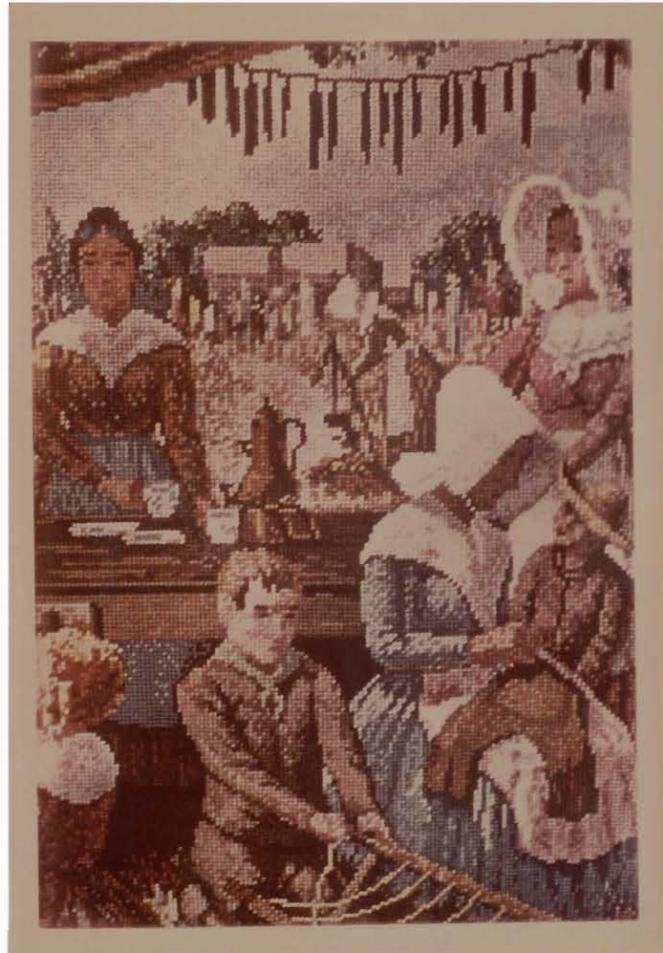
Daar was ook ander praktiese probleme wat Coetzer moes oorbrug, soos die kleurvastheid van die verf en die mate waarin die verf die tapisseergaas sou aantast. Coetzer het in hierdie verband 'n briefwisseling gevoer met musea in Engeland en Europa, asook met firmas wat verfstawwe vervaardig, ter wille van meer kennis en nuttige wenke in hierdie verband. Deur self te eksperimenteer kon hy vasstel dat vogtigheid nie verrotting van die gaas sou veroorsaak nie. ¹⁹⁵⁾ Met

---

193) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.
Afb. 21 , bl.65 a: Vgl. detail uit „Uitspanning by Thaba 'nchu".
194) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Junie 1969.
195) Ibid, Junie 1969.

65a

AFB.21: UITSPANNING BY THABA'NCHU (DETAIL)

behulp van die gegewens wat op hierdie wyse byeengebring is, het mnr. F. Newton, wat reeds jarelank Coetzer se skilderye geraam het, 'n spuitmiddel ontwikkel waarmee die tapisseergaas deeglik bespuit is voordat Coetzer daarop begin skilder het. ¹⁹⁶ Hierdeur is die probleem van skimmel of verwering uitgeskakel.

'n Verskeidenheid van 130 kleure wol is gebruik wat vooraf deur die Buro van Standaarde vir kleurvastheid getoets is. Dit het van nege dames altesaam 3,353,600 naaldsteke vereis om hierdie werkstuk in agt jaar te voltooi. Die dames het by hul onderskeie huise gewerk waar Coetzer hulle gereeld besoek het sodat die werk onder sy kritiese toesig voltooi is. ¹⁹⁷⁾

Die eerste paneel „Die Verjaarsdag“ is 'n uitbeelding uit die tyd van die Groot Trek. (Afb. 22) Dit is 'n toneel by 'n plaaswoning onder die eikebome in die distrik Graaff-Reinet met Spandaukop op die agtergrond. Die ouma op die stoel vorm die sentrale punt van 'n ovaalvormige komposisie met ineenvloeiende lyne. Die figure op hierdie paneel verskyn in die tipiese kleredrag van daardie tyd. Die seun regs voor, wat sy dolosse inspan, is simbool van die Groot Trek wat voorle. Die herfsgety word pragtig weerspieël deur 'n harmoniese ineenvloeiing van die kleure in die natuur en die kleredrag van die figure.

Die tweede paneel „Die Uittog“ beeld die begin van die trek na die noorde uit met die Martha-en Mariakop van die Tarkase omgewing op die agtergrond. (Afb. 23) Oorspronklike modelle is deur Coetzer gebruik om al die voorwerpe en gebruiksartikels op die voorgrond te skilder. Die figure wat op die toneel voorkom, is almal besig om

---

196) Ibid, Junie 1969.

197) Kruger, N.: t.a.p. bl. 5.

Afb. 22 bl.66a: „Die Verjaarsdag“.

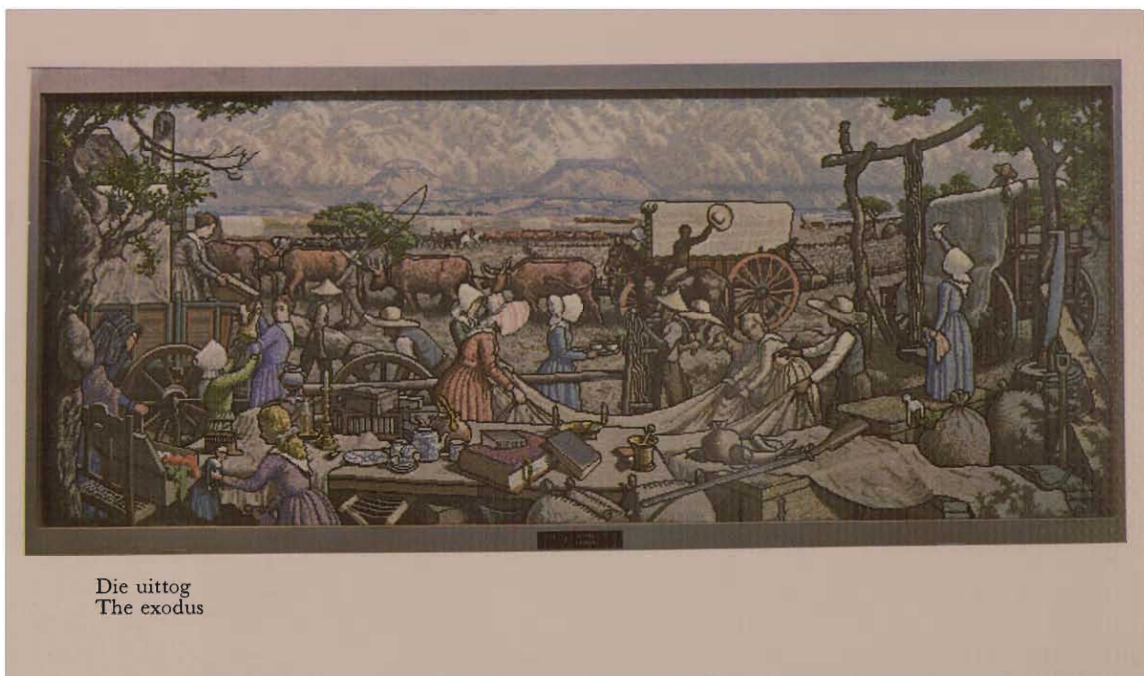
Afb. 23 bl.66a: „Die Uittog“.

66a

AFB.22

AFB.23

te help met die finale voorbereidings vir die groot uittog na die onbekende. Die gevoel van onrus wat versterk word deur die oplaaiende stapelwolke in die verte, vorm 'n skrilte kontras met die rustige stemming van die voorgaande paneel. 198)

In die derde paneel word die oortog „Oor die Grootrivier“ uitgebeeld. (Afb. 24) Die Trekkers is hier besig om die waens op vlotte van boomstamme oor die Oranjerivier te vervoer. Die plek wat uitgebeeld word, is omtrent elf myl van die huidige Aliwal-Noord af, by Zanddrif met die Kraanberg op die agtergrond. 'n Wa het so pas die oewer op die voorgrond bereik en die osse wat ingespan word, moet hom teen die wal uittrek. Verskillende aktiwiteite van die mans en vrouens word op die voorgrond uitgebeeld terwyl die kinders belangstellend toekyk. Die vee swem deur en aan die oorkant van die rivier is 'n ry waens wat nog deurgebring moet word, sigbaar.

Die vierde paneel is 'n voorstelling van die geveg by „Vegkop“ op 16 Oktober 1836. (Afb. 25) Terwyl die mans die aanvallers vanuit die laer beveg, is die vrouens en kinders besig om gewere te laai, koeëls te giet en gewondes te verpleeg. Hier word nog eens die onverskrokkenheid en moed van die Voortrekkervrou tydens die Groot Trek uitgebeeld.

Die „Uitspanning by Thaba 'ncu“ is die veelkleurigste paneel. 199) Dit was die groot bymekaarkomplek vir die verskillende trekroepe en daar is maandelank vertoef voordat die Trek in verskillende rigtings beweeg het. In hierdie paneel is mans, vrouens en kinders besig

---

198) Kruger, N.: t.a.p. bl. 6.

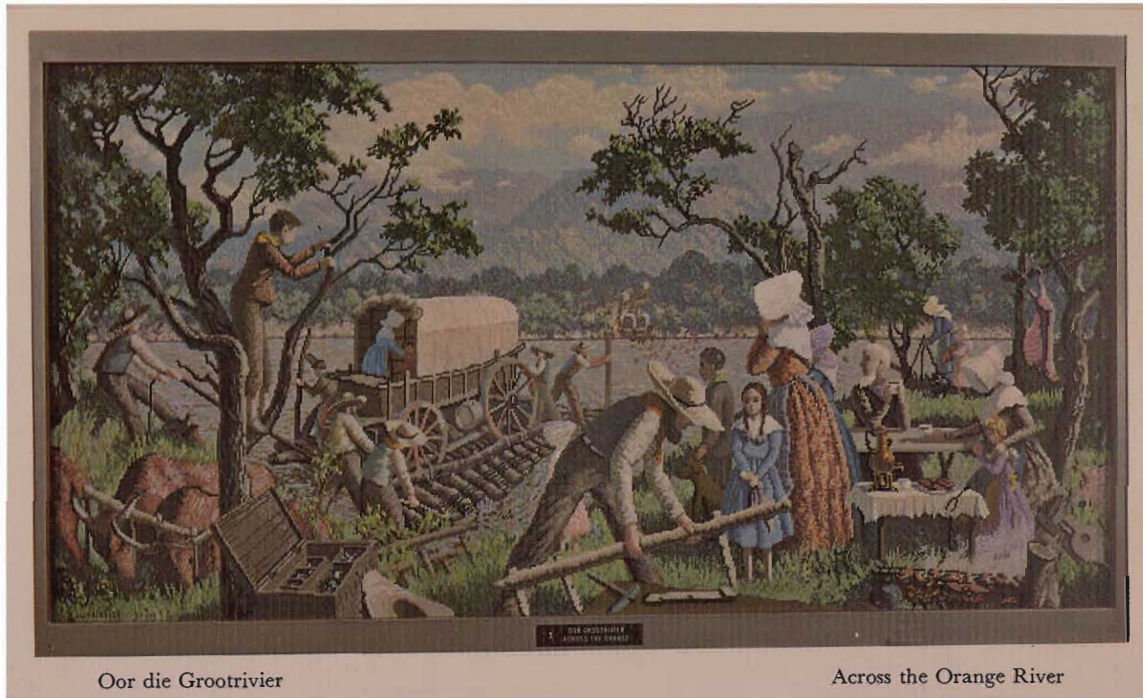
Afb. 24 bl.67 a: „Oor die Grootrivier“; Coetzer het ook 'n skildery gemaak van die trek oor die Grootrivier waar feitlik die presiese plek uitgebeeld word. Huidige besitter: Mnr. E. Schweikerdt, Pretoria.

Afb. 25 bl.67 a: „Vegkop“.

199) Vgl. Afb. 20, bl. 64a: „Uitspanning by Thaba 'nchu“.

67a

AFB. 24

AFB. 25

met alledaagse bedrywighe of takies in die laer.

In die sesde paneel word 'n droewige gebeurtenis op Trek uitgebeeld, t.w. „Begrafnis in die veld.” (Afb. 26) 'n Kind wat aan die koors gesterf het, word begrawe. Die houtkis wat in die graf neergelaat word, vorm die sentrale punt van die komposisie gebaseer op 'n ovaalvorm. Coetzer het hier verskillende bekende figure voorgestel na aanleiding van gegewens wat hy uit Louis Trigardt se dagboek verkry het. Louis Trigardt, met die Bybel in sy hand, sy twee seuns Carolus en Pieta, en die grys ou skoolmeester Daniël Pfeffer, is saam met die bedroefde moeder en ander familieleden om die graf geskaar. Die droefheid van die groep mense word verder versterk deur die oorwegend somber kleure en die lae opeenvolgende wolkbanke waarteen swart aasvoëls draai. Die plek het Coetzer ongeveer twee en 'n halfmyl van die huidige dorp Louis Trigardt af geskilder. Hy het hierdie paneel gebaseer op die sewende simfonie van Beethoven waarin die eentonige note die stap na die graf simboliseer. ²⁰⁰⁾

Die paneel „Herstel van Wawiele” gee histories 'n getroue beeld van die metode waarvolgens wawiele tydens die Trek herstel is. (Afb. 27) Coetzer wat hierdie ambag persoonlik reeds elf jaar beoefen het, het gevolglik noukeurig geweet watter gereedskap die taak vereis het. Die verskillende stukke gereedskap op die voorgrond het Coetzer van voorbeelde uit die versameling Voortrekkergebruiksgoedere in die Voortrekkermonument presies nageteken. Daar is 'n sterk ooreenkoms tussen hierdie paneel en 'n droognaaldskets, genaamd „Trigardt in die Laeveld”, wat in Coetzer se besit is. In die droognaaldskets word egter slegs aangetoon hoe 'n wawiel herstel word, terwyl in die tapisserie ook aangetoon word hoe 'n rooiwarm ystervelling oor 'n wawiel

---

Afb. 26 , bl. 68 a: „Begrafnis in die veld”.
200) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, Julie 1969.
Afb. 27 , bl. 68a: „Herstel van wawiele”.

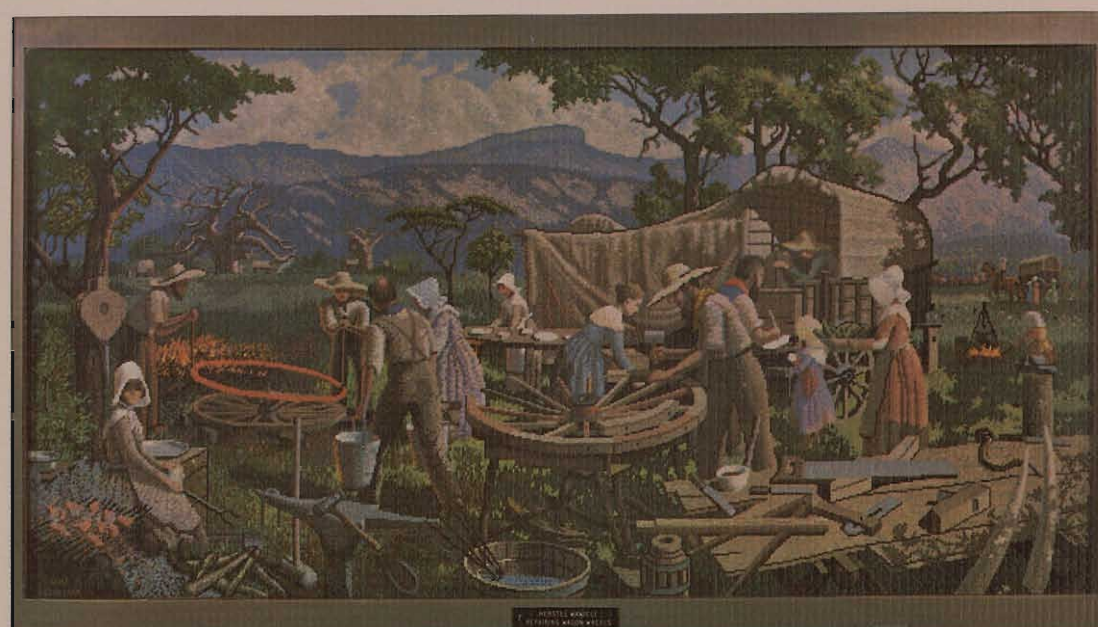
68a

Begrafnis in die veld

A funeral in the veld

AFB. 26

Herstel van wawiele

Repairing wagon wheels

AFB. 27

getrek word. ²⁰¹⁾ Hierdie paneel is van besonder kultuurhistoriese betekenis aangesien dit 'n duidelike beeld gee van 'n ambag wat vandag feitlik nie meer beoefen word nie.

In die paneel „Oor die Drakensberge" het Coetzer dieselfde toneel uitgebeeld as wat hy later vir sy groot muurskildery van 12 meter 19 cms. by 3 meter 4 cms. in die Provinsiale gebou in Pretoria gebruik het. In 1939 het hy reeds 'n skildery gemaak wat die plek weergee waar Trigardt die Drakensberge afgegaan het met die Ngopelapiek op die agtergrond. (Afb. 28) Terwille van die juiste uitbeelding van die wa en osse wat teen die skuinste afrem, het Coetzer 'n foto-graaf die plaas van mnr. Pieter Basson suid van Johannesburg besoek en daar talle foto's geneem van 'n span van vier osse, soos deur Trigardt gebruik, wat herhaalde kere teen 'n klipperige skuinste afgelei is. ²⁰²⁾

Deur middel van intensiewe navorsing kon Coetzer vasstel dat die plek van oortog wat hy in die tapisserie uitgebeeld het die werklike plek was waar Louis Trigardt met sy waens oorgetrek het. ²⁰³⁾ In hierdie paneel daal die wa die geweldige skuinste van die Drakensberg af op 'n punt 1,675 meter bo seespieël. Die agterwiele van die wa is afgehaal en 'n groot tak onder die wa se as vasgemaak. Daarop moes die wa afskuiwe. Behalwe dat Coetzer die „anatomie" van 'n wa deeglik ken, het hy ook baie sketse uit verskillende aansigte van die Voortrekkerwa „Johanna van der Merwe" in die museum by die Voortrekkermonument gemaak. Die wa wat in die paneel voorkom, is in 1848 gemaak en vernoem na die meisie Johanna van der Merwe wat die assegaai-

---

201) Vergelyk „Wielbande word oorgetrek" in „My Kwas Vertel", bl. 75; huidige besitter W.H. Coetzer. Afb. 28, bl. 69 a: „Trigardt trek die Drakensberg af". huidige besitter: mnr. E. Schweikerdt, Pretoria.

202) Mededeling deur mev. F. Ackroyd, dogter van oorlede mnr. Basson.

203) Vgl. bl. 63 vtn. 190 en bl. 35 vtn. 117.

Oor die Drakensberge
Across the Drakensberg

69a

AFB. 28

Die storm

The storm

steke wat sy tydens die Bloukransmoord opgedoen het, oorleef het.²⁰⁴) Die berg was so steil dat die twee agterosse se sterte aan die wasgebind is en die naasagter s'n aan die disselboom om sodoende te verhoed dat hulle vooroor slaan. Die bome links gooi skaduwees oor die stukkende, gelapte watent. Hulle is, net soos die aasvoëls wat in die lug ronddraai, simbolies van die doodskaduwee wat alomteenwoordig was tydens Trigardt se Trek. Agter die was trek groot- en kleinvee die berg af.²⁰⁵) Behalwe die vrou links op die voorgrond met haar arm om die dogter se skouer, toon geeneen van die ander persone wat in die paneel voorkom enige belangstelling in hierdie dramatiese en gevaarlike aftog van die was nie. Geen spesifieke gebaar of houding van die omstanders lei die oog van die toeskouer na die sentrale punt in die komposisie, naamlik die was met die beurende osse voor, nie. Dit ontnem die paneel baie van dramatiese trefkrag. Die toneel waarteen die gebeurtenis afspeel, is 'n pragtige realistiese weergawe van die indrukwekkende berglandskap. Coetzer bewys hier sy besondere vermoë om 'n bergtoneel met omhullende wolkmassas en 'n wasige vergesig op die agtergrond te skilder.

Carolus, seun van Louis Trigardt, het later van die weergalose oortog vertel: „Die moeilikhede wat daaraan verbonde was, is skier onbeskijflik. Op drie plekke was't te skuins om 'n was oor te laat en moes vir die wiele aan die bokant 'n voortjie uitgegraaf word. Bij die afgane van 'n steilte werd die agterwiele uitgetrek en op 'n slee agter die was vasgemaak, en die agteras met hout teen afslijting beskerm.“²⁰⁶) Dit is een van die indrukwekkendste panele in die hele tapisseriereeks.

---

204) Bewoording op naamplaat by die was in die Voortrekkermonumentmuseum.

205) Kruger, N.: t.a.p. bl. 12.

206) Preller, G.S.: „Dagboek van Louis Trigardt“, bl. CXII.

„Blijde Vooruitzicht" stel die vreedsame en uiteindelijke uittog van die Trekkers uit Natal voor. (Afb. 29) Die Trekkers is hier met hul waens en vee nog bo-op die Drakensberge naby die huidige Oliviershoekpas. Dit is 'n mooi natuurtoneel met groen gras, veldblomme en bome op die skuinste op die voorgrond en bloupersbergreekse op die agtergrond, die land van hoop en belofte. Ongeag die rustige stemming van die tafereel kon die mans wat altyd besig was by die waens, nooit hul waaksaamheid verslap nie, soos duidelik blyk uit die ry berede, gewapende Trekkers links. Die vrouens, soos links op die voorgrond, was deurgaans besig met die versorging van die vee. ²⁰⁷⁾

Die drama van 'n besondere afskeid wat soos later geblyk het finaal was, word uitgebeeld in die paneel „Retief se afskeid". (Afb. 30) Die ruiters is gereed en wag op hul leier, Piet Retief. Retief se seun vorm die sentrale punt van die komposisie waar hy sy moeder vra of hy saam met sy vader, wat langs hom staan, na Dingaan kan gaan. Die meeste omstanders se aandag is op die seun en sy moeder gevestig. Met haar hand op sy skouer gee sy hom verlot daartoe. Retief se dogter Deborah is regs voor besig om haar vader se waterfles vol te maak. ²⁰⁸⁾ Hierdie fles tesame met die bladsak oor sy skouer is later by sy stoflike oorskot op Hlomo Amaboeta of Moordkoppie gekry. Ook hier het Coetzer gesorg dat alle besonderhede histories korrek uitgebeeld is.

Coetzer het tussen die jare 1936 en 1938 'n groot skildery van die Bloukransmoord gemaak. ²⁰⁹⁾ Dieselfde onderwerp het hy nou weer vir

---

Afb. 29 , bl. 71a: „Blijde Vooruitzicht".

207) Kruger, N.: „Die Voortrekkertapisserie", bl. 13.

Afb. 30 , bl. 71 a: „Retief se afskeid".

208) Hierdie fles het Coetzer reeds in 'n stillewe in 1945 geskilder; vgl. „My Kwas Vertel", bl. 113; Die fles en bladsak is vandag in die Voortrekkermuseum, Pietermaritzburg.

209) „Bloukransmoord"; huidige besitter: Potchefstroomse Universiteit; vgl. ook bl. 46 vtn. 138

71a

Blijde Vooruitzicht

Happy Prospect

AFB. 29

Retief se afskeid

Retief's departure

AFB. 30

die elfde paneel in die tapisseriereeks. (Afb. 31) Die rol wat die vrou in die Groot Trek gespeel het, word hier in die tragiëste omstandigheid uitgebeeld: 'n Tafereel van massamoord op vrouens en kinders in die nag speel hom hier af teen 'n agtergrond van brandende waens en gloeiende rookwolke.

In teenstelling met die skildery waarin 'n wyer beeld van die gebeure weergegee word, is die persone in die tapisserie baie verder na vore geplaas. Heel regs op die toneel spring Thérèse Viglione, die vrou van 'n Italiaanse handelaar wat ten tye van die aanval in die omgewing handel gedryf het, op die perd om uit te jaag en die ander Trek-groepe te waarsku.^{210)}

Op voorstel van dr. W.M. Nicol, wat voorgestel het dat die Trekkers se stryd en ontberings teen die natuurelemente ook uitgebeeld behoort te word, het Coetzer die paneel „Die Storm” geskilder.²¹¹⁾ Hierin word 'n haelstorm uitgebeeld wat die Trekkers telkemale gedurende die Trek geteister het. Hierdie geweldige storm met sy gepaardgaande verwoesting het Coetzer uitgebeeld na aanleiding van 'n noukeurige beskrywing van Sir Harry Smith, destydse goewerneur aan die Kaap, wat die Trekkers naby Colenso besoek het.²¹²⁾

Die paneel „Boekevat” (Afb. 32) toon 'n tafereel wat elke aand gedurende die Trek plaasgevind het. 'n Paar waens is in 'n vierkant getrek en 'n seil daaroorheen gespan. Die hele gesin, asook die bediendes, is teenwoordig by die godsdiens wat gelei word deur die gryse grootvader. In Coetzer se persoonlike versameling is 'n hout-skoolskets wat die aandgodsdiens in 'n Voortrekkerhuis uitbeeld.

Afb. 31 , bl. 72 a: „Bloukransmoord”.

210) Die dapper daad van hierdie vrou het Coetzer so diep getref dat hy sy dogter se eerste naam Thérèse gegee het; vgl. bl. vtn.

211) Vgl. vraag Nr. 68, vraelys aan Coetzer, April 1968.

212) Kruger, N.: t.a.p. bl. 16.

Afb. 32 , bl. 72 a: „Boekevat”.

72a

Bloukransmoord
The massacre at Bloukrans

AFB.31

Boekevat

Prayers

AFB.32

Volgens Coetzer het hierdie skets hom geïnspireer om die paneel „Boekevat" te skilder.

Behalwe die skildery van „Die Slag by Bloedrivier" wat tans in die versameling van die Voortrekkermuseum in Pietermaritzburg is, (Afb. 33) het Coetzer verskeie ander uitbeeldings van die slag geskilder. ²¹³⁾ n Uitbeelding van hierdie slag het Coetzer as onderwerp gekies vir die voorlaaste paneel van die tapisseriereeks (Afb. 34) Die toneel is geskilder vanuit die identiese oogpunt as die skildery „Die geveg in die Sloot" wat hy in 1937-1938 gemaak het. (Afb. 35)

In dié paneel kyk ons na die geveg vanuit die sloot wat in Bloedrivier uitloop. Duisende Zoeloes het probeer om die laer vanuit die sloot aan te val maar Sarel Cilliers en tagtig man het op daardie flank n grootskaalse slagting onder die saamgedromde barbare aangerig. Die lanterns aan sweepstokke wat as voorsorgmaatregel teen n moontlike nagtelike aanval moes dien, is op die skildery duidelik sigbaar. ²¹⁴⁾ Die kruitdampe van die gewerskote vorm n diagonale lyn tussen die donker massa Zoeloes in die sloot en die ry waens op die wal. Die strale van die oggendson skyn helder op die watente waarop werpspiese neerreën. Bo in die lug dryf oggendwolkies, getint deur die gloed van die opkomende son, teenoor die kruin van Gelatokop op die agtergrond.

Alhoewel die Trekkervrou geen aandeel in hierdie geveg gehad het

---

Afb. 33 , bl.73 a: „Die Slag van Bloedrivier"; huidige besitter Voortrekkermuseum, Pietermaritzburg.

213) Vgl. bl.40 vtn.126.

Afb. 34 , bl.73 a: „Bloedrivier".

Afb. 35 , bl.73 a: „Die geveg in die Sloot"; huidige besitter: Helpmekeer Hoërskool, Johannesburg; n Kleurafdruk van die skildery het verskyn in die Gedenkuitgawe van die Huisgenoot, Des. 1938, bl. 132; ook in „My Kwas Vertel", bl. 139.

214) Coetzer, W.H.: „My Kwas Vertel", bl. 139.

AFB.33: DIE SLAG VAN BLOEDRIVIER

Bloedrivier
Blood River

AFB.34

AFB.35: DIE GEVEG IN DIE SLOOT

soos by Vegkop die geval was nie, is hierdie paneel onmisbaar, aangesien die geveg die belangrikste in die geskiedenis van Suid-Afrika was.

Die vyftiende en laaste paneel in die reeks is die „Simboliese samevatting“ (Afb. 36) waarin die volle Trekgeskiedenis simbolies weer-gegee word. Die seetoneel in die middel is simbool van die Trekkers se strewe na n eie seehawe. Die donderstorm met bliksemstrale op die agtergrond simboliseer die rampe en ellende wat die Trekkers moes trotseer. n Wolk met n silwer rand dui op die uiteindelijke verlossing. n Gehawende wiel met n rooi velling, wat teken is van die bloedige trekpad, omraam die seetoneel. Dit rus op die anker van hoop en die anker weer op die oop Bybel, simbool van geloofsvertroue. Skerp en helder omkrans die gewel van die Voortrekkerkerkie in Pietermaritzburg die middelste deel om die dank van die Voortrekkers aan die Almagtige vir triomf oor gevare voor te stel. Links is die amfiteater van die Drakensberge. n Groot draak daarby afgeteken, is simbool van chaos. Aan die voet van die Drakensberge is die newels van onsekerheid waaruit n ry Voortrekkerwaens en -vroue met fakkels kom wat die koms van die beskawing aandui. Aan die regterkant word orde en vooruitgang, die vrug op die Voortrekkers se arbeid, uitgebeeld. n Stad word uitgebeeld wat bestaan uit kenmerkende, historiese geboue soos die Stadsaal van Pietermaritzburg, die ou Raadsaal van Pretoria, die Bloemfonteinse Raadsaal en heel regs die eerste kerkie en skooltjie wat die Voortrekkers in Lydenburg gebou het. Bokant hierdie samegestelde stad troon die liglyn van die nog groeiende toekomsstad met sy wolkekrabbers wat n balanserende teehanger vorm vir die Drakensberg - massief aan die linkerkant. Uit die stad verrys die gestalte van Niké, die Griekse godin van

---

Afb. 36 , bl. 74 a: „Simboliese samevatting“.

74a

AFB.36

oorwinning. Sy het 'n palmtak van vrede in haar linkerhand en met haar regterhand plaas sy 'n lourierkrans oor die heldedom van die Voortrek. Die wit duif bo in die middel simboliseer vrede en vryheid. ²¹⁵⁾

Regs onder skakel ratte inmekaar wat deurgevoer word na rokende skoorstene regs wat die industriële groei van Suid-Afrika voorstel. Landbouproduksie en die prag van ons natuurskoon word regs onder voorgestel. Daar is geen dekoratiewe verwerking van motiewe nie en die samestelling is in die geheel uitgevoer in die realistiese styl. Coetzer het daarin geslaag om deur samevoeging en oorvleueling van werklike, denkbeeldige en simboliese voorstellings 'n treffende eenheid in komposisie te skep.

Die voltooide tapisserie is in Desember 1960 deur die Vroueafdeling van die Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging van die Suid-Afrikaanse Spoorweë aan die Beheerraad van die Voortrekkermonument oorhandig. ²¹⁶⁾

Mnr. F. Newton, het ook die tapisserieë geraam en in die saal, wat in die Monument as Voortrekkermuseum ingerig is, gehang. ²¹⁷⁾ Hier-voor het hy wol oor houtborde gespan wat insekwerend gewaarborg is. Agterlangs is dit waar moontlik met arseen bestryk. Daarna is dit onder glas lugdig geraam sodat dit nie deur motte of roes beskadig kon word nie. ²¹⁸⁾ Hierdie tapisseriereeks is die klimaks van Coetzer se kultuurhistoriese werk. Sy persoonlike uitgangspunt dat hy sy volk vir sy volk skilder, word hierin verwerklik. ²¹⁹⁾

Coetzer het geweldige bewondering vir die Trekkerleier Louis Trigardt gehad. Dit spreek duidelik uit die talle skilderye waarin hy

---

215) Kruger, N.: t.a.p. bl. 19 en 20.

216) S.A. Panorama, Nov. 1963: "In hul soektog na 'n Land", bl. 23.

217) Vgl. bl.66, vtn.196.

218) Kruger, N.: "Die Brandwag", 31 Des. 1954, bl. 20.

219) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

episodes uit die Trigardttrek uitgebeeld het. ²²⁰⁾ Louis Trigardt se onwrikbare geloof was een van die man se karaktertrekke wat Coetzer beïndruk het. Hierdie geloof blyk duidelik uit die volgende aanhaling: „We were in the greatest distress in the world and on the point of giving up all hope. But after I had pondered over it for a while, I told my companions that my faith in the Almighty was unshaken. I reminded them that what He does is well done and all for the best.” ²²¹⁾

Hierdie bewondering van Coetzer vir Louis Trigardt het ook die tema vir sy grootste kultuurhistoriese skildery bepaal, naamlik die muur-skildery „Vir jou, Suid-Afrika” vir die provinsiale gebou in Pretoria. ²²²⁾ (Afb. 37)

Coetzer se eie idee was om ’n samegestelde toneel te skilder wat die geskiedenis van Suid-Afrika sou uitbeeld van die Strandlopers af tot by die Unifikasie in 1910. Dit sou ’n samevatting wees van die by-

-
- 220) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer met verskeie geleenthede; Coetzer het ook sy dogter se tweede naam Louise afgelei van die Trekkeleier Louis Trigardt se naam; vgl. ook bl.51 vtn.155.
- 221) Fuller, Claude: „Louis Trigardt's Trek across the Drakensberg”, bl. 84.
- 222) Dr. W.M. Nicol, destydse administrateur van Transvaal is in 1956 as Voorsitter benoem van die Versieringskomitee vir die provinsiale gebou in Pretoria. Hierdie komitee moes toesien dat die provinsiale gebou nie slegs ’n utiliteitsfunksie vervul nie maar ook die kulturele behoeftes van die volk bevredig; Nicol, dr. W.M.: Brosjyre by die Inwyding van die provinsiale gebou, 27 Nov. 1963, bl. 3.

In 1960 het die toenmalige administrateur van Transvaal, mr. F.H. Odendaal en dr. Nicol, wat aangebly het as Voorsitter van die Versieringskomitee, W.H. Coetzer genader om ’n muur-skildery vir die provinsiale gebou te skilder; Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1967 en vraag Nr. 75, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968.

Afb. 37 , bl.76 a: „Vir jou, Suid-Afrika”. Huidige besitter: provinsiale gebou, Pretoria.

draes van al die verskillende rassegroepe tot die vestiging en groei van Suid-Afrika. Hierdie idee van Coetzer is verwerp omdat dit feitlik soortgelyk sou wees aan die muurpaneel „Die Ontdekking“ wat Alexis Preller vir die provinsiale gebou sou skilder.

Hierop het Coetzer die tema wat hy uiteindelik uitgebeeld het, voorgestel. Hiervoor was prof. Meiring ook nie te vinde nie. Op versoek van laasgenoemde het die skilder toe op klein skaal 'n dekoratiewe paneel ontwerp waarmee beide prof. Meiring en dr. Nicol baie ingenome was. Die administrateur, mnr. Odendaal, het egter daarop aangedring dat Coetzer die toneel van die Trek oor die Drakensberg moes skilder.²²³⁾ Volgens hom sou menige kunstenaar in staat wees om 'n soortgelyke dekoratiewe paneel te skilder, terwyl slegs Coetzer die toneel van die Trek oor die Drakensberge sou kon skilder.²²⁴⁾

Vervolgens het Coetzer 'n kleurskets van sy beoogde muurskildery gemaak. Dit was 'n uitbeelding van die plek waar Louis Trigardt met sy waens oor die Drakensberge afgetrek het na die koorsstreek op weg na Lourenco Marques en die see.²²⁵⁾ Om hierdie skildery te maak het Coetzer verskillende oliesketse van die besondere plek in die berge ter plaatse gaan maak.²²⁶⁾

Coetzer het die reusepaneel van 12 meter 19 cms. by 3 meter 4 cms. in die sitkamer van sy huis geskilder. Weens die lengte van 12 meter 19 cms. was dit egter nodig dat die paneel in drie verskillende dele geskilder word.

'n Faktor waarmee die kunstenaar rekening moes hou en wat sy taak aansienlik bemoeilik het, was die groot venster wat in sy ateljee aan

---

223) Vraag Nr. 75 (iii), vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968.

224) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 27 Mei 1969.

225) Brosjyre vir die Inwyding van die provinsiale gebou, 27 Nov. 1963, bl. 12.

226) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, 27 Mei 1969.

sy rugkant was en direkte lig op die doek gewerp het. As gevolg hiervan het swart byvoorbeeld donkergrys vertoon en was Coetzer genoodsaak om 'n kleur eers absoluut korrek op sy palet te vermeng voordat hy dit op die doek kon aanwend. Om perspektief te bemeester in 'n skildery van hierdie afmeting was 'n bykomende probleem met so 'n beperkte ruimte ter beskikking aangesien die skildery 'n toneel wye as die normale oogspan ingesluit het.²²⁷⁾

Coetzer het hierdie muurskildery in realistiese besonderhede vol dramatiek geskilder. Afgekapte boomstompe is met rieme onder die agteras van die wa op die voorgrond vasgemaak om die wa in die spoed van daling teen die geweldige steilte te rem.²²⁸⁾

Op die agtergrond troon die majestueuse Ngopelapiek oor die bosryke krokodilvlakte, wat uitstrek tot by die wasige gesigseinder. Tussen die wa en die kranse regs word lig en skadu dramaties-simbolies afgewissel teen onheilspellende donkerblou wolke wat in die kloue afsak. Die verweerde geel seil van die wa vorm 'n skerp kontras met die somber wolke daaragter. Die alomteenwoordige aasvoëls is simbool van dood en ellende wat die Trigardttrekgeselskap deurgaans geteister het. Die kruin voor, waar die figure geplaas is, toon die groen, vrugbare natuur van die berge.

Hier word al die kenmerke vertoon wat die Groot Trek onderskei het van ander volksverhuisings. „Hier was geen strooptog van fortuinsoekers wat hulself wou verryk nie maar 'n eerlike soektog na 'n woonplek deur 'n nuwe nasie.“²²⁹⁾ Die hele gesin het saamgekom en alle besittings en vee is saamgeneem.²³⁰⁾ Op die voorgrond is die persone hoofsaaklik in drie groepe gerangskik. Dit wil voorkom

---

227) Vraag Nr. 75 (iii), vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968.

228) Brosjyre by die Inwyding van die provinsiale gebou bl. 12.

229) Ibid, bl. 12.

230) Vgl. bl.62 vtn.185.

asof slegs die vroue en kinders in die middel intense belangstelling toon in die gevaarlike omlaagsak van die wa. 231)

Die vroue en kinders regs op die voorgrond, is die derde groep figure. Alhoewel die drie seuns, van wie een sy hoed in 'n groetende houding lig, in 'n ander rigting stap, vorm hulle nog deel van die groep. Ook nie een van hierdie groep se aandag is op die wa, wat op krakende takke die skuinste afskuif, gevestig nie. Geen besondere persone is as modelle vir hierdie groep gebruik nie.

Die voltooide muurskildery is ongelukkig in 'n lokaal aangebring wat vir 'n groot skildery te klein is om reg daaraan te laat geskied. Die toeskouer kan nie ver genoeg terugstaan nie en kry gevolglik nooit 'n geheelbeeld van die skildery nie.

Benewens die feit dat dit, wat afmeting betref, die grootste skildery

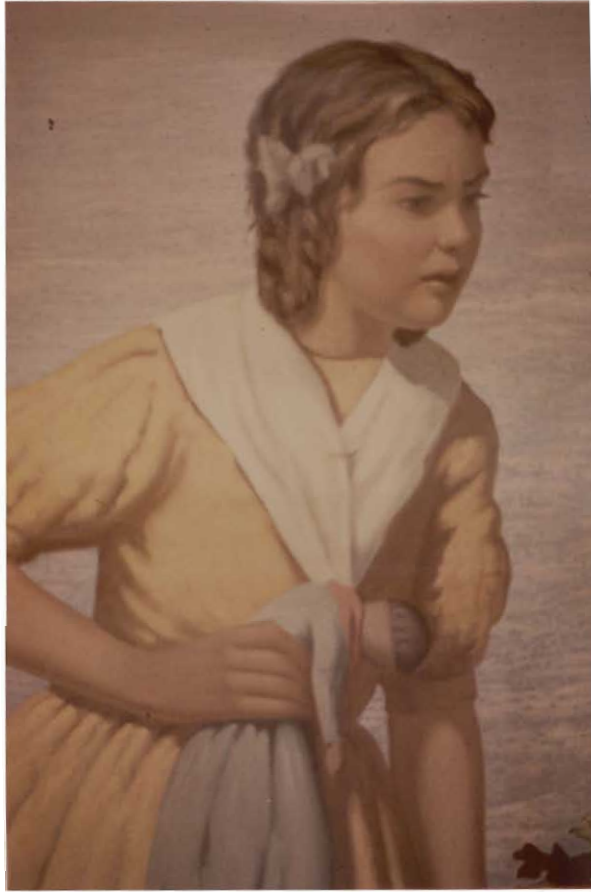
---

231) Die dogtertjie met 'n geel Voortrekkerrok aan en 'n lappop in haar hand is Coetzer se dogter Thérèse Louise. (Afb. 38) Die seuntjie wat op sy hurksit en met sy hand wuif, is sy seun Wenselouis. In die groepie links is die vrouens besig met alledaagse werk terwyl die ou man in die rigting van die wa tuur. Laasgenoemde was 'n sekere mnr. du Plessis en stel in die muurskildery Daniël Pfeffer, die ou onderwyser in Trigardt se trek, voor. (Afb. 39) Die vrou links agter die sittende ou man is Coetzer se moeder. Hy het haar jonger geskilder aangesien sy Hannelie Scheepers van die Trigardt trek moes voorstel. Die vrou wat besig is om die vuurtjie met die blaasbalk aan te blaas is Coetzer se vrou.

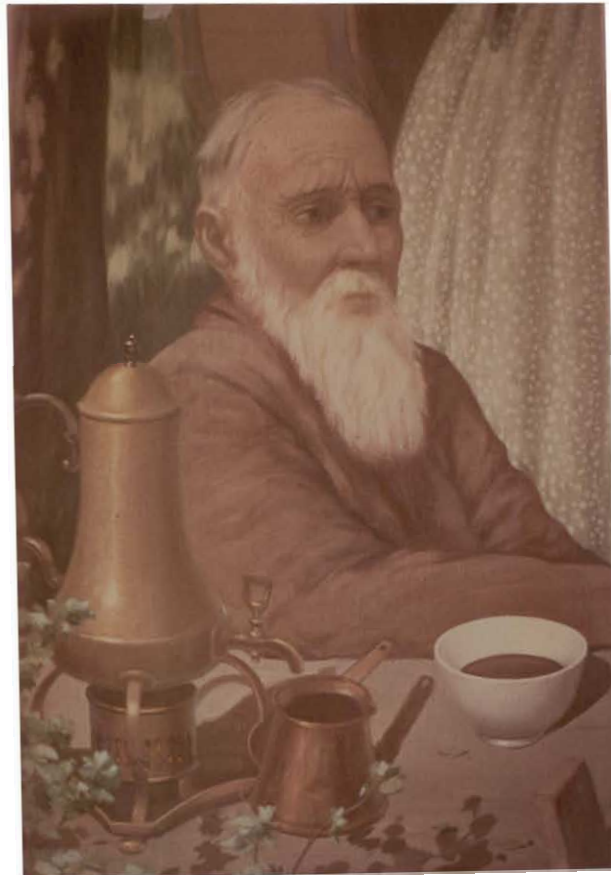
Afb. 38, bl.79 a: "Detail van dogter in die muurskildery "Vir jou Suid-Afrika".

Afb. 39, bl.79 a: "Detail van Daniël Pfeffer in dieselfde muurskildery".

Coetzer het 'n selfportret gebruik vir die sentrale figuur op die voorgrond. Hy stel Louis Trigardt, die leier van die trekgeselskap, voor. Die geposeerde houding en rigting waarin hy kyk, doen afbreuk aan die dramatiese stryd van osse en wa wat reg voor hom afspeel.

AFB. 38 : COETZER SE DOGTER

AFB. 39 : DANIEL PFEFFER

is wat Coetzer gemaak het, is dit kultuurhistories van besondere waarde. Coetzer het die histories korrekte oorgangspunt oor die berg uitgebeeld. Die wa en alle ander gebruiksartikels, die klere- drag van die persone, is weergawes van voorbeelde in verskillende musea.²³²⁾

In hierdie werk kom Coetzer se fotografies-realistiese styl tot volle ontplooiing. Sy eerbied vir die werklikheid, soos God dit daargestel het, kom duidelik in hierdie werk tot uiting. Hier was ook die geleentheid vir Coetzer om sy meesterskap in die uitbeelding van artikels wat van verskillende soorte materiaal vervaardig is te bewys. 'n Duidelike voorbeeld hiervan is die realistiese uitbeelding van detail by die skildering van die ou skoolmeester Daniel Pfeffer wat by 'n houttafeltjie sit waarop verskillende koper- en porseleinartikels staan. (Afb. 39) Juis deur aanskoue van besonderhede van hierdie aard kom 'n mens tot die besef van die grootsheid van hierdie muurskildery.

Dit was Coetzer se laaste historiese skildery en hy plaas self die seël op die einde van hierdie fase in sy kunsloopbaan met die volgende woorde: „Na dertig jaar is ek nou klaar met die uitbeelding van geskiedkundige onderwerpe.”²³³⁾ Hy spreek egter die wens uit dat ander kunstenaars ook die uitbeelding van die Suid-Afrikaanse geskiedenis as tema sal kies aangesien dit so 'n ryke verskeidenheid onderwerpe bied.

Na die voltooiing van hierdie kultuurhistoriese skildery hou Coetzer hom tot vandag toe besig met skilderkuns van 'n meer persoonlike aard.

---

232) Vgl. voorbeelde van kleredrag in die Voortrekkermonument- museum, Pretoria.

Vgl. Afb. 39, bl. 807a: Detail uit „Vir jou Suid-Afrika.”

233) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

HOOFSTUK III

COETZER SE PERSOONLIKE KUNS

Behalwe dat Coetzer met sy kultuurhistoriese kunsskeppinge ons van 'n waardevolle nalatenskap verseker het, het hy reeds oor 'n tydperk van meer as veertig jaar 'n rykdom van voortreflike skilderye van 'n meer persoonlike aard gelewer. Sy landskappe, stillewes en portretskilderye word vandag in kunsgalerye, ambassades en privaatkunsversamelings aangetref. (Afb. 40)

Toe hy in 1925 sy wamakery laat vaar het om hom voltyds aan die kuns te wy, het hy besef dat hy hard en toegewyd sal moet werk.²³⁴) Hy moes hom en later ook sy familie van 'n bestaan kon verseker. Sy selfopgelegde taak om die geskiedenis van sy volk deur middel van sy kuns uit te beeld het baie jare in beslag geneem waartydens daar vir hom nie voldoende geleentheid was om die meer winsgewende genre van landskap, stillewe en portretkuns te beoefen nie.

Aan die einde van 1934 was hy genoodsaak om sy oorsese kunsstudie te staak en na Suid-Afrika terug te keer aangesien sy geld op was. Vir sy uitstallings wat op 13 Augustus 1928 en 19 Oktober 1931 in Johannesburg gehou is, het hy onmiddellik landskappe van die omliggende platteland om Johannesburg begin skilder.²³⁵)

Coetzer het egter nie ononderbroke kultuurhistoriese temas geskilder nie. Tussenin het hy landskappe, stillewes en portrette geskilder, deels ter afwisseling van die beperkende geskiedkundige temas, maar ook omdat hy geld moes verdien. Die aanvraag vir hierdie skilderye

---

Afb. 40 , bl.81 a: "A mountain stream in Basutoland"; huidige besitter: S.A. Ambassade, Athene, Griekeland.

234) Vgl. bl. 9 vtn.29 .

235) Vgl. bl. 9 vtn.31 ; bl. 11 vtn.36 en bl.33 vtn.113.

81a

AFB 40: A MOUNTAIN STREAM IN BASUTULAND

van hom het gaandeweg toegeneem en die meeste van die werke het hy uit sy ateljee verkoop.²³⁶⁾

Sy groot muurskildery „Vir jou, Suid-Afrika" wat in die provinsiale gebou in Pretoria hang, was sy laaste kultuurhistoriese werk.²³⁷⁾ Sedert daardie tyd skilder Coetzer elke dag in sy ateljee of buite in die natuur. Vir persoonlike kuns van Coetzer is die onderwerpe wat hom aangryp rondom hom te vinde. Wisselwerking tussen hom en sy omgewing is van groot invloed op sy kunswerk. Dit is reeds merkbaar in sy vroegste landskapskilderye van die Transvaalse platteland.²³⁸⁾ Latere reise wat hy deur die land onderneem het om geskiedkundige plekke te besoek, het sy „omgewing" baie verbreed. Daarom bemerk ons in sy latere landskapskilderye so 'n groot verskeidenheid onderwerpe.

Coetzer se benadering tot die skilderkuns en sy fyn realistiese metode van uitbeelding het gedurende die vroeëre jare van sy kunsloopbaan nie altyd byval gevind by die leidende persone op kunsgebied en die kunskritici nie. In die jare voor 1928 is geeneen van sy skilderye deur die „South African Academy" vir uitstalling aanvaar nie.²³⁹⁾ Coetzer is hierdeur gelukkig nie ontmoedig nie. Sy volharding is beloon toe een van sy werke in 1928 uiteindelik vir 'n uitstalling aanvaar is.²⁴⁰⁾

Net soos sy kultuurhistoriese werke is ook sy persoonlike kuns suiwer realisties. Dit is die gevolg van die deeglike, streng akademiese

---

236) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1967.

237) Vgl. bl. 80 vtn.223 .

238) Vgl. bl. 9 vtn.31 .
Persoonlike kuns beteken werke wat sonder opdrag gedoen is en wat hy bloot vir sy plesier doen.

239) Vgl. bl. 8 vtn.27.

240) Vgl. bl. 9 vtn.32.

opleiding wat hy aan die oorsese kunsskole ontvang en waarvan hy nog nooit afgewyk het nie.²⁴¹⁾

„Daar het hy geleer wat hy tot vandag toe beskou as die vier kardinale en grondliggende vereistes van goeie tekenkuns: komposisie, vorm, kleur en tegniek. As die een reg is en die ander verkeerd, is die tekening 'n mislukking. As al vier tegelyk reg is, is jy 'n meester.“²⁴²⁾

Coetzer se kunsbeskouing as realistiese skilder is gegrond op kwaliteit en afwerking.

In hierdie geval word met realisme bedoel benadering van die wêreld om ons heen wat meer berus op uiterlike ervaring as op idealisme of geloof, wat van binne uit kom. Realisme is waarneming; 'n sorgvuldige vasle van besonderhede. Dit kan alleenlik bereik word as die waarneming gesteun word deur simpatie en voorliefde.²⁴³⁾ Bovendien moet die kunstenaar ook oor vormkrag en kennis beskik om die natuur en mens suiwer te kan weergee sodat die werke wat hy skep nie net vir homself nie maar ook vir sy medemens genot kan verskaf.

Volgens Coetzer self word 'n hoër kunspeil bereik deur die getroue en kundige weergawe van wat werklik met die oog gesien kan word as in abstraksies wat die werklikheid verander.²⁴⁴⁾ Dit is sy strewende om die breë volkslae sy kuns te laat verstaan en waardeer.

Behalwe die aanmoediging van sy moeder en sy persoonlike oortuiging het die skoonheid van die natuur Coetzer geïnspireer om 'n kunsloopbaan te volg.²⁴⁵⁾ Die natuur was nog altyd die voedingsbron vir sy

---

241) Vgl. bl. 14 vtn.50 .

242) Kruger, J.J.: „Ons Kuns“, Deel I, bl. 97.

243) Bouman, A.C.: „Kuns en Kunswaardering“, bl. 35.

244) Kruger, J.J.: „Ons Kuns“, Deel I, bl. 98.

245) Vgl. bl. 8, vtn.26 .

kuns en hy het hom steeds met liefde wat nooit verslap nie, daarin verdiep.

„Die kuns is egter meer volkome as die natuur. Daarin word 'n lewe gevorm met so 'n vaste bou en so 'n klare orde en harmonie as wat in die natuur nooit kan bestaan nie.“²⁴⁶⁾ Dit is die taak van die kunstenaar om in sy uitbeelding selektief te werk te gaan en orde te skep uit die „chaos“ van natuurvorme.²⁴⁷⁾ Hierdeur kon Coetzer steeds uiting gee aan sy strewe na komposisie wat rus en stemming aan sy skilderye verleen.

Coetzer is 'n kunstenaar wat bedrewe is in die hantering van 'n verskeidenheid kunsmedia. Hy werk afwisselend met olieverf, gouache, pastel, houtskool, potlood, etse, droognaald, mezzotint, aquatint en tempera.²⁴⁸⁾ Daarby is hy steeds besig om sowel die moontlikhede as die beperkinge van verskillende media te ondersoek en uit te toets. Sedert sy studiejare gee hy egter voorkeur aan olieverf en sy hantering van dié medium getuig van noukeurige arbeid en deeglike vakmanskap.

Die aard en karakter van die onderwerp wat hy uitbeeld, bepaal die tegniek wat hy aanwend. Die fyn kwaswerk wat ons aantref in die meeste van sy stillewes word afgewissel deur kragtige en spontane paletmeswerk soos in sy skildery „Houhoek, Kaap“. (Afb. 41) In hierdie skildery beweeg die aanskouer se oog langs die ploegvore van die landerye op die voorgrond na die plaasopstal met sy wit mure in die verte. Bosbegroeide berge en bloupers bergpieke troon uit op die agtergrond. Die donker kloue vorm rigtingslyne wat lei na die

---

246) Bouman, A.C.: „Kuns en Kunswaardering“, bl. 21: Aanhaling van Broder Christiansen in „Die Kunst“ (1930) bl. 258.

247) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

248) Vraag 46 in vraelys aan Coetzer, April 1967.
Afb. 41, bl.84 a: „Houhoek, Kaap“. Huidige besitter:
mnr. E. Moskow, Waterkloofweg 280, Brooklyn, Pretoria.

84a

AFB. 41 : HOUTBOK, KAAP.

sentrale punt, naamlik die plaaswoning, terwyl die goudkleurige populierbome in die verte skerp vertikale kontraspunte vorm. In teenstelling met Coetzer se gebruiklike dun verfaanwending kry ons hier ekspressie van medium deur die aangeplakte verf wat 'n ryk oppervlakte-tekstuur weergee.

Wat betref die motivering vir sy keuse van bepaalde onderwerpe vir skilderye verklaar Coetzer: „Ek skilder 'n reuse-bewolkte somers-Drakensbergtoneel met net soveel plesier as 'n Vrystaatse wintervlakte in helder bakkende sonskyn. Ek skilder 'n portret met net soveel entoesiasme en plesier as 'n stillewe. Ek poog egter om uit die eenvoudigste en geringste ontwerp 'n mooi kunswerk te skep. Die skoonheid van die natuur, mooi hoë blou berge, kan die oog van die leek mislei, maar om 'n kaal en verlate Vrystaatse vlakte te skilder kan jy nie die hulp van skoonheid van berge inroep nie. Ja, ek probeer om 'n vlakte te skilder met net soveel inspanning en deeglikheid as wat ek aan die dag lê wanneer ek 'n stillewe skilder.“²⁴⁹⁾ Dit is nie die sigbare skoonheid wat hom soseer interesseer nie as die vermoë om ook uit 'n onskone onderwerp kunskwaliteit te tower.²⁵⁰⁾

Tog het Coetzer hom nog nooit onderworpe gevoel aan inspirasie as 'n voorvereiste vir kunsskepping nie. Vir hom is dit die vermoë, vakmanskap en noukeurige arbeid wat die kunstenaar se waarde bepaal. „Hy wat werklik kunstenaar gebore is, het altyd inspirasie. Sy talent is sy lewe. Dit is 'n onophoudelike stroom deur hom waaraan hy uiting moet gee.“²⁵¹⁾

Coetzer se besondere liefde vir musiek het egter tog as inspirasie gedien vir bepaalde skilderye. „Met die begin van Beethoven se

---

249) Vraag nr. 48, vraelys aan Coetzer en Radiopraatjie „Om die Kampvuur“, 21 Junie 1965.

250) Kruger, J.J.: „Ons Kuns“, Deel I, bl. 98.

251) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

sewende Simfonie is die musiek absoluut duidelik vir my", verklaar Coetzer, „en ek sien en hoor die voetstappe nader en nader, en een-tonig stap na die geopende graf." ²⁵²⁾ Daarom het hy die plaat herhaaldelik gespeel om sodoende in die regte stemming te kom om die tragedie van die begrafnis toneel in die tapisserie in die Voortrekkermonument te skilder.

Wanneer Coetzer 'n landskap skilder, werk hy uitsluitlik met die natuur. Elke skildery is die uitbeelding van 'n bestaande plek. Gedurende sy loopbaan as kunstenaar het hy Suid-Afrika deurreis en soms daelank op afgeleë plekke in sy tentjie gewoon waar hy sketse en skilderye van die omgewing gemaak het.

Met hierdie natuurskildering werk hy vinnig en voltooi 'n kleurskets van ongeveer 40 cms. by 30 cms. met olieverf binne die bestek van 'n uur. „Oribi Gorge" (Afb. 42) is 'n voorbeeld van so 'n kleurskets. In die skildery kyk ons van 'n hoë posisie af op die rivier wat deur die „Oribi Gorge" in die suide van Natal kronkel. Alhoewel die kwaswerk spontaan is en die verf met vlugtige hare aangewend is, is die sekerheid waarmee dit gedoen is, opvallend. ²⁵³⁾

Met geoefende oog is hy altyd besig om te soek na moontlike onderwerpe vir landskapskilderye. Wanneer hy so 'n toneel raakloop, beskou hy dit noukeurig vanuit verskillende posisies en besluit dan op 'n bepaalde aansig. Met sy verfkassie op sy skoot en die skilderdoek in die deksel vasgeklem maak hy 'n vlugtige houtskoolskets. Daarna word die kleure op die palet gemeng. Met 'n breë kwas word die basiese kleure aangebring waarna hy soms met pynlike sorg die

---

252) Vraag nr. 48, vraelys aan Coetzer, April 1968. Vergelyk bl. 68 vtn.200 „Die Begrafnis in die Veld", Afb. 26 bl.68 a. Afb. 42 , bl.86 a: „Oribi Gorge", huidige besitter: Mnr. C. Basson.
253) Onderaan die skildery het Coetzer aangestip dat dit hom een uur geneem het om te voltooi.

86a

AFB.42: ORIBI GORGE

fynere kleurnuanses op die plek self, of later in sy ateljee, inskilder. (Afb. 43)

Vir 'n groot skildery neem hy dikwels ook 'n kleurskyfie van die toneel as hulpmiddel tesame met sy kleurskets, terwyl hy later in sy ateljee die skildery aanpak. ²⁵⁴)

Coetzer werk soms afwisselend aan meer as een skildery tegelyk om die verf op die afsonderlike skilderstukke voldoende tyd te gee om tussen die werkperiodes droog te word. ²⁵⁵)

Die onderwerpe wat hy in sy landskapskilderye uitbeeld, wissel van dramatiese bergtonele met omhullende wolkeffekte, groot in formaat, tot eenvoudige, bykans kleurlose Vrystaatse wintervlaktes wat gewoonlik kleiner is. Sy uitbeelding van vergesigte van die Suid-Afrikaanse landskap beeld die wydsheid van die vlaktes uit.

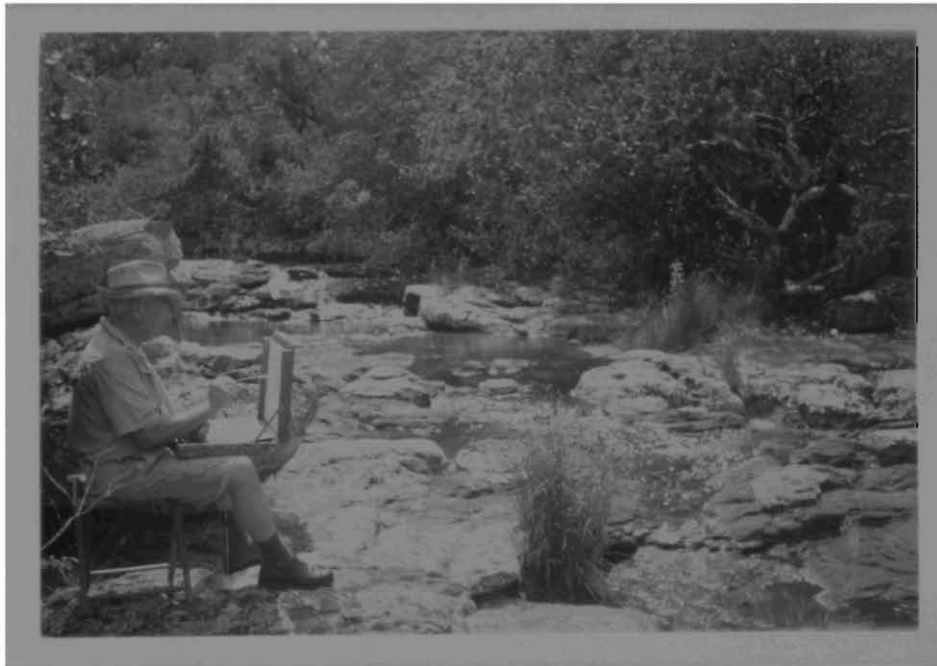
Tallose skilderye van grootse bergtonele en ander landskappe ly soms aan die gebrek dat hulle 'n uitbeelding is van enkele dele van die voorgrond en van bergkranse wat soos toneelskerms agtermekaar geplaas is sonder enige verband. In die meeste van Coetzer se landskappe slaag hy egter daarin om die skerp kontras tussen die helder-kleurige Suid-Afrikaanse natuur en die meestal helderskoon lug tot 'n pragtige eenheid saam te bind. Gevolglik word die meeste van sy landskapskilderye gekenmerk deur 'n besonder eie atmosfeer.

Coetzer het baie skilderye van die Drakensbergreeks in Natal gemaak; hy was getref deur die skoonheid en grootsheid daarvan. ²⁵⁶) In

---

Afb. 43, bl. 87 a: Coetzer besig om in die veld te skilder. Vergelyk ook vraag nr. 81, Vraelys aan Coetzer, April 1968.
254) Brief van mnr. C. Basson, gedateer 13 Mei 1969.
255) Vraag nr. 31, vraelys aan Coetzer, April 1968.
256) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

87a

AFB. 43: COETZER BESIG OM IN DIE VELD TE SKILDER

die skildery „n Vergesig van die Drakensberge, Natal", (Afb. 44) is die genoemde bergreeks ver op die agtergrond geplaas. Die blou van die waterstroom wat die oogbaan die toneel inlei, word herhaal in die agterste bergreeks asook in gedeeltes van die lug wat tussen die wolke sigbaar is. Die verskeidenheid ryk bruin kleure van die rante in die middel word fyntjies in die wolke weerspieël en vorm sodoende 'n bindende kleurfaktor. Dieselfde roesbruinkleure word terwille van kleurbalans in die rivierwalle en sandbanke regs voor herhaal. Die laat middagson laat die waaigras goudkleurig vertoon. Die enkele figuur van 'n Bantoevrou wat in die verte met 'n waterkan op haar kop na die strooise terugkeer, versinnebeeld die nietigheid van die mens in vergelyking met die grootsheid van die natuur. Die skildery se komposisie is deeglik beplan en ons oog word gelei langs diagonale kruislyne wat gevorm word deur die skaduwees van die sloot en die rantereeks in die middel, terwyl die reënbus wat links op die agtergrond uitsak volledig deel van die komposisie vorm.

„Storm oor die Oostelike krans, Mont-aux-Sources, Natal" (Afb. 45) bied 'n nader aansig van 'n gedeelte van die Drakensbergreeks. Die landskap op die voorgrond is gehul in 'n warm gloed van die najaar. Oorwegende herfskleure, wat selfs teen die laaghangende wolkbanke oor die berge weerkaats, het 'n saambindende invloed in die skildery. Die alleenstaande kiepersolboom links op die voorgrond is die enigste vertikale lyn in 'n komposisie van hoofsaaklik horisontale en skuinsvloeiende lyne.

„Die Middel Torings, Mont-aux-Sources, Natal", (Afb. 46) is ge-

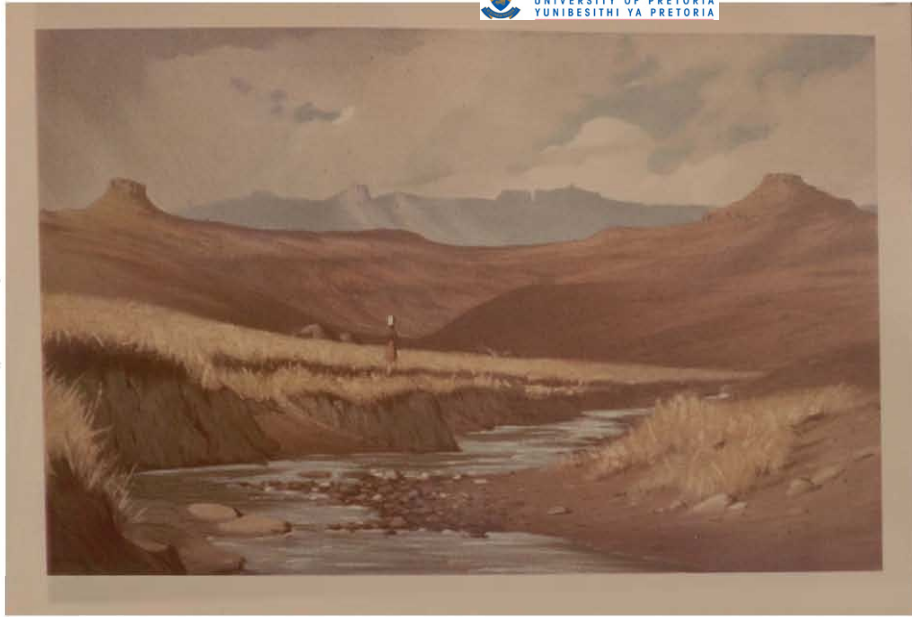

Afb. 44 , bl. 88 a: „n Vergesig van die Drakensberge, Natal".

Huidige besitter: prof. H.G. Schweikerdt, Pretoria.

Afb. 45 , bl. 88 a: „Storm oor die Oostelike krans, Mont-aux-Sources, Natal." Huidige besitter: mnr. E. Schweikerdt.

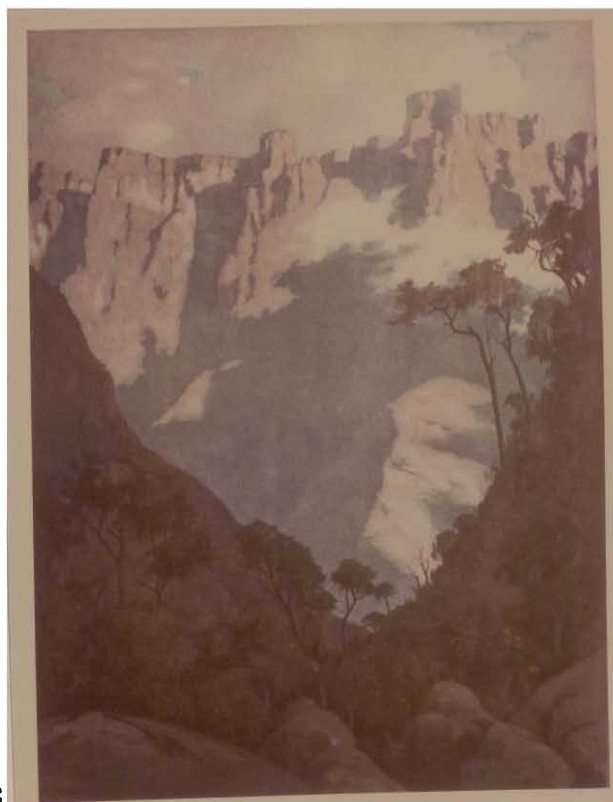
Afb. 46 , bl. 88 a: „Die Middel Torings, Mont-aux-Sources, Natal". Huidige besitter: mnr. E. Schweikerdt, Pretoria.

AFB.44

AFB.45

AFB.46

skilder vanuit die kloof op die voorgrond wat self in donker skaduwee gehul is. Die kranse van die berge agter, wat feitlik loodreg die hoogtes inskiet, vorm 'n afwisselende patroon van son-en-skaduspel terwyl wit vlieswolke daarvoor verbyskuif.

Vergesigtonele waar die uitgestrekte landskap in die dynserige vertes versmelt, is 'n baie geliefkoosde onderwerp van Coetzer. Hierdie tonele het hy telkemale in sy skilderye uitgebeeld.²⁵⁷⁾ Ons sien in die skildery „Gesig op die Laeveld, Oos-Transvaal“, (Afb. 47) 'n aantal bome links op die voorgrond wat tesame met die bome verder terug aan die regterkant 'n omraming vorm vir 'n bosbedekte vlakte op die agtergrond. Deur middel van 'n toonwaarde-gradering van pers en blou verdwyn die gesigseinder in die gedempte rooskleur van die wolkelose lug.

'n Amper soortgelyke uitsig gee die skildery „Na die Storm“. (Afb. 48) Coetzer het hier egter twee reuse kremetartbome links op die voorgrond geplaas. Vir 'n kenner van daardie streek is hierdie fyn realistiese uitbeelding, veral van die bome baie natuurgetrou. Die boog wat deur die gebuigde tak van die naaste boom gevorm word en verder versterk word deur die reënboog teen die vogbelaaide reënwolke agter, vorm basies 'n ellipskomposisie. Die kontras tussen die oorwegend donker, gedempte agtergrond en die helder ligval op die bome, gras en hutte op die voorgrond is in hierdie skildery besonder geslaag.

Coetzer het veral in later jare baie skilderye van die Transvaalse en Vrystaatse wintervlaktes gemaak. In die meeste van hierdie werke

---

257) Vergelyk, „Vir jou, Suid-Afrika“. Huidige besitter: die prov. gebou, Pretoria.

Afb. 47 , bl.89 a: „Gesig op die Laeveld, Oos-Transvaal“. Huidige besitter: mnr. E. Schweikerdt, Pretoria.

Afb. 48 , bl.89 a: „Na die Storm“. Huidige besitter: mnr. E. Schweikerdt, Pretoria.

89a

AFB.47: GESIG OP DIE LAEVELD, OOS-TRANSVAAL .

AFB.48: NA DIE STORM

het ons 'n verdeling waarin die voorgrond slegs ongeveer een derde van die skildery beslaan. Die gevolg hiervan was dat ons met meer stemming en minder relaas in dié skilderye te doen kry. Deur dieselfde stemming van heimweewekkende skoonheid het die werke van die veritaliaanste Fransman, Claude Lorrain (1600-1682) beroemd geword. Die Hollander Jan van Goyen (1596-1656) het ook geweet hoe om die alledaagse natuurtooneel in 'n droombeeld van rustige skoonheid om te skep. ²⁵⁸⁾

Twee van Coetzer se landskapskilderye pryk vandag in die kunsversameling van die Britse Koningshuis. Die twee skilderye het hy in opdrag van die Johannesburgse en Bloemfonteinse Stadsrade onderskeidelik geskilder en hulle is in 1947 tydens die besoek van die Britse koninklike familie aan Suid-Afrika as geskenke aan hulle oorhandig. ²⁵⁹⁾

Die een skildery toon die dorpie Graskop in Oos-Transvaal op die voorgrond met 'n vergesig op die Laeveld van die Kruger-Wildtuin op die agtergrond. Die ander gee 'n blik op Bloemfontein met die Vrystaatse vlaktes op die agtergrond. ²⁶⁰⁾

„Studie in Groen" (Afb. 49) is nie 'n groots of uitgestrekte landskap nie, maar 'n intieme stukkie natuur met 'n paar bome en rotse op die voorgrond. Coetzer gebruik hier 'n verskeidenheid grys-groen kleure wat hy op berekende wyse saamgevoeg het tot 'n lewendige patroon

---

258) Gombrich, E.H.: „Kuns deur die Eeue", bl. 294 en 312.

259) „The Star", 28 Oktober 1966.

260) „Die Vaderland", 26 Augustus 1965; Kleurafdrukke van hierdie twee skilderye kon nie verkry word nie. 'n Afdruk van die skildery van die Bloemfonteinse stadsraad verskyn in Nienaber, P.J.: Skone Kunste in Suid-Afrika, bl. 217.

Afb. 49, bl. 90 a: „Studie in Groen". In Coetzer se persoonlike versameling

90a

AFB. 49 : STUDIE IN GROEN

van lig en skadu. Daar is geen voorafbeplande komposisie nie, maar dit is vol atmosfeer.

Coetzer se landskappe is baie gewild by kunsliefhebbers en privaat-versamelaars in Suid-Afrika. Die kenner voel waardering vir die deeglike vakmanskap, komposisie en tegniese vaardigheid; die leek bewonder die strelende en natuurgetroue weergawe en wek by hom die verlange na geïdealiseerde natuurlewe. Bowendien word in menige huis in ons land afdrucke van sy skilderye aangetref. ²⁶¹⁾

Coetzer is vandag nie bereid om van sy stilleweskilderye te verkoop nie. Die rede hiervoor is die groot waarde wat hy aan hulle heg en die feit dat hy geweldig baie tyd daaraan bestee om hulle te maak. ²⁶²⁾

Coetzer het in baie van sy stilleweskilderye daarin geslaag om ook uit onaantreklike onderwerpe werk van hoogstaande kunsgehalte te skep. 'n Voorbeeld is „A Dusty Shelf” (Afb. 3) wat reeds in 1931 deur die Johannesburgse kunsgalery aangekoop is. Ook vandag moet dit beskou word as een van Coetzer se beste werke. Hierdie besondere skildery is deur Sir Russel Flint bekroon met 'n eerste prys tydens 'n uitstalling van kunswerke van al die kunsstudente aan die „Regent Street Polytechnic School” in Londen. ²⁶³⁾

---

261) Reproduksies van die volgende skilderye van Coetzer is gemaak:

„Blijdevooruitzicht, Natal”.
„Trigardt deur Witrivierspoort”.
„Die Seekoeigat”.
„Nagmaal, maanligtoneel”.

Ook afdrucke van 9 landskappe, een stillewe en die portret van dr. J.D. Kestell.

(Vgl. vraag nr. 80, vraelys aan W.H. Coetzer, April 1968 en kunskatalogus van die kunshandelaars Schweikerdt, Pretoria.)

262) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

Vgl. Afb. 3, bl. 15 a: „A Dusty Shelf”. Huidige besitter: Johannesburgse kunsgalery. „Lys van werke in die versameling”, Suid-Afrikaanse versameling, Nr. 8.

263) Vergelyk omsendbrief aan die Johannesburgse kunsmuseum, Maart 1969 en bl. 15 vtn. 53 en bl. 16 vtn. 55.

Die skildery toon 'n aantal stofbedekte ou bottels op 'n stowwerige hout-rak in 'n ateljee. Die uitbeelding van stof op al die verskillende voorwerpe het die kunstenaar verkry deur gebruik van verskillende grys kleure. Coetzer se voorliefde vir fyn realistiese uitbeelding van detail blyk duidelik uit sy skildering van gebrande vuurhoutjies, 'n paar gebuigde spykers, 'n wasgoedpennetjie en 'n gebruikte verfbuisie op die voorgrond. Die uitbeelding van verskillende materiale soos die gebarste houtrak, die stofbelaaide bottels, die verskillende erdebakkies en blikkie is baie natuurgetrou. Die groen versierde botteltjie op die voorgrond vorm die sentrale punt van 'n driehoekige komposisie gevorm deur die voorwerpe wat in gedempte kleurskakerings geskilder is en aan die sykante van die skildery gegroepeer is. Die rooi botteltjie wat tussen die ander bottels uitsteek, vorm 'n duidelike kleuraksent.

„Our Gang" (Afb. 50) is 'n stillewe wat, volgens onderwerp, in noue verband met die voorgenoemde skildery staan. Hierdie werkie in pastel is heelwat kleiner van formaat. 'n Groepie bottels van verskillende groottes en kleure staan op 'n rak in 'n stowwerige hoekie. Terwyl die agterste bottels in gedempte kleure geskilder is, vorm die ryk geel-oranje kleur van die olie in die botteltjie op die voorgrond 'n sentrale punt van die samestelling. Die skildery is ook een van Coetzer se merkwaardige stillewes.

Coetzer besit vandag 'n omvangryke en waardevolle versameling porseleinware, wat wissel van groot borde en kruike tot versierde klein Oosterse potjies en bakkies. Bowendien het hy 'n groot versameling skulpe. Deur verskillende van hierdie artikels saam te groepeer het Coetzer van sy mees geslaagde stillewes geskilder. „Oriental

---

Afb. 50 , bl.92 a: „Our Gang". In die kunstenaar se persoonlike versameling.

92a

AFB. 50 : „OUR GANG”

Treasures" (Afb. 51) kan as een van sy beste stillewes beskou word. Hierdie skildery toon 'n samestelling van verskillende stukke porseleinware uit die kunstenaar se versameling. Die belangrikste voorwerp is 'n beeldjie van 'n Oosterse vrouefiguur op die voorgrond. Die wyse waarop Coetzer die groot ligrooie kleurige skulp links agter, die ander skulpe voor, die string pêrels en die rooi krale geskilder het, getuig van sy besonder fyn waarnemingsvermoë. Die skildery is in 1968 voltooi. Coetzer het die leeftyd van 68 jaar reeds bereik toe hy hierdie delikaat uitgevoerde werkstuk voltooi het.

Dit is opvallend dat Coetzer altyd besondere name aan sy skilderye koppel. „The Merry Widow”^(Afb. 52) is in hierdie verband 'n tipiese voorbeeld. Dit is 'n groepering van 'n aantal bottels van verskillende vorme en kleure waarvan slegs die lang kruik agter en die rooi kruik in die middel ondeursigtig is. Elke stukkie detail is met oorleg gekies om die idee van vrolike weduweeskap te versterk. Die halfge vulde glas wyn, die speelkaarte links, die bottelprop en 'n paar briewe is voorbeelde hiervan. Die wynrooi kruik in die middel waaroor 'n donker deursigtige drapering hang, stel die „vrolike weduwee” voor.

Coetzer het ook heelwat blomstukke, veral met proteas, geskilder. Die skildery „Proteas”, (Afb. 53) is hiervan 'n mooi voorbeeld. In 'n roomkleurige porseleinbeker is een groot wit protea en drie kleiner rooi proteas geplaas met 'n klompie blare tussenin. Die agtergrond is effekleurig. 'n Klein reukwaterbotteltjie en 'n stringetjie krale is op die voorgrond geplaas.

In al sy stilleweschilderye het Coetzer die verf dun op die doek aange-

---

Afb. 51 , bl.93 a: „Oriental Treasures”. In die kunstenaar se persoonlike versameling.

Afb. 52 , bl.93 a: „The Merry Widow”. In die kunstenaar se persoonlike versameling.

Afb. 53 , bl.93 a: „Proteas”. Huidige besitter: mnr. en mev. E. Ackroyd, Johannesburg.

AFB.51

AFB.52

AFB.53

bring. Van oppervlakte-tekstuur is daar geen sprake nie. Die tekenwerk, verhoudings en perspektief is egter uitstekend. ²⁶⁴⁾

Vandag maak Coetzer baie stilleweskilderye tuis in sy ateljee, aangesien hy nie meer graag sy motor bestuur om uit te ry en in die veld te gaan skilder nie.

In 1965 is Coetzer se regteroog van amperblindheid gered deur 'n oogoperasie. As gevolg van hierdie moeilikheid met sy oog het hy meer voorkeur gegee aan pastel as olieverf.

Coetzer het sy eie strandhuis by Ramsgate aan die Natalse Suidkus gehad met 'n pragtige uitsig oor die see. Daar het die Coetzer-familie menige vakansie deurgebring. Terwyl hulle daar gekuier het, het Coetzer gereeld sy skildertassie en veldstoeltjie geneem en in die nabye binneland gaan skets en skilder. ²⁶⁵⁾ Veral die indrukwekkende „Oribi Gorge“-vallei was een van sy geliefkoosde besoekpunte.

Een van die talle seetonele wat hy geskilder het, is „Seetoneel, Ramsgate, Natal“. (Afb. 54) Hier kyk ons onder die geboë takke van bome op die voorgrond deur oor die see. 'n Lae laag miswolke tesame met die strand voor wat in dowwe skadu gehul is, kontrasteer skerp teen die strook silwerkleurige lig wat op die water skyn.

Coetzer is ook 'n vaardige etskunstenaar. Vir talle van sy groot historiese skilderye het hy eers 'n ets gemaak. ²⁶⁶⁾ Die etse gee

---

264) Vgl. bl. 18 vtn. 63 : Coetzer het tydens sy oorsese kunsopleiding veral deeglike onderrig in stilleweskildering ontvang.

265) Brief van mnr. C. Basson wat Coetzer gereeld op hierdie uitstappies vergesel het, April 1959.

Coetzer het die huis naderhand verkoop omdat die lang ritte daarheen moeilik was en die instandhouding daarvan ook vir hom te veel geword het.

Afb. 54 , bl. 94 a: „Seetoneel, Ramsgate, Natal“. Huidige besitter: mnr. en mev. E. Ackroyd, Johannesburg.

266) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1968.

94a

AFB.54: SEETONEEL RAMSGATE, NATAL

blyk van 'n besondere tekentalent en vermoë om toonwaardes kunstig aan te wend.

In 1966 het Coetzer vyf van sy ontwerpe en sketse van kultuurhistoriese belang aan die Johannesburgse Stadsraad geskenk vir bewaring in die Africana-Museum waar dit ter insae vir belangstellendes kon wees.^{267)} Coetzer is sedert 1958 lid van die Advieskomitee van die Africana-Museum.²⁶⁸⁾

In dieselfde jaar het die Johannesburgse Africana-Museum 'n aantal skilderye, tekeninge en ontwerpe van Coetzer teen 'n totale bedrag van R1,906.00 aangekoop.^{269)}

In Januarie 1969 het Coetzer weer 'n skenking aan die Africana-Museum gemaak. Hierdie keer was dit drie albums met etse van 'n verskeidenheid onderwerpe en groottes. In die drie volumes is etse wat landskappe en gebeurtenisse uit die Voortrekkergeskiedenis, en portrette uitbeeld. In geheel is daar 736 etse in hierdie albumreeks.^{270)}

Coetzer onderteken noukeurig al sy sketse en skilderye; selfs rowwe beplanningsketse word onderteken.²⁷¹⁾ Hy maak hierdie voorsorg om nabootsing van sy werke uit te skakel. Daar is egter al drie

---

267) Kennedy, R.F.: Catalogue of Pictures in the Africana Museum, deel II, nr. C 845-849.

268) Kaart nr. 36, vraelys aan Coetzer, 5 Mei 1969; "The Star", 28 Okt. 1966.

Op hierdie komitee dien deskundiges op verskeie vakgebiede. Coetzer is adviseur vir Beeldende Kunste en Africanaboeke.

269) "Die Transvaler", 14 Okt. 1966. Onder die aangekoopte werke was o.a. "Inwyding van die Voortrekkermonument 1949"; "adv. J.G. Strydom"; "dr. D.F. Malan"; "Roodepoort na die tornado in 1948"; "Henri Slegtkamp". Hierdie werke kon nie meer in deel II van Kennedy se katalogus opgeneem word nie.

270) From Directors Report. Advisory Committee meeting of 13/2/69; katalogusnommers van drie albums is 69/1085 tot 69/1821.

271) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

vervalsings van sy skilderye opgespoor. 272)

- 272) „Die Burger“, 28 Julie 1965.
In 1965 het 'n Johannesburgse raammaker juis 'n skildery van 'n vaal winterlandskap onderteken W.H. Coetzer en gedateer 1935, na Coetzer gebring, aangesien hy vermoed het dat dit 'n vervalsing was. Behalwe die swak tegniek het dit duidelik geblyk uit die feit dat Coetzer sy naam uitsluitlik met hoofletters teken en dat dit in hierdie geval met klein letters was. Die prys van R130 was ook ver onder die huidige markwaarde van Coetzer se werke.

HOOFSTUK IV

BESLUIT:

Die ontwikkeling van W.H. Coetzer se skilderkuns moet gesien word teen die agtergrond van die geskiedenis van sy ouers, sy jeugjare wat gekenmerk is deur moeilike omstandighede, sy uitstekende tegniese vaardigheid wat voortspruit uit natuurlike gawe, sy vermoë vir harde werk en sy deeglike opleiding.

Nieteenstaande aanvanklike teenslae in sy loopbaan as kunstenaar, het Coetzer deur taaie volharding en doelgerigtheid daarin geslaag om met verloop van jare die aandag op hom as skilder te vestig. Sy kuns het progressief sodanige verdieping en verryking ondergaan dat hy vandag 'n besondere en gewaardeerde posisie in die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis bekleef.

Die Afrikanervolk is baie verskuldig aan W.H. Coetzer. Deur sy realistiese weergawe van gebeurtenisse uit ons volksgeskiedenis, en meer in besonder die geskiedenis van die Groot Trek, het hy die geskiedkundige feite soos 'n getroue kronikeur vasgelê. Die nougesette historiese navorsing wat die doeke ten grondslag lê, sal die waarborg wees dat die nageslagte die waarheid sien. Dit bring mee dat geen skoolgaande kind hom 'n beter voorstelling van ons volksgeskiedenis kan maak as om na die werke van Coetzer te kyk nie. Hierin lê die groot kultuurhistoriese betekenis van die skilder W.H. Coetzer.

Hy is egter nie alleen die groot uitbeelders van ons geskiedenis nie, maar ook die vertolker van ons gevoelens. Sy werk kweek trots op ons land aan en laat ons 'n liefde voel vir juis dit wat hy alles so duidelik uitbeeld. Dit is vanselfsprekend dat by die publiek 'n sekere mate van sentimentaliteit oor historiese voorvalle bestaan. Coetzer het daarin geslaag om juis hierdie algemene gevoelens op

baie sobere en nugtere manier tot uiting te bring.

Coetzer se deeglike tegniese kennis en fyn aanvoeling lê ten grondslag aan sy landskappe. Deur middel van natuurgetroue uitbeelding van die Suid-Afrikaanse landskap wek hy by die stedeling 'n verlange na die platteland en die idilliese plaaslewe. In sy stillewe-skilderye bemerk ons dat die skilder beskik oor baie geduld en konsentrasie. Hierin sien ons die opregte en bekwame van sy kuns. Doelbewuste verwringing en verdraaiing van natuurvorme in die skilderkuns bestempel hy as heiligskennis.

Sy veelsydigheid as kunstenaar blyk uit die uiteenlopendheid van onderwerpe en die groot verskeidenheid van media wat hy op bekwame wyse hanteer. ²⁷³ Sy kunswerke word vandag aangetref in talle publieke- en privaatversamelings.

As persoon is Coetzer in die gewone lewe 'n aangename, informele mens. Nieteenstaande hy amper 70 jaar oud is, is hy 'n toonbeeld van frisse lewenslus. So ken ons hom - vrolik, opgewek, vol grappe, vrygewig met sy kennis en ervaring, 'n man met idealisme, met 'n lewendige gees. Hy laat nie toe dat sy kunstenaarskap hom van sy menslikheid en eenvoud ontnem nie. Hy is beskeie wat sy prestasies op kunsgebied aangaan.

Coetzer is 'n ongekunstelde mens wat op sy gelukkigste is wanneer hy, gekleed in sy verfbesmeerde kortbroek, hemp en sy groot hoed op sy kop, in die veld rondloop en skilderye maak.

Besoekers is altyd welkom by sy huis wat hooggeleë met 'n pragtige uitsig oor die rante suid van Johannesburg staan. (Afb. 56) Sy

---

273) Vgl. bl. 84, vtn. 248.
Afb. 55, bl. 98a: „Coetzer se huis“.

98a

AFB. 55 : COETZER SE HUIS

ateljee op die boonste verdieping is ruim en groot met groot vensters wat goeie natuurlike beligting verseker. Uit alles in sy ateljee blyk dat hy 'n netjiese, sistematiese persoon is. In 'n stoorkamer bo in die huis is daar nog 'n groot aantal ongeraamde skilderye wat nouliks by die publiek bekend is.

Coetzer gaan nog altyd periodiek oorsee waar hy veral die kunsgalerye in verskillende lande besoek. Sodoende kom hy telkens weer in aanraking met die werke van die Ou Meesters, maar ook met voorbeelde van die meer modernistiese rigtings in die beeldende kunste.

In Suid-Afrika besoek Coetzer deesdae feitlik geen kunsuitstallings nie aangesien dit in die meerderheid gevalle abstrakte werke is wat uitgestal word. Vir hierdie kuns het Coetzer nie veel belangstelling nie. Abstrakte en nie-figuratiewe kuns openbaar volgens hom gebrek aan dissipline. Die invloed wat van hierdie kunstenaars uitgaan is volgens Coetzer nie positief en stimulerend nie maar degraderend. ²⁷⁴⁾

Benewens sy skilderkuns toon hy 'n wye en lewendige belangstelling in boukuns, beeldhoukuns, toneel, ballet en musiek en hy besit baie boeke oor hierdie onderwerpe. Hy lees baie graag poësie en oudhede is 'n onderwerp waarvoor hy baie belangstelling het.

In 1954 is Coetzer vereër met 'n F.R.S.A. (Fellow of the Royal Society of Arts) en in 1962 met ; F.I.A.L. (Fellow of the International Institute of Arts and Letters). ²⁷⁵⁾ Op 9 November 1965 is 'n spesiale goue Erepenning van die Akademie vir Wetenskap en Kuns aan Coetzer oorhandig as erkenning vir sy kultuurhistoriese bydrae

---

274) Coetzer, W.H.: "Ultra Modern Art as I see it." The Transvaal Educational News official organ of the T.T.A. Vol. XLVII, May 1951, vol. 5.

275) Persoonlike mededeling, W.H. Coetzer, April 1969.

tot die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis. ²⁷⁶⁾ Oor hierdie toekening voel Coetzer baie dankbaar en spreek sy waardering daaroor uit. Sy kuns is geskoei op die lees van konserwatisme. Maar die werke van hierdie „seun van sy volk“ sal voortbestaan om die geskiedenis en skoonheid van sy vaderland te verkondig en vir die nageslag te bewaar.

---

276) „The South African Digest“, 19 Nov. 1965; „Rand Daily Mail“, 17 Nov. 1965: „The presentation was at the W.H. Coetzer School in Johannesburg.“ Die laerskool W.H. Coetzer is na die skilder vernoem en is geleë in die omgewing waar hy woon.

LITERATUUR

I. PERSOONLIKE MEDEDELINGS EN ONDERHOUDE

'n Aantal persoonlike onderhoude met W.H. Coetzer, sedert April 1967.

mnr. en mev. E. Ackroyd, Johannesburg.

mev. Marga J. Mayer, Winburg, O.V.S.

mej. Laurika Pöstma, Pretoria.

mnr. Hennie Potgieter, Hartbeespoort.

Schweikerdt kunshandelaars, Pretoria.

Vraelyste aan W.H. Coetzer, sedert April 1967.

II. PAMFLETTE

Brosjyre uitgegee deur die Nasionale Oorlogsmuseum, Bloemfontein. Bloemfontein, 1954 (12782).

Brosjyre van die Transvaalse Provinsiale Administrasie vir die Inwyding van die Provinsiale Gebou, 27 November 1963.

Gedenkboek, Voortrekker-Eeufees 1838-1938; gedruk vir die Sentrale Volksfeestekomitee, Sanlamgebou, Johannesburg deur L.S. Gray en kie, (Eiend.) Bpk., Johannesburg, 1938.

Inwyding van die Voortrekkermonument, amptelike program en gedenkboek, Pretoria 13-16 Desember 1949; Uitgegee deur die Voortrekkermonument-inwydingskomitee. Johannesburg, 1949.

Kruger, Nellie: Die Voortrekkertapisserie in die Museum van die Voortrekkermonument. Johannesburg, 1961.

Sentrale Voortrekker-Eeufees 1838-1938, Pretoria 14-16 Desember 1938; Uitgegee deur die Sentrale Voortrekker-Eeufeeskomitee. Johannesburg, 1938.

III. BOEKE

- Alexander, F.L. : Kuns in Suid-Afrika sedert 1900. Kaapstad, 1962.
- Botha, M.C. : Die Huldejaar 1949. Johannesburg, 1952.
- Bouman, dr. A.C. : Kuns in Suid-Afrika; tweede bygewerkte druk. Kaapstad - Pretoria, 1938.
- Bradlow, Frank R. : Thomas Bowler, His life and work. Kaapstad, 1967.
- Coetzer, W.H. : My Kwas Vertel; Johannesburg, 1947.
- De Villiers, C.C. : Geslagsregister van die ou Kaapse families; geheel oorgewerkte uitgawe hersien en aangevul deur C. Pama. Deel I: A-K. Kaapstad, 1968.
- Friedländer, Max J. : On Art and Connoisseurship. Oxford, 1946.
- Gombrich, dr. E.H. : Kuns deur die Eeue. Kaapstad, 1958.
- Grosskopf, J.F.W. : Hendrik Pierneef, The man and his work. Pretoria, 1947.
- Jeppe, Harold : Suid-Afrikaanse kunstenaars 1900-1962. Johannesburg, 1964.
- Kruger, J.J. : „Willem Hermanus Coetzer“. Ons Kuns, Deel I. Pretoria, 1961.
- Myers, Bernard S. : Encyclopedia of Painting. London, 1956.
- Nienaber, P.J. : Skone Kunste in Suid-Afrika, Deel I. Johannesburg, 1951.
- Preller, Gustav S. : Dagboek van Louis Trigardt (1836-1838). Bloemfontein, 1917.
- Redelinghuys, J.H. : Die Afrikaner Familienaamboek; Personalities 1965, Kaapstad.

- Van den Heever, : Kultuurgeskiedenis van die Afrikaner,
prof. dr. C.M. Deel III. Kaapstad, 1950.
- Wallis, J.P.R. : Thomas Baines of King's Lynn, Explorer
and Artist, 1820-1875. London, 1941.

IV. KATALOGUSSE

A Catalogue of Original Paintings by Willem Hermanus Coetzer to be sold by Mr. Ernest Lezard on Monday, August, 13th, 1928 at 3 p.m. at Lezard's Art Galleries, Rissik and Main Sts., Johannesburg. (Huid. besit : mnr. en mev. E. Ackroyd, Johannesburg.)

Catalogue of 40 original paintings in oil, watercolour and pastel by W.H. Coetzer, the young Johannesburg Artist. To be sold by Mr. Ernest Lezard at our Salerooms: Cor. Fox and Joubert Streets on Monday, 19th October, 1931, at 3 o'clock. (Huid. besit : mnr. en mev. E. Ackroyd, Johannesburg.)

Katalogus van uitstalling van skilderye deur vooraanstaande kunstenaars. Bloukamer van die Grossherzog Hotel vanaf 29 Augustus tot 7 September 1946. (Huid. besit : mnr. F.J.B. Pretorius, Margate, Natal.)

Urgent letter with reference to the "Coetzer Art Fund", uitgestuur op 19 Februarie 1931 deur mnr. Ernest Lezard, Lezard en Kie., New Kempsey Buildings, h/v Fox- en Mainstraat, Johannesburg.)

Fotostatiese afdrukke van die oorspronklike sketse van W.H. Coetzer vir die Historiese Fries in die Voortrekkermonument. (Huid. besit : mnr. Hennie Potgieter, Hartbeespoort.)

V. TYDSKRIFARTIKELS

Coetzer, W.H. : Ultra modern Art as I see it. The
Transvaal Educational News, official
organ of the T.T.A. Vol. XLVII, May, 1951,
No. 5.

Die Groot Trek; Gedenkuitgawe van die Huisgenoot, Desember
1938. Kaapstad, 1938.

Die Huisgenoot, Monument Uitgawe. Kaapstad, 25 November 1949.

Die Voortrek; Spesiale byvoegsel tot die Transvaler,
13 Desember 1949.

Gerber, C. : Geskiedenis deur die Verfkwas. Die
Brandwag, Vrydag 8 Junie 1965.

Hendriks, R. : Die swaar pad na roem. Ster, Vrydag
24 Januarie 1964.

Kruger, Nellie : Kunstenaar en vakman - vrugbare tweeling.
Die Brandwag, Vrydag 31 Desember 1954.

„Ons Vaderland“, 30 September 1929; Afrikaanse kunstenaar
op stootfiets deur Europa.

Van der Merwe, H.A.: Die kunsskilder W.H. Coetzer. Die
Huisgenoot, 14 Februarie 1947.

Vermaak, S.J. : Die posseëlontwerpe van W.H. Coetzer.
Africana Aantekeninge en Nuus, Deel 18,
Nr. 7, September 1969.

KATALOGUS VAN WERKE VAN WILLEM HERMANUS COETZER (1900)

26 NOVEMBER 1969

1. ALGEMEEN

- 1.1 Hierdie katalogus is saamgestel ter aanvulling van 'n verhandeling oor die lewe en werk van die skilder W.H. Coetzer en sy kultuurhistoriese betekenis.
- 1.2 Daar is gepoog om die katalogus so volledig moontlik saam te stel maar om verstaanbare redes was dit nie moontlik om alle betrokke werke op te spoor nie. Aanvullings kan met verloop van tyd gemaak word.
- 1.3 Nie alle werke kon persoonlik deur die samesteller ondersoek word nie en ten spyte van 'n besondere gunstige reaksie deur eienaars op navrae is gegewens in sommige gevalle in meerdere of mindere mate nog nie bekombaar nie.
- 1.4 'n Kleurskyfiereeks is gemaak van 'n aantal Coetzerwerke en tot beskikking van die Departement Kunstgeskiedenis van die Universiteit van Pretoria gestel.
  - 1.4.1 Die nommers op die rame van die kleurskyfies kom ooreen met dié van die katalogus.

2. WERKE

Alle werke is alfabeties volgens die name van die eienaars genummer. Die werke wat in die eksamen-eksemplare afgebeeld word kom ooreen met hierdie nommers.

- 3 Hierdie is 'n opsomming van gegewens uit 'n uitgebreide kaartstelsel wat aan die Departement Kunstgeskiedenis van die Universiteit van Pretoria oorhandig is.
- 4 Indien 'n kleurskyfie van 'n stuk gemaak is, word dit tussen hakies (kleurskyfie) aangedui **(ks.)**

5. AFMETINGS

Afmetings van 'n skildery is in sentimeter in die volgorde
hoogte x breedte.

6. AFKORTINGS

get. = geteken

r.o. = regs onder

l.o. = links onder

huid. bes.= huidige besit

olie = olieverf

Pta. = Pretoria

Jhb. = Johannesburg

cm. = centimeter

1. Heksriviervallei, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1946,
120x185 cms., huid. besit: Abraham Kriel Kinderhuis. Jhb. (k.s.)
2. Duiwelstand, Drakensberge, olie, get.: W.H. Coetzer, huid. besit: H.L. Abrahamse, Pta.
3. Reën op die Hoëveld, olie, get.: W.H. Coetzer, huid. besit: H.L. Abrahamse, Pta.
4. Sneeu op die Maluti's, olie, get.: W.H. Coetzer, 61x38 cm.,
huid. besit: H.L. Abrahamse, Pta.
Werke in besit van mnr. en mev. E. Ackroyd, Jhb. nrs. 300-305.
5. Berg naby Strydom Tunnel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '67,
64x51cm., huid. besit: S.E. Ackroyd, Volksrust.
6. Drakensberge te golden Gate, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '67, 51x64 cm.,
huid. besit: S.E. Ackroyd, Volksrust.
7. Mariepskop naby Klaserie, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '67,
51x64 cm., huid. besit: S.E. Ackroyd, Volksrust.
Werke in besit van die Africana Museum, Jhb. nrs. 306-310.
8. Koppie alleen, O.V.S., olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '46,
40x29 cm., huid. besit: mev. L. Alheit, Aberdeen.
9. Laeveld in Transvaal, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1955,
41x51 cm., huid. besit: A.H. Baartman, Bethlehem.
10. Mont-aux-Sources met die naald, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1952,
26x30 $\frac{1}{2}$ cm., huid. besit: A.H. Baartman, Bethlehem.
11. Landskap, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 8/1/64, 40x30 cm.,
huid. besit: C.J. Basson, Pk. (k.s.)
12. Berglandskap vir kunsnaaldwerk, Potlood, get. r.o.: W.H. Coetzer 25/7/58,
25x20 cm., huid. besit: J.A. Basson, Pk.

13. Seetoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 18/12/59, 30x40 cm.,
 huid. besit: C.J.Basson, Pk. Schagen. (k.s.)
14. Landskap, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1954, 39x49 cm.,
 huid. besit: mev. P.J. Beukes, Pk. Umtentweni.
15. Koringlande naby Stellenbosch, olie get. l.o.: W.H. Coetzer,
 27x38 cm., huid. besit: mev. A.M. Bigalke, Pta.
16. Laeveld, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '57, 70x91.5 cm.,
 huid besit: E. Bilse, Mooketsi, N. Tvl.
17. Mont-aux-Sources, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '59,
 50.5x40.5 cm., huid. besit: E. Bilse, Mooketsi,
 N. Tvl.
18. Near Middle Rest, Natal, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '59,
 50.5x40.5 cm., huid. besit: mnr. E. Bilse, Mooket-
 si, N. Tvl.
19. Plaashuis op Vrystaatse vlaktes, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer
 1946, 39.5x55.3 cm., huid. besit: C.E. Bischoff,
 Pta.
20. Naby Tzaneen, Noord-Tvl., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer
 '54, 61x61 cm., huid. besit: P. Bosman, Potchef-
 stroom.
21. Spitskop, Sabie, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '55, 41x52 cm.,
 huid. besit: F.A. Bosman, Lichtenburg.
22. Cape Flats, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1954, 60x50 cm.,
 huid. besit: mev. P. Brink, Pta.
23. Golden Gate, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 45x35 cm.,
 huid. besit: mev. P. Brink, Pta.
24. Wolkberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1955, 90x60 cm.,
 huid. besit: mev. P. Brink, Pta.
25. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '51, 40.6x50.8 cm.,
 huid. besit: J.M. Bromley-Gans, Jhb.

26. Thaba Bosigo, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 50x40 cm.,
huid. besit: mev. D. Burmeister, Oos-Londen.
27. Basoetoeland-grens, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '49,
41x51 cm., huid. besit: S.B. Buys, Grootvlei.
28. Die Wolkberg, olie, get. l.o.: W.H.Coetzer 1958, 49x62 cm.,
huid. besit: G.N. Claassen, Middelburg. (k.s.)
29. Koffiebus- en Tebuskoppe, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer,
40x50cm., huid. besit: G.N. Claassen, Middelburg. (k.s.)
30. Boekstut, olie, get. l.b.: W.H. Coetzer '68, 23x30 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
31. Ontwerp vir herdenkingsbord: Van Riebeeck-Fees 1952, Waterverf
op papier, get. r.o.: W.H.Coetzer 1951, deursnee
van bord 39 cm., huid. besit: W.H.Coetzer, Jhb. (k.s.)
32. Stillewe, pastel, get. l.o.: W.H. Coetzer 1968, 25x39 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
33. Sea Breezes, pastel, get. l.o.: W.H. Coetzer 16.3.65,
44x33 cm., huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.
34. Suid-Afrika, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '56, 50x40 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.
35. Die Vrolike Weduwee, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '68,
40x50 cm., huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
36. Botsabelo Kerkie, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '56, 30x40 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
37. Studie in groen, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '63, 50x62 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
38. Veldbrand, pastel, get. l.o.: W.H. Coetzer '65, 38x45 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
39. Die Bruid, olie, get. r.b.: W.H. Coetzer '69, 30x19½ cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.

40. Oriental treasures, olie, get. r.b.: W.H. Coetzer '67-'68,
50x63 cm., huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
41. Oupa, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '58, 40x30 cm., huid.
besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
42. Naby Glenmore-strand, Natal, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer
'52, 25x32 cm., huid besit: W.H. Coetzer, Jhb.
43. Louis Trigardt-Trek, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer, 33x20 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.
44. Naby Golden Gate, O.V.S., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '66,
50x40 cm., huid besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
45. Die Lantern, pastel, get. mid.o.: W.H. Coetzer '65, (k.s.)
47x31 cm., huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.
46. Our Gang, pastel, get. r.o.: W.H. Coetzer '68, 27x21 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
47. Studio Corner, olie, get.: W.H. Coetzer '64, 22x30 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.
48. Breakfast, pastel, get. r.o.: W.H. Coetzer '68, 18x27 cm.,
huid. besit: W.H. Coetzer, Jhb.
49. Enigma, reliëfbeeld uit hout, nie get., 44x23 cm., huid besit:
W.H. Coetzer, Jhb. (k.s.)
50. Sympathisers, olie, get.: W.H. Coetzer '67, 40x34 cm., huid
besit: W.H. Coetzer, Jhb.
51. Trigardt by hoek van die berg nr.5, ets, get.: W.H. Coetzer
1944, 22x30½ cm., huid. besit: mev. I.E. Daneel,
Pta.
52. Winter, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '54, 21x29 cm., huid.
besit: mev. I.E.G. Daneel, Pta.
53. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 17.5x27.5 cm.,
huid. besit: K.S. de Haas, Pta.

54. Naby Franschoek, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 28.5x39 cm.,
huid. besit: K.S. de Haas, Pta.
55. Naby Winburg, O.V.S., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '52,
39x29 cm., huid. besit: K.S. de Haas, Pta.
56. Langs Potchefstroom pad, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer,
28x43 cm., huid. besit: W.A. de Klerk, Bethal.
57. Mont-aux-Sources (policeman's Helmet), olie, get. l.o.:
W.H. Coetzer 1963, 40x50 cm., huid. besit:
W.A. de Klerk, Bethal.
58. Plaastoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 22x29 cm.,
huid besit: P.J. de la Rey van Wijk, Margate.
59. Landscape, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '48, 57x72 cm.,
huid. besit: Dept. Buitelandse Sake, België.
60. Drakensberge, olie, get. r.o.: W.H. COETZER '46, 38x54 cm.,
huid. besit: prof. C.H. Derksen, Pta.
61. Cathedral peak, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '43, 19½x28 cms.,
huid. besit: dr. C. Diemont, Vanderbijlpark.
62. Blomtuin, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '55, 41x52 cm.,
huid. besit: Ds. J.C. du Plessis, Heidelberg, Tvl.
63. Nagmaal, Middelburg, Tvl., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1934,
66½x87 cm., huid. besit: Durban Art Gallery,
Durban. (k.s.)
64. Nagmaal, Middelburg, Tvl., ets, get. l.o.: W.H. Coetzer 1935,
22.8x29.8 cm., huid. besit: Durbanse Kunsgalery
oorweeg tans die aankoop van die ets.
65. Houtdraer, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1955-1956, 50x39 cm.,
huid besit: dr. H.J. du Toit, Eikenhof.
66. Winterveld, olie, get.: W.H. Coetzer, 50x39 cm., huid. besit:
dr. H.J. du Toit, Eikenhof.

67. Zanddrift, ets, get. l.o.: op ets W.H. Coetzer, l.o. ets W.H. Coetzer, 29 $\frac{1}{2}$ x19 cm., huid. besit: dr. H.J. du Toit, Eikenhof.
68. Bolandse plaas, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 19x34 cm., huid. besit: ds. P. du Toit, Kaapstad.
69. Karootoneel, skets, get. l.o.: W.H. Coetzer, 20x34 cm., huid. besit: ds. P. du Toit, Kaapstad.
70. Wolkstudie, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '40, 30x40 cm., huid besit: A.M. Eloff, Bloemfontein.
71. Landskap by Golden Gate, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1942, 94x89 cm., huid. besit: S.M. Eloff, Pta.
72. Plaastoneel, olie, get.: W.H. Coetzer '41, 8x12 cm., huid. besit: mev. Ella-Eloff v.d. Walt, Potchefstroom.
73. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 51x63 $\frac{1}{2}$ cm., huid. besit: E. Erlank, Pta.
74. Mountain Fire, N.E. Transvaal, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '31, 16x25 cm., huid. besit: C. Forsman, Pta.
75. Sunrise, Katber, Cape Province, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1936, 45x60 cm., huid besit: C. Forsman, Pta.
76. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 32x45 cm., huid. besit: dr. G.W. Fouche, Klerksdorp.
77. Drakensberge, ets, get.: W.H. Coetzer 1961, 12 $\frac{1}{2}$ x6 $\frac{1}{2}$ cm., huid. besit: R. Friemelt, Pta.
78. Zoutpansberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '48, 79x41 cm., huid.besit: G.F. v.L. Froneman, Pta.
79. Zoutpansberge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '55, 41x51 cm., huid. besit: G.F. v.L. Froneman, Pta.
80. Source of the Tugela, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '57, 38x51 cm., huid. besit: R. Gous, Jhb.

81. Thaba Bosigo, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '49, 25½x30½ cm.,
 huid. besit: R. Gans, Jhb.
82. Oribi Gorge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 39x49 cm.,
 huid. besit: mev. L. Gildenhuis, Potchefstroom.
83. Oribi Gorge, olie, get.: W.H. Coetzer, 40.5x51 cm., huid.
 besit: J.S. Greef, Kimberley.
84. Strandtoneel, olie, get.: W.H. Coetzer, 51x76 cm., huid.
 besit: J.S. Greeff, Kimberley.
85. Bosveld, ets, get. r.o.: W.H. Coetzer 1945, 9.8x11.8 cm.,
 huid. besit: J. Groenewald, Pta.
86. Drakensberge, waterverf en potlood, get.: W.H. Coetzer 1965,
 14x70 cm., huid. besit: mnr. en mev. J.A.N. Groenewald, Pta.
87. Kommando-Berg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1961, 28x39 cm.,
 huid. besit: S.F. Haasbroek, Krugersdorp.
88. Road to Messina, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1945, 50x40 cm.,
 huid. besit: W. Harlow, P.O. Airlie.
89. Window into Lowveld, olie, get.: W.H. Coetzer 1943, 55x40 cm.,
 huid. besit: W. Harlow, P.O. Airlie.
90. Umtamvuna, Pondoland, olie, get. W.H. Coetzer, 38x28 cm.,
 huid. besit.: dr. J. Hartman, Bethal.
91. Noordoos-Transvaal, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '65,
 81½x58½ cm., huid. besit: Hester Rupert Kunsmuseum,
 Graaff-Reinet.
92. Bloukransmoord, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '62, 50x76 cm.,
 huid. besit: prof. P.W. Hoek, Pta. (k.s.)
93. Majuba, olie, get.: W.H. Coetzer '64, 13½x37½ cm., huid.
 besit: prof. P.W. Hoek, Pta. (k.s.)
94. Oribi Gorge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '63, 40x50 cm.,
 huid. besit: prof. P.W. Hoek, Pta. (k.s.)

95. Drakensberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '43, 62x85 cm.,
 huid. besit: prof. P.W. Hoek, Pta. (k.s.)
96. Wolkstudie, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '57, 85x111 cm.,
 huid. besit: prof. P.W. Hoek, Pta. (k.s.)
97. Trek oor die Drakensberge, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer, 12,
 en r.o. Trekkers bo-op Drakensberg, 6x12 cm.,
 huid. besit: prof. P.W. Hoek, Pta.
98. Gebed, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer 10, Die gebed,
 13½x11 cm., huid. besit: prof. P.W. Hoek, Pta. (k.)
99. Landskap, olie, get. W.H. Coetzer, 122x61 cm., huid.besit:
 Hoër Meisieskool Helpmekeer, Jhb.
100. Magaliesberge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 20.x27½ cm.,
 huid besit: Hoër Meisieskool La Rochelle, Paarl.
101. Die slag van Bloedrivier, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer
 1937/38, 97.5x72 cm., huid. besit: Hoër Seunskool
 Helpmekeer, Jhb. (k.s.)
102. Bergtoneel, olie, get.l.o.: W.H. Coetzer 1942, 37.5x23.5 cm.,
 huid. besit: Hoër Seunskool Helpmekeer, Jhb.
103. Inwyding van die Voortrekkermonument, olie, get. l.o.:
 W.H. Coetzer 1949-50-51, 120x237.5 cm., huid.
 besit: Hoër Seunskool Helpmekeer, Jhb.
104. Ingogo Rivier, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 20x32.5 cm.,
 huid. besit: Hoër Seunskool Helpmekeer, Jhb.
105. Landskap, olie, get. r.o.: W.H.Coetzer '45, 35x30 cm.,
 huid. besit: Hoërskool de Aar.
106. Seetoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1946, 15x25½ cm.,
 huid. besit: Hoërskool Louis Trichardt.
107. Natuurtoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1952, 55x65 cm.,
 huid. besit: Hoërskool Waterval Boven.

108. Aand in die Bosveld, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 46x91 cm.,
huid. besit: mnr. A. Hoffman, Bethal.
109. Drakensberge, Oos-Tvl, Klaserie, olie get. l.o.: W.H. Coetzer,
21.5x29.5 cm., huid. besit: Hoërskool Hoogenhout,
Bethal.
110. Oribi Gorge, Natal, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 25x36 cm.,
huid. besit: G. Johannes, Piet Retief.
111. n Stowwerige rak, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '30,
49.5x61 cm., huid besit: Johannesburgse Kunsmuseum.
112. Winter, Tvl., olie, get.: W.H. Coetzer '49, 51x60.5 cm.,
huid. besit: Jhb. Kunsmuseum.
113. Drakensberge, olie, get.: W.H. Coetzer '42, 90x68 cm.,
huid. besit: dr. J.C. Jurgens, Springs.
114. Heks Rivier berge, olie, get.: W.H. Coetzer 1948, 40x50 cm.,
huid. besit: I. Kaplan, Jhb.
115. Eastern Tvl. Drakensberg, olie, get.r.o.: W.H. Coetzer,
61x51 cm., huid. besit: H.J. Kark, Bethal.
116. The three sisters, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1943,
31x41 cm., huid. besit: S. Kirk-Cohen, Louis
Trichardt.
117. Twin Koppies on Highfield, above Louis Trichardt, olie, get.:
W.H. Coetzer 1949, 25x31 cm., huid. besit:
dr. S. Kirk-Cohen, Louis Trichardt.
118. The breaking Wave, olie, get. l.o.: W.H.Coetzer 1946,
55x85 cm., huid. besit: dr. S. Kirk-Cohen, Louis
Trichardt.
119. Looking into Basutoland, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1948,
31x48 cm., huid. besit: dr. S. Kirk-Cohen, Louis
Trichardt.

120. Mont-aux-Sources, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer, 10x9 cm.,
huid. besit: dr. S. Kirk-Cohen, Louis Trichardt.
121. Landscape, Drakensberg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1948,
40½x50 cm., huid. besit: dr. S. Kirk-Cohen, Louis
Trichardt.
122. Drakensberge, Oos-Tvl., olie, get.: W.H. Coetzer, 49x60 cm.,
huid. besit: E.S. Klerck, Pta.
123. Mondeor, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 30.7.1948, 34x44½ cm.,
huid. besit: E.S. Klerck, Pta.
124. Seetoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1957, 40x60 cm.,
huid. besit: prof. P.J. Kloppers, Pta.
125. St. Michaels-on-sea, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 10.4.50,
25x30 cm., huid. besit: dr. J.H. Krynauw, Piet
Retief.
126. Naby Wolseley, K.P., olie, get. l.o.: W.H. Coetzer,
40½x50½ cm., huid. besit: P.B.A. en R.A. Laing,
Oos-Londen.
127. Sentinel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '43, 70x80 cm.,
huid. besit: dr. P.N. Lategan, Jhb.
128. Seetoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '46, 40x60 cm.,
huid. besit: dr. P.N. Lategan, Jhb.
129. Winterberg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '43, 52x77 cm.,
huid. besit: dr. P. Lategan, Jhb.
130. Landskap, Natal, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '31,
48½x58½ cm., huid. besit: A.M. Lazar, Pta.
131. Proteas, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '47, 89x68½ cm.,
huid. besit: A.M. Lazar, Pta.
132. Drakensberge, Natal, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '42,
86x63 cm., huid. besit: mev. B.A. Leeman, Pta.

133. Veldtoneel, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 6, 1935,
 12½x14 cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
134. Mont-aux-Sources, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer no. 3, 1943,
 8x8 cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
135. Mont-aux-Sources, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 8, 1943,
 9½x26 cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
136. Mont-aux-Sources, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 4, 1943,
 12½x20 cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
137. Mont-aux-Sources, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 6, 1943,
 14x7½ cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
138. Die Skaapskeerder, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 2, 1941,
 13x17 cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
139. Stillewe, Proteas, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '59,
 41x31 cm., huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
140. Kowynspas, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '44, 51x61 cm.,
 huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
141. Golden Gate, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '44, 51x61 cm.,
 huid. besit: dr. J. Leonard, Benoni.
142. Storm passing over Stormberg Mountains, olie, get. l.o.:
 W.H. Coetzer '32, 46x56 cm., huid. besit:
 dr. J. Leonard, Benoni.
143. Drakensberge by Oliviershoek, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer
 1944, 24x41 cm., huid. besit: L.C. Liebenberg,
 Pta.
144. Versier-kerf naby Senekal O.V.S., olie, get. r.o.: W.H. Coet-
 zer, 24x35 cm., huid. besit: L.C. Liebenberg,
 Pta.
145. Die Waterval, Tvl., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '53,
 23x31 cm., huid. besit: C.A. Linder, Jhb.
146. Cumulus Clouds, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '58, 51x41 cm.,
 huid. besit: P.J. Louw, Bethal.

147. Bosveldtoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1933, 48x60 cm.,
 huid. besit: ds. A.M. Meiring, Pta.
148. N.G. Kerk, Paarl, olie, get.: W.H. Coetzer, 39x50 cm.,
 huid. besit: ds. A.M. Meiring, Pta.
149. Drakensberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1944, 33x30 cm.,
 huid. besit: ds. A.M. Meiring, Pta.
150. Oribi Gorge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '57, 40x50 cm.,
 huid. besit: dr. J.A. Meyer, Bethal.
151. The Sentinel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '48, 60x50 cm.,
 huid. besit: dr. J.A. Meyer, Bethal.
152. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 1961, 29.5x39 cm.,
 huid. besit: Group Capt. A.R. Morton, Pta.
153. Houhoek, Kaap, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '66, 45x60 cm.,
 huid. besit: E. Moskow, Pta. (k.s.)
154. Carpe diem, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1967, 60x90 cm.,
 huid. besit: E. Moskow, Pta.
155. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1956, 28x37½ cm.,
 huid. besit: ds. F.P.R. Myburgh, De Aar.
156. Eastern Buttress, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '42,
 86½x61 cm., huid. besit: O.W. Nest, Pietersburg.
157. Breaking Wave, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '44,
 102x66 cm., huid. besit: O.W. Nest, Pietersburg.
158. Seascape, olie, get. W.H. Coetzer '44, 60x29 cm., huid. besit:
 O.W. Nest, Pietersburg.
159. Cape Mountain Scene, olie, get.: W.H. Coetzer 1947,
 huid. besit: O.W. Nest, Pietersburg.
160. Koringlande, O.P., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '47,
 28½x38½ cm., huid. besit: dr. C.H. Neveling, Pta.
161. Cathkin Peak, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1943,
 39x49 cm., huid. besit: dr. I.E. Olen, Lichtenburg.

162. Drakensberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 18.12.44, 57x34 cm.,
huid. besit: dr. I.E. Olen, Lichtenburg.
163. Seetoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '54, 45x67 cm.,
huid. besit: M. Olivier, Vryburg.
164. Konsentrasiekamptonele, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1940.1.2,
101.5x355.5 cm., huid. besit: Oorlogsmuseum,
Bloemfontein.
165. Oortog oor die Drakensberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer
1937-38, 76x152.5 cm., huid. besit: Oorlogsmuseum,
Bloemfontein.
166. Vader Kestell, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1939-40,
53¹x63¹ cm., huid. besit: Oorlogsmuseum, Bloemfontein. (k.)
176. Wolke, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '60, 40x50 cm., huid.
besit: mev. C.C. Oosthuyzen, Klerksdorp.
168. Sonsondergang in die Karoo, olie, get.: W.H. Coetzer '47,
76x122 cm., huid. besit: dr. C. Oosthuyzen, Vereenig-
ing.
169. Bergstroompie, olic, get. l.o.: W.H. Coetzer, 50x60 cm., huid.
besit: mev. C.C. Oosthuyzen, Klerksdorp.
170. Twaalf apostels, olie, get.: Bedek met raamwerk, 26x33 cm.,
huid. besit: F.W. Opperman, Jhb.
171. Veldvuur, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 52¹x45 cm., huid.
besit: G.P. Otto, Potchefstroom.
172. Tugela kloof, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '42, 64x86 cm.,
huid. besit: mev. B. Peschel, Jhb.
173. Veldbrand, olic, get. l.o.: W.H. Coetzer '43, 64x86 cm.,
huid. besit: mev. R. Phillips, Paarl.
174. Vallei van die Duisend Heuwels, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer
'45, 41x51 cm., luid. besit: mev. R. Phillips, Paarl.

175. Die Maluti's, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1944, huid. besit:
dr. H.J. Piek, Pta.
176. Die Pieke, Stellenbosch, olie, get.: W.H. Coetzer 1949, l.o.:
huid. besit: dr. H.J. Piek, Pta.
177. Bosveld toneel, olie, get. R.O.: W.H. Coetzer '47, 74x49 cm.,
huid. besit: dr. H.A. Pierneef.
178. Imaginative composition, droognaaldets afdr. nr. 4, nie geteken,
huid. besit: dr. G.P. Poggenpoel, Potchefstroom.
179. Die Sentinel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 46-57, 40x45 cm.,
huid. besit: F.J.B. Pretorius, Margate.
180. Trompsburg, O.V.S., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1963,
21x35 cm., huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
181. Seetoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1960, 21x29 cm.,
huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
182. Seetoneel in maanlig, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 22x29½ cm.,
huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
183. Middelburg, Kaap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 29x43½ cm.,
huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
184. Ysterberg naby Potgietersrust, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer,
12x24 cm., huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
185. Naby Warmbad, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1963, 37½x76½ cm.,
huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
186. Bosveld, Mopaniboom, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 35x59 cm.,
huid. besit: J.A. Pretorius, Jhb.
187. Louis Trichardt toneel, olie, get. r.o. en l.o.: W.H. Coetzer
1966, 24x36 cm., huid. besit: S.R. Pretorius, Linden.
188. Grasbrand, gouache, get. r.o.: W.H. Coetzer '66, 16x23 cm.,
huid. besit: S.R. Pretorius, Jhb.
189. Natuurtoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1955, 51.25x63.75 cm.,
huid. besit: mev. R.C. Rautenbach, Standerton.

190. Die ou Hek, ets, get.: W.H. Coetzer '36 en links onder:
W.H. Coetzer '36, 51.25x63.75 cm., huid. besit:
mev. R.C. Rautenbach, Standerton.
191. In die Bosveld, ets, get.: W.H. Coetzer '43 en onderaan
W.H. Coetzer 4, 11x16 cm., huid. besit: mev. C. Rey-
neke, Pta.
192. Plaastoneel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1955, 40x50 cm.,
huid. besit: mev. C. Rinkes, Bethal.
193. Roedean School from the wilds, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '50,
70x87.5 cm., huid. besit: Roedean School (S.A.) Jhb.
194. Seetoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '56, 60x90 cm.,
huid. besit: dr. J.T. Rossouw, Jhb.
195. Oos-Vrystaat, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '55, 34x48 cm.,
huid. besit: dr. J.T. Rossouw, Jhb.
196. Boereplaas, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '46, 20x25 cm.,
huid. besit: dr. J. Rossouw, Jhb.
197. Stroois met meidjie, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer, 20x25 cm.,
huid. besit: dr. J.P. Roux, Pta.
198. Pulpit Oribi Gorge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '63,
50x40 cm., huid. besit: S.A. Dept. Buitelandse
Sake, Frankryk.
199. Ramsgate, Natal, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '60, 59x90 cm.,
huid. besit: S.A. Dept. Buitelandse Sake, Tokyo.
200. Sunset Afterglow, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '61, 60x90 cm.,
huid. besit: S.A. Dept. van Buitelandse Sake, Frank-
ryk.
201. A mountain stream in Basutuland, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer
'44, huid. besit: S.A. Dept. van Buitelandse Sake,
Pta. (k.s.)

202. Majuba, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1946, 31x36 cm., huid.
 besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
203. Blyvooruitzicht, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1946, 22x44 cm.,
 huid. besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
204. Bergtoneel, olie, get.: W.H. Coetzer 1946, 36x24 cm.,
 huid. besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
205. Bergtoneel, olie, get.: W.H. Coetzer 1946, 18x36 cm., huid.
 besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
206. Vegkop, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 4, 10x14 cm., huid.
 besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
207. Vegkop, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer nr. 8, 10x16 cm., huid.
 besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
208. Toneel waar ossewa oor die berg trek, olie, get. r.o.: W.H.
 Coetzer 1937-1938, huid. besit: I.D. Schlebusch,
 Jhb.
209. Geveg by Bloedrivier, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1937-1938,
 huid. besit: I.D. Schlebusch, Jhb.
210. Bulhoek, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 42, 61.5x61 cm., huid.
 besit: S.A. Nasionale Kunsmuseum, Kaapstad.
211. Nagmaal by Middelburg, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '63,
 116x180 cm., huid. besit: M.C. Schoeman, Jhb.
212. Beeld van Standbeeld in Pta., olie, get.: W.H. Coetzer '62,
 29x38 cm., huid. besit: M.C. Schoeman, Jhb.
213. Landskap, olie, get.: W.H. Coetzer '63, huid. besit:
 M.C. Schoeman, Jhb.
214. Aan die Vaalrivier, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '45,
 50x27 cm., huid. besit: dr. C.A.R. Schulenburg, Pta.
215. Golden Gate, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '44, 39x49 cm.,
 huid. besit: dr. C.A.R. Schulenburg, Pta.

216. Gorge at Cathkin Peak, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '60,
45x40 cm., huid. besit: dr. C.A.R. Schulenburg, Pta.
217. Lowveld, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '45, 41x61 cm.,
huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
218. Stormclouds over Sentinel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '46,
38x61 cm., huid. besit. E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
219. Coralcreeper & pioutervase, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '45,
51x61 cm., huid. besit: E. Schweickerdt, Pta.
220. Duiwelstand, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '42, 23.5x86.5 cm.,
huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
221. Na die Storm, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '42, 71x102 cm.,
huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
222. Eastern Buttress, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '42,
63.5x86.5 cm., huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
223. Storm oor die Sentinel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '41,
30.5x35.5 cm., huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
224. After the Storm, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '42, 71x102 cm.,
huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
225. Evening, Drakensberg, Natal, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '41,
48x33 cm., huid. besit: E. Schweickerdt, Pta.
226. Die hoek van die berg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '43,
41x63.5 cm., huid. besit: E. Schweickerdt, Pta.
227. Gesig van die Laeveld, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '42,
91.5x61 cm., huid. besit: E. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
228. Mariepskop, Noordoos-Tvl., olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '44,
39x49 cm., huid. besit: prof. H.G. Schweickerdt, Pta.
229. Landskap, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '43, 30x40 cm., huid.
besit: prof. H.G. Schweickerdt, Pta. (k.s.)
230. Vergesig van die Drakensberge, Natal, olie, get. l.o.:
W.H. Coetzer '31, 40x80 cm., huid. besit: prof. H.G.
Schweickerdt, Pta. (k.s.)

231. Ons sal nie vergeet nie, moeder, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer
 1943-44, 122x86½ cm., huid. besit: P.J. Serfontein,
 Potchefstroom.
232. Stellenbosch, get. l.o.: W.H. Coetzer 1946, 99x77½ cm.,
 huid. besit: P.J. Serfontein, Potchefstroom.
233. Veldbrand, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '42, 44x34 cm.,
 huid. besit: P.J. Serfontein, Potchefstroom.
234. Cathkin Peak, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '54, 51x41 cm.,
 huid. besit: T.W. Snyman, Rustenburg.
235. Cathkin Peak, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 41x51 cm.,
 huid. besit: T.W. Snyman, Rustenburg.
236. Mont-aux-Sources, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '56, 71x61 cm.,
 huid. besit: T.W. Snyman, Rustenburg.
237. Ou Trekpad, Lydenburg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '58,
 40x50 cm., huid. besit: S.J. Spies, Bethal.
238. Bergtoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1959, 40x50 cm.,
 huid. besit: S.J. Spies, Bethal.
239. Eastern Buttress, Drakensberg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer
 1946, 60x50 cm., huid. besit: St. John's College,
 Jhb.
240. Trekkers bo-op Drakensberg, ets, get. r.o.: W.H. Coetzer 1939,
 61x21 cm., huid. besit: mev. E.M. Stofberg, Pta.
241. Seenskap, olie, get.: W.H. Coetzer, 60x50 cm., huid. besit:
 dr. J. Theron, Jhb.
242. Ou Bantoevroue, pastel, get.: W.H. Coetzer. 15x25 cm., huid.
 besit: dr. J. Theron, Jhb.
243. Miershoop en boom, skets, get.: W.H. Coetzer, 28x20 cm.,
 huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
244. Boomstudie, olie, get.: W.H. Coetzer, 32x22 cm., huid. besit:
 dr. J. Theron, Jhb.

245. Trichardt trek die Drakensberg af, olie, get.: W.H. Coetzer, 33x18 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
246. Vaalkrans opstal, olie, get.: W.H. Coetzer, 35x26 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
247. Vrystaatse vlaktes, olie, get.: W.H. Coetzer, 40x20 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
248. Kalahari, olie, get.: W.H. Coetzer, 40x20 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
249. Mont-aux-Sources, olie, get.: W.H. Coetzer, 25x18 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
250. Mont-aux-Sources, olie, get.: W.H. Coetzer, 60x60 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
251. Laeveld, olie, get.: W.H. Coetzer, 100x60 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
252. Laeveld, olie, get.: W.H. Coetzer, 45x36 cm., huid. besit: dr. J.J. Theron, Jhb.
253. Kopstudie, olie, get.: W.H. Coetzer, 25x20 cm., huid. besit: dr. J.J. Theron, Jhb.
254. Daggaroker, olie, get.: W.H. Coetzer, 55x38 cm., huid. besit: dr. J. Theron, Jhb.
255. Vir jou, Suid-Afrika, olie op doek, get.: W.H. Coetzer, 305x1281 cm., huid. besit: Transvaalse Provinsiale administrasie, Pta.
256. Drakensberge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 39x29 cm., huid. besit: J. v.d. Merwe, Eikenhof.
257. Sloot by Bloedrivier, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1938, 9.5x11.5 cm., huid. besit: J. v.d. Merwe, Eikenhof.
258. Die Wasmeid, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1939, 22x30 cm., huid. besit: N.L.P. v.d. Walt, Pta.

259. Drakensberge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1952, 226x73.5 cm.,
 huid. besit: P. v.d. Westhuyzen, Jhb.
260. Drakensberge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 29x23 cm., huid.
 besit: dr. G.J. van Deventer, Potchefstroom.
261. Die hoek van die berg, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1947,
 30x40 cm., huid. besit: mev. J.A. v. Heerden, Pta.
262. Vegkop, Bloedrivier, ets, get. r.o.: W.H. Coetzer 1937,
 8x15 cm., huid. besit: mev. P. v. Heerden, Louis
 Trichardt.
263. Baboons Castle, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 25¹x35¹ cm.,
 huid. besit: dr. H. van Rensburg, Pta.
264. Isolweni, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, 50x61 cm., huid.
 besit: dr. H. van Rensburg, Pta.
265. Ou Bome, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer, huid. besit:
 J. van Staden, Jhb.
266. Landelike Toneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '55, 22x29 cm.,
 huid. besit: mev. E. van Wyk, Margate.
267. Die waterskeppers, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1957,
 111.5x86.5 cm., huid. besit: G.E. v. Wyk, Jhb.
268. Geen titel, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1966, 70x51 cm.,
 huid. besit: G.E. van Wyk, Jhb.
269. Drakensberge, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '66, 50x66 cm.,
 huid. besit: C.E. Verseput, Jhb.
270. Wit Monnik, ets, get. r.o.: W.H. Coetzer 1935, huid. besit:
 J. Victor, Jhb.
271. Drakensberge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1941, huid. besit:
 J. Victor, Jhb.
272. Toneel van die Katberg, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer, huid. besit:
 J. Victor, Jhb.

273. Annie Louw, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer, huid. besit:
J. Victor, Jhb.
274. Party line, ets, get. l.o.: W.H. Coetzer, huid, besit:
J. Victor, Jhb.
275. Swael tjies wat trek, gekleurde ets, get. r.o.: W.H. Coetzer
1935, huid. besit: J. Victor, Jhb.
276. Stillewe, pastel, get. r.o.: W.H. Coetzer 1960, 24x16.4 cm.,
huid. besit: D. Visser, Fort Hare.
277. Natuurtoneel, waterverf, get. r.o.: W.H. C. sowel as W.H.
Coetzer, 54x45 cm., huid. besit: Mrs. L. Visser,
Fort Hare.
278. „Die Verjaarsdag“, paneel 1, Tapisserie, 80x155 cm., huid.
besit: Voortrekkermonument Museum, Pta.
279. Die Uittog, Tapisserie, 80x197 cm., huid. besit: Voortrekker-
monument, Pta. (k.s.)
280. Oor die Grootrivier, Tapisserie, 80x197 cm., huid. besit:
Voortrekkermonument, Pta. (k.s.)
281. Vegkop, Tapisserie, 80x197 cm., huid. besit: Voortrekker-
monument, Pta. (k.s.)
282. Uitspanning by Thaba 'nchu, Tapisserie, 80x197 cm., huid.
besit: Voortrekkermonument, Pta. (k.s.)
283. Begrafnis in die veld, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit:
Voortrekkermonument, Museum, Pta. (k.s.)
284. Herstel van wawiele, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit:
Voortrekkermonument, Museum, Pta. (k.s.)
285. Oor die Drakensberge, Tapisserie, 80x293 cm., huid. besit:
Voortrekkermonument, Museum, Pta. (k.s.)
286. Blijde vooruitzicht, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit:
Voortrekkermonument, Museum, Pta. (k.s.)

287. Retief se afskeid, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit:
 Voortrekkermonument, Museum, Pta. (k.s.)
288. Bloukransmoord, Tapisserie, 80x197 cm., huid. besit: Voortrek-
 kermonument, Museum, Pta. (k.s.)
289. Die Storm, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit: Voortrekker-
 monument, Museum, Pta. (k.s.)
290. Boekevat, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit: Voortrekker-
 monument, Museum, Pta. (k.s.)
291. Bloedrivier, Tapisserie, 80x197 cm., huid. besit: Voortrekker-
 monument, Museum, Pta. (k.s.)
292. Simboliese samevatting, Tapisserie, 80x155 cm., huid. besit:
 Voortrekkermonument, Museum, Pta. (k.s.)
293. Die Slag van Bloedrivier, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer
 1937-38, 74x151 cm., huid. besit: Voortrekker
 Museum, Pietermaritzburg. (k.s.)
294. Natuurtoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1949, 31x40 $\frac{1}{2}$ cm.,
 huid. besit: mev. S. v. Wielligh, Hendrina.
295. Oribi Gorge, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 1955, 40 $\frac{1}{2}$ x51 cm.,
 huid. besit: mev. S. v. Wielligh, Hendrina.
296. Uvongo, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 1951, 30 $\frac{1}{2}$ x40 $\frac{1}{2}$ cm., huid.
 besit: mej. C. v. Wielligh, Stellenbosch.
297. Bantoevrou met wasgoed, ets, get. l.o.: W.H.C. '35, 13x16 cm.,
 huid. besit: mev. A.S.W. Wagner, Molteno.
298. Trekkers met Kakebeenwa, ets, get.: W.H. Coetzer 7, 20x21 cm.,
 huid. besit: mev. A.S.W. Wagner, Molteno.
299. Old Farm House, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '47,
 40.5x51 cm., huid. besit: William Humphreys Art
 Gallery, Kimberley.
300. Landskap, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer '67, 50x63 cm.,
 huid. besit: mev. E. Ackroyd, Jhb. (k.s.)

301. Stillewe, olie, get. r.b.: W.H. Coetzer '67, 50x40 cm.,
 huid. besit: mev. E. Ackroyd, Jhb. (k.s.)
302. Stillewe (Proteas), olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '66,
 50x40 cm., huid. besit: mev. E. Ackroyd, Jhb. (k.s.)
303. Landskap, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '68, 50x63 cm.,
 huid. besit: E. Ackroyd, Jhb. (k.s.)
304. Seetoneel, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 67-68, 50x63 cm.,
 huid. besit: E. Ackroyd, Jhb.
305. Stillewe, olie, get. r.o.: W.H. Coetzer 6.9.61, 50x40 cm.,
 huid. besit: E. Ackroyd, Jhb. (k.s.)
306. Mrs. Ples, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '48, Ples r.o.,
 24x29 cm., huid. besit: Africana Museum, Jhb.
307. Henri Slegtkamp, olie-skets, get.: W.H. Coetzer 1942,
 27x19 cm., huid. besit: Africana Museum, Jhb. (k.s.)
308. George Honeyball, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer 24.7.37,
 50x39 cm., huid. besit: Africana Museum, Jhb. (k.s.)
309. Dr. Robert Broom, olie, get. l.o.: W.H. Coetzer '47 en
 Dr. R. Broom, l.o., 40x32 cm., huid. besit:
 Africana Museum, Jhb. (k.s.)
310. Etse: Drie bundels etse; katalogusnommers: 69/1085-1821.
 Dus n totaal van 736 etse; verskillende onderwerpe en
 n verskeidenheid groottes.

KUNSTENAARSREGISTER

Alphen,	30
Amschewitz, John H.	24
Angas, George F.	30
Baines, Thomas.	30, 31
Beukes, G.J.	52
Bowler, Thomas W.	30
Canitz, G.P.	52
Corot, Camille J.B.	25
De Jongh, G.	52
De Leeuw, J.	52
Donatello	59
Goodman, Gwelo	1, 24, 31
I'ons, F.T.	30
Kirchoff, P.	59
Kruger, Frikkie	59
Lenfesty, G.H.	15
Mathews	18
Mayer, Erich	1, 32, 52, 58
Michelangelo Buonarroti	18
Moerdyk, Gerard	58
Naudé, Hugo	24
Oerder, Frans	1, 32
Palmer, Alfred	9
Pierneef, J.H.	32, 52
Postma, Laurika	59
Potgieter, Hennie	59
Preller, Alexis	77
Rabe, J.H.	52
Raphael, Sanzio	25

Robins, R.E.	33
Rodin, Auguste	18
Roworth, Edward	1, 24, 31
Smith, Stafford	52
Snyman, G.	52
Solomon, Gladstone	53
Steynberg, Coert	13
Timlin, William M.	24
Tresillian, H.	17
Van Wouw, Anton	1, 32
Velasquez, Diego	25
Verrochio, Andrea del	59
Vignon	30
Volschenk, Vera	52
Watson, Harry	16
Wenning, Pieter	1
Wiles, W.G.	52

DIE LEWE EN WERK VAN DIE SKILDER W.H. COETZER
EN SY KULTUURHISTORIESE BETEKENIS

deur

ANDRÉ DE BEER

LEIER: PROF. F.G.E. NILANT
DEPARTEMENT: KUNSGESKIEDENIS
GRAAD: VOORGELE TER VERVULLING VAN 'N DEEL
VAN DIE VEREISTES VIR DIE GRAAD M.A.(B.K.)
IN DIE FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE,
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA.

SAMEVATTING

Die doelstelling met hierdie studie is tweeledig: Eerstens om 'n algemene en oorsigtelike beeld van die skilder W.H. Coetzer as mens en kunstenaar te gee; tweedens om sy kultuurhistoriese betekenis te benadruk.

Met sy uitbeelding van gebeurtenisse uit ons volksgeskiedenis, en die histories-korrekte, realistiese weergawe daarvan, het W.H. Coetzer 'n groot kultuurhistoriese bydrae tot die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis gelewer.

Hy het sy kunsaanleg uitsluitlik van sy moeder geërf. Sy jeugjare is gekenmerk deur swaarkry. Sy vader het hulle vroeg ontval. Nie-teenstaande sy verpligtinge om te help met die onderhoud van sy familie, het hy met kenmerkende selfvertroue die wamakery in 1925 laat vaar en hom voltyds op 'n kunsloopbaan toegelê.

Na herhaalde teleurstellings het sy werk in 1928 onder die aandag van 'n paar Johannesburgse kunskeners gekom. Deur hulle daadwerklike hulp kon Coetzer, met onderbreking, van 1928 af tot 1934 aan Londense kunsskole studeer. Daar het hy deeglike, akademies-gerigte opleiding ontvang en goed presteer.

Na sy terugkeer in Suid-Afrika volg 'n periode van stryd om erkenning vir sy kuns. In hierdie jare ontwikkel by Coetzer die drang om as kunstenaar 'n nasionale roeping te vervul. Hy onderneem 'n deeglike studie van die Suid-Afrikaanse geskiedenis, veral die Groot Trek, en maak talle sketse en aantekeninge op sy reise langs die ou Voortrekkerroetes. Binne 'n paar jaar verwerf hy op hierdie wyse verskeie opdragte van publieke instansies. Vir die Historiese Ossewatrek (1838), en die Inwyding van die Voortrekkermonument (1949), ontwerp hy reekse

spesiale posseëls, stofomslae vir publikasies en 'n verskeidenheid aandenkings. Dit het vir hom erkenning as „volkskilder" meegebring. Coetzer se sketsontwerpe vir die Historiese Fries in die monument het die eerste aanwysing gegee en bygedra tot die eenheid wat vandag in dié werk bestaan.

Benewens opdragte vir portrette van nasionale figure het die publieke aanvraag steeds toegeneem vir sy landskap- en stilleweschilderye. Na sy huwelik in 1942 beskik hy vir die eerste keer oor 'n ruim en goedtoegeruste ateljee.

Aan die ontwerpe vir die Voortrekkermuurtapisserie vir die Voortrekkermonument het Coetzer ses van sy rypste jare as skeppende kunstenaar gewy. Dit kan bestempel word as die hoogtepunt van sy kultuur-historiese werk.

Coetzer se bewondering vir die Trekkerleier Louis Trigardt het die tema vir sy grootste, en laaste, kultuurhistoriese skildery bepaal, naamlik die muurschildery „Vir jou, Suid-Afrika" vir die Provinsialegebou in Pretoria.

Wat betref sy persoonlike kuns is Coetzer nie gebonde aan enige beperkende opdrag wat historiese korrektheid vereis nie; vandag skilder hy volgens eie ingewing en vir sy plesier. As veelsydige kunstenaar wat bedrewe is in die hantering van 'n verskeidenheid kunsmedia, lewer hy oor die afgelope meer as veertig jaar skilderye van uiteenlopende aard. Sy landskappe wissel van grootse, indrukwekkende bergtonele, tot die weergawe van eenvoudige Hoëveldse winterlandskappe. Dit is egter in sy stillewes wat sy kunstenaarskap in hoë mate bevestig word.

W.H. Coetzer se skilderye pryk vandag in talle publieke- en privaat-

kunsversamelings en sal altyd die geskiedenis van sy volk verkondig
en die skoonheid van sy land besing.

THE LIFE AND WORK OF THE PAINTER W.H. COETZER
AND HIS CULTURAL-HISTORICAL SIGNIFICANCE

by

ANDRÉ DE BEER

PROMOTER: PROF. F.G.E. NILANT

DEPARTMENT: HISTORY OF ART

DEGREE: SUBMITTED TO FILL A PART OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE M.A.(F.A.) IN THE FACULTY
OF LETTERS AND PHILOSOPHY, UNIVERSITY OF
PRETORIA.

SUMMARY

The aim of this study is twofold: firstly, to give a general and broad picture of the painter, W.H. Coetzer as a person and as an artist; secondly, to stress the cultural historic importance of his work.

His faithful execution of events in the history of our nation has contributed significantly to the history of South African Art.

He inherited his artistic talent solely from his mother. His youth was a time of hardships. His father died when Coetzer was still young. Notwithstanding his duties in supporting his family he turned his back upon a career of wagon-building and dedicated himself with self-assurance exclusively to the art of painting.

After numerous initial setbacks his work came to the notice of a few prominent Johannesburg art connoisseurs in 1928. Through their active aid Coetzer could study intermittently at schools of art in London between the years 1925 and 1934, where he received a course aimed at thorough academic training.

Returning to South Africa, a period of hardships followed. It was a struggle to have his work accredited. In these years he started feeling it a calling to fulfil a national role as artist. He undertook a thorough study of the history of South Africa and more specifically of the Great Trek. He followed the various routes of the Voortrekkers, making numerous sketches and notes on the way. Consequently, within a few years, he received several commissions from public institutions. To commemorate the historic Trek by wagon (1938) and the inauguration of the Voortrekker Monument (1949), he designed a series of special stamps, dust-covers for publications and various memento's. These brought him acknowledgement as a "national"

artist. Coetzer's sketch designs for the historic frieze in the Monument served as the first-indicators and contributed to the unity existing in the work today.

Apart from commissions for portraits of personalities of national importance, public demand for his landscape and still-life paintings increased rapidly. After his marriage in 1942 he came to own, for the first time, a spacious and well-equipped studio. Coetzer's six most frugal years as creative artist were devoted to the designing of the series of tapestries in the Voortrekker Monument. This creation can perhaps be regarded as the climax of his cultural historic art.

Coetzer's admiration for the Trekker leader, Louis Trigardt, inspired the creation of his last and biggest mural, "For you, South Africa", painted for the T.P.A. Building in Pretoria.

Although known for his works on an historic level, Coetzer is not bound by this theme which required factual rigidity; today he paints according to the inspiration of the moment and for the pleasure it gives him. As a versatile artist adept in handling various media of art, the past forty years have witnessed paintings of divergent nature. His landscapes vary from grandiose, impressive mountain scenes to humble interpretations of Highveld winter lanscapes. It is, however, his Still-life paintings that assert his skill as artist most highly.

Today W.H. Coetzer's paintings are resplendent in many public and private collections and will always testify to the history of his nation and will serve as herald to the beauty of his native land.